

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Meld. St. 36

(2015–2016)

Melding til Stortinget

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge
i 2015, eksportkontroll og internasjonalt
ikke-spredningssamarbeid

Innhold

1	Bakgrunn og sammendrag	7	9.3	Utførsel av kategori B-materiell fordelt på grupper av land	37
2	Utenriksdepartementets arbeid med åpenhet	18	9.4	Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land	37
3	Eksporten av forsvarsmateriell i et sikkerhetspolitisk perspektiv	19	9.5	Eksport fordelt på vareposisjonene i liste I	41
4	Regelverk og retningslinjer for kontrollen med eksport av strategiske varer	20	9.6	Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land og varegrupper i liste I	41
4.1	Utenriksdepartementets retningslinjer for eksport av forsvarsmateriell	21	9.7	Tjenester for utenlandske oppdragsgivere	55
4.2	Eksportkontroll og flerbruksvarer	24	9.8	Reparasjoner for utenlandske oppdragsgivere	56
5	Kontroll med kunnskaps-overføring	25	9.9	Utførsel av håndvåpen og deler til slike	57
6	Sanksjonsregimer og restriktive tiltak	26	9.10	Forsvarets utførsler	57
7	Utenriksdepartementets oppgaver og samarbeid med andre etater	28	9.11	Avslag på søknader om eksport av forsvarsmateriell i 2015	58
7.1	Innføring av sikkert, elektronisk saksbehandlingssystem	28	9.12	Overføring av produksjonsrettigheter og formidling	59
8	Internasjonalt samarbeid om eksportkontroll og ikke-spredning	30	9.13	Oversikt over utførsel av sivile varer til militær bruk i mottakerlandet	59
8.1	Det multilaterale samarbeidet om eksportkontroll	31	9.14	Oversikt over utførsel av beskyttelsesutstyr for bruk i humanitær minerydding	60
8.2	Samarbeidet med EU om eksportkontroll	32	9.15	Oversikt over bedrifter som har rapportert om eksport i 2015	60
8.3	FNs avtale om handel med konvensjonelle våpen (ATT)	33	Vedlegg		
9	Eksporten av forsvarsmateriell i 2015	35	1	Vareliste I – Forsvarsrelaterte varer	62
9.1	Utvikling i eksporten av forsvarsmateriell, tjenester og reparasjoner	36	2	LOV 1987–12–18 nr. 93: Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v.	63
9.2	Utførsel av kategori A-materiell fordelt på grupper av land	37	3	Forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester	65
			4	Retningslinjer for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, samt teknologi og tjenester for militære formål av 28. februar 1992	70

Forklaring på forkortelser

AG	Australia Group	Australia-gruppa (multilateralt eksportkontroll-samarbeid for kjemiske/biologiske våpen)
ATT	Arms Trade Treaty	FN-avtale om internasjonal handel med våpen
BTWC	Biological and Toxic Weapons Convention	Konvensjonen mot biologiske våpen
CWC	Chemical Weapons Convention	Kjemivåpenkonvensjonen
HCOG	Hague Code of Conduct against Ballistic Missile Proliferation	Haag-kodeksen mot spredning av ballistiske missiler
IAEA	International Atomic Energy Agency	Det internasjonale atomenergibyrået
ICT	Directive for Intra Community Transfers	Direktiv for forenklet lisensiering innenfor EØS
MTCR	Missile Technology Control Regime	Regimet for eksportkontroll av missilteknologi
NSG	Nuclear Suppliers Group	Gruppen av leverandørland for eksportkontroll av kjernefysisk materiale og relevante flerbruksvarer
NPT	Non-Proliferation Treaty	Ikke-spredningsavtalen for kjernefysiske våpen
OSCE	Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE)	Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa
PSI	Proliferation Security Initiative	Initiativet for spredningssikkerhet
PST		Politiets sikkerhetstjeneste
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute	Stockholms fredsforskningsinstitutt
TOD		Tolldirektoratet
WA	The Wassenaar Arrangement on Export Control for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies	Wassenaar-samarbeidet (multilateralt eksportkontroll-samarbeid for konvensjonelle våpen og flerbruksvarer)

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Meld. St. 36

(2015–2016)

Melding til Stortinget

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 10. juni 2016,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Bakgrunn og sammendrag

I 2016 er det 20 år siden den første meldingen om eksporten av forsvarsmateriell, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid ble fremlagt for Stortinget. Meldingen som nå legges frem er den 21. meldingen i rekken.

Regjeringen har som mål å fortsatt utvise størst mulig åpenhet om omfanget av eksporten av forsvarsmateriell, samt om regelverk og Utenriksdepartementets praktisering av retningslinjene.

Forsvarsindustrien er en integrert del av norsk sikkerhetspolitikk. Ønsket om å ha en levedyktig og moderne industri betinger at industrien også tilbys stabile eksportvilkår. Regjeringen ønsker å legge til rette for at norske bedrifter fortsatt skal ha tydelige og forutsigbare rammer for sin eksportaktivitet.

Meldingen gir informasjon om verdien av den faktiske eksporten av forsvarsmateriell i 2015. Videre gis informasjon om utførelsen av relatert teknologi, tjenester for militære formål, overfø-

ring av produksjonsrettigheter og formidling. Det gis også innsyn i avslag på søknader om eksportlisens.

Videre redegjøres det for utførelse av håndvåpen fra Norge, forsvarsmyndighetens bruk av eget materiell i utlandet, samt om utførelse av flerbbruksvarer til militære sluttbrukere og om utførelse av utstyr for bruk i humanitære mineryddingsaksjoner.

I meldingen gis en grundig omtale av regelverket som ligger til grunn for den strategiske eksportkontrollen og for gjennomføringen av sanksjoner, våpenembargo og restriktive tiltak. Det redegjøres også for praktiseringen av Utenriksdepartementets retningslinjer for behandlingen av søknader om eksportlisens for forsvarsmateriell og tjenester for militære formål, herunder den konsoliderte kriterielisten som ble tatt inn i oppdaterte retningslinjer publisert 28. november 2014. Den konsoliderte listen fremstiller alle de

kriterier som anvendes i vurderingen av søknader om eksport av forsvarsmateriell fra Norge.

Det er videre lagt vekt på å omtale Utenriksdepartementets arbeid på eksportkontrollområdet, herunder overgang til elektronisk lisensiering. Det redegjøres også for det omfattende multilaterale samarbeidet om eksportkontroll, som i stor grad setter rammene for Norges eksportkontroll når det gjelder strategiske varer og teknologi.

Beslutninger om å tillate eksport av forsvarsmateriell tas suverent av det enkelte land. Samtidig har det de siste årene utviklet seg et økende internasjonalt samarbeid på dette området. Wassenaar-samarbeidet (WA) og EU er de sentrale arenaene når det gjelder kontrollen med eksport av konvensjonelt forsvarsmateriell. Gjennom dette arbeidet er det etablert høye standarder for kontrollen med våpen, militært utstyr og flerbruksvarer for konvensjonelle militære formål. Medlemslandene gjennomfører kontrollen i egen rett og kontrollpraksis.

Nedenfor følger et sammendrag av de ulike kapitlene i meldingen.

Åpenhet om eksporten av forsvarsmateriell

Siden den første meldingen ble fremlagt i 1996, har åpenheten blitt betydelig styrket. Informasjon om eksporten i meldingens kapittel 9 er fremstilt i ti tabeller og fire grafiske figurer. Disse følger i hovedsak samme format som i Meld. St. 8 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2015–2016).

Informasjonen om eksporten bygger på eksportørens egne rapporter om utførsel som er foretatt på grunnlag av de enkelte eksportlisenser. Utenriksdepartementets overgang til elektronisk lisensieringsverktøy betyr at bedriftene selv rapporterer om sin eksport direkte i systemet. På denne måten blir informasjonen automatisk kontrollert opp mot de eksporttillatelsene som er gitt, samtidig som selve prosessen blir mer effektiv.

Rapportene fra de enkelte eksportørene inneholder betydelige mengder bedriftssensitiv og taushetsbelagt informasjon. Målsetningen om størst mulig åpenhet om eksporten av forsvarsmateriell fra Norge, må skje innenfor de skranker som taushetsplikten i eksportkontrollloven setter. I henhold til loven plikter enhver å gi Utenriksdepartementet den bistand som kreves for å kontrollere at bestemmelsene i loven eller forskriftene blir fulgt. Det gjelder alle opplysninger som anses nødvendige for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksportlisens. En slik vid rett til innhenting av bedriftsfølsom informasjon har

sitt motstykke i de strenge taushetsbestemmelsene i loven.

Norge ligger i det internasjonale tetsjiktet når det gjelder å utvise åpenhet om eksporten av forsvarsmateriell. Fra norsk side arbeides det for at også andre land skal utvise større åpenhet om sin forsvarsmaterielleksport.

Det er en etablert praksis å konsultere Stortinget om eksportkontrollsaker av særlig utenrikspolitisk eller prinsipiell betydning. Regjeringen viderefører denne linjen, og legger vekt på å vise størst mulig åpenhet overfor Stortingets organer og bidra til å avklare om eksport har skjedd i henhold til eksportkontrollreglene.

I 2015 tok Kontroll- og konstitusjonskomiteen initiativ til to høringer om salg av brukt og utrangert forsvarsmateriell. Fra utenriksdepartementets side er det lagt vekt på å bidra til å opplyse saken på best mulig måte.

Om eksporten i 2015

Den samlede verdien av eksporten i 2015 var i underkant av 4,2 milliarder kroner, hvorav drøyt 3 milliarder utgjorde salg av militære varer. Av dette utgjorde eksporten av A-materiell om lag 2,8 milliarder og B-materiell ca. 300 millioner kroner. Eksporten av A-materiell økte med 21 % og eksporten av B-materiell falt med 53 % i 2015. Verdien av forsvarsrelaterte tjenesteytelser til utenlandske mottakere var ca. 780 millioner kroner, hvilket var en økning på 64 %. Eksporten av flerbruksvarer omfattet av Liste II til militær sluttbruk beløp seg til ca. 312 millioner kroner, som var en økning med 59 % sammenlignet med 2014. Forklaringen på nedgangen i eksporten av B-materiell og oppgangen av salget av flerbruksvarer kan delvis forklares med at noe utstyr som tidligere var klassifisert som militært, senere er omklassifisert til å være flerbruksvare.

Den samlede verdien av eksporten i 2014 var ca. 3,6 milliarder, og i 2013 beløp den seg til i underkant av 4,3 milliarder kroner. I forhold til i 2014, økte verdien av den totale eksporten med 15 % i 2015. Eksporten av A- og B-materiell økte med til sammen 4 %.

I forhold til i 2014, var det i 2015 nedgang i eksporten til særlig Canada (ca. 43 millioner kroner), Finland (42 millioner), Frankrike (69 millioner), Polen (196 millioner), Sverige (481 millioner) og Tyrkia (89 millioner).

I samme periode var det økning i verdien av eksporten til særlig Indonesia (ca. ca. 69 millioner kroner), Italia (97 millioner), Latvia (45 millioner), Nederland (86 millioner), New Zealand (94 millio-

ner), Sveits (114 millioner), Sør-Korea (61 millioner), Tyskland (48 millioner) og USA (436 millioner).

Medlemslandene i NATO, Sverige og Finland er de største mottakerne av forsvarsmateriell fra Norge. I 2015 utgjorde eksporten av A-materiell til NATO-landene, Finland og Sverige 84 % og B-materiell 74 %. Totalt gikk 93 % av eksporten av A-materiell og 81 % av B-materiell til NATO-land, de nordiske og andre europeiske og nærstående land.

I 2015 ble det gitt 25 avslag på søknad om lisens for eksport av forsvarsmateriell.

Eksporten av forsvarsmateriell i et sikkerhetspolitisk perspektiv

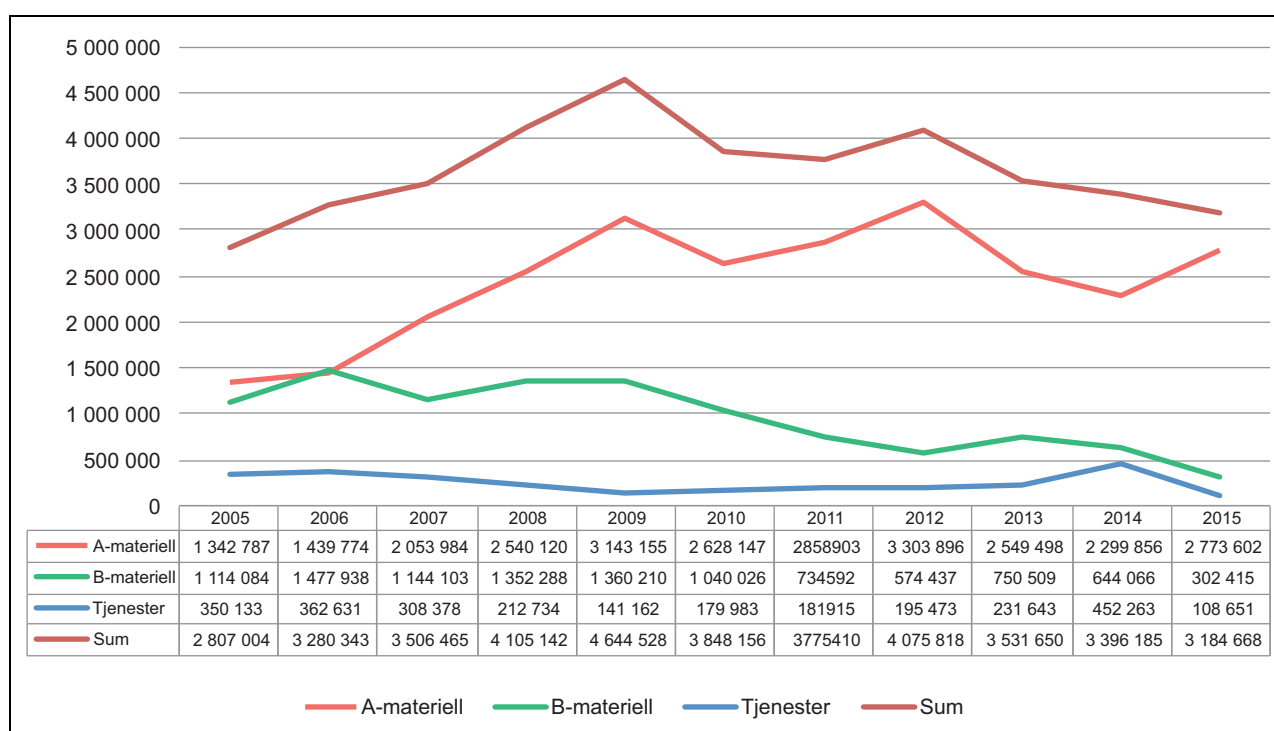
Regjeringen har i Meld. St. 9 (2015–2016) *Nasjonal forsvarsindustriell strategi*, beskrevet forholdet mellom forsvaret og forsvarsindustrien. Meldingen tydeliggjør at en internasjonalt konkurransedyktig norsk forsvarsindustri er viktig for vår evne til å ivareta nasjonale sikkerhetsinteresser. Det er vesentlig å beholde en nasjonal forsvarsindustriell kapasitet innenfor viktige teknologiske kompetanseområder for å sikre en best mulig nasjonal beredskap for fremtidige kriser ved at forsvarssektoren har tilgang til riktig materiell og kompetanse til rett tid. Dette øker vår evne til å ivareta nasjonal sikkerhet på områder der særnorske forhold krever spesiell kompetanse. Regjeringen er opptatt av å legge til rette for at norske bedrifter

sikres tydelige og forutsigbare rammevilkår for sin eksportaktivitet.

Behovet for forsvarsmateriell, særlig i Europa i etterkrigsårene og Norges alliansetilhørighet i NATO, førte til at norske bedrifter tidlig ble involvert i utvikling og som leverandører av deler og komponenter til internasjonale samarbeidsprosjekter. Norske bedrifter deltar i en rekke store internasjonale utviklings- og produksjonsprogrammer med nærstående og allierte land.

Det norske innenlandsmarkedet for forsvarsmateriell er begrenset i omfang og er i stor grad åpent for konkurranse mellom leverandører både fra Norge og utlandet. Internasjonal markedsadgang er derfor helt avgjørende for norsk forsvarsindustriens evne til å opprettholde kompetanse og teknologinivå, samt sikre tilstrekkelige produksjonsvolum. Det internasjonale markedet for forsvarsmateriell kjennetegnes imidlertid av en kamp mellom nasjonale interesser og sterk politisk styring gjennom ulike former for industri- og handelspolitikk.

I Europa ser man at EUs direktiv for forsvars- og sikkerhetsanskaffelser (2009/81/EC) i praksis ikke har ført til et mer åpent marked, slik hensikten var. Særlig de store EU-medlemmene ivaretar nasjonale industrielle interesser og beskytter egne markeder mot internasjonal konkurranse. Mot en slik bakgrunn blir det viktig for Norge å ha et virkemiddelapparat som sikrer markedsadgang for egen industri.

Figur 1.1 Utviklingen i eksporten av forsvarsmateriell 2005–2015

Som en del av den nasjonale forsvarsindustrielle strategien benytter Forsvarsdepartementet en rekke virkemidler for å bistå norsk forsvarsindustri internasjonalt og for å fremme økt eksport. I tillegg til de generelle virkemidlene som gjelder alle næringer, gis det direkte myndighetsstøtte til markedsføring. Videre benytter FD industrisamarbeid som et sentralt virkemiddel. Et eksportkontrollregelverk med tydelige og langsiktige retningslinjer for behandling av søknader, blir dermed et svært viktig bidrag til forutsigbare rammevilkår for norsk forsvarsindustri.

Lov og forskrift

Eksportkontrollen er hjemlet i lov og forskrift. Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. av 18. desember 1987 gir hjemmel for å kontrollere eksport av varer og teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militær bruk eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger. I tillegg omfatter kontrollen også tjenester knyttet til varelistene, samt tjenester for øvrig som kan bidra til å utvikle et lands militære evne. Formidling mellom to tredjeland av strategiske varer kan også være gjenstand for lisensplikt.

Utenriksdepartementets forskrift av 19. juni 2013 utgjør hjemmelsverket for den operative utøvelsen av kontrollen. Forskriften angir nærmere bestemmelser om lisensplikt, herunder unntak fra lisensplikt og om gjennomføring av et EØS-relevant direktiv om forenklet lisensiering.

Forskriften inneholder to kontrollister for hhv. forsvarsrelaterte varer og flerbruksvarer. Listene som brukes er identiske med EUs felles militære liste og flerbruksliste, men er i praksis fremforhandlet innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene som Norge deltar i.

I tillegg til lisensplikten som gjelder for alle varer som er beskrevet på listene, gir forskriften også regler om lisensplikt for teknologi, tjenester, samt formidling mellom to tredjeland. Det kan også være lisensplikt for ikke-listede varer dersom visse omstendigheter gjør seg gjeldende.

Dersom departementet kommer til at en vare som ikke er oppført på noen liste skal underlegges lisensplikt, er hensikten i utgangspunktet å kunne avslå eksport fordi varen er ment for militær bruk i et land hvor det er krig, krig truer eller det er borgerkrig; mottakerlandet er gjenstand for våpenembargo eller restriktive tiltak som gjennomføres i norsk rett; det foreligger en uaksepta-

bel risiko for at varen er ment for et masseødelgelsesvåpenprogram, eller at den direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne på en måte som ikke er forenlig med vesentlige norske sikkerhets- og forsvarsinteresser.

Utenriksdepartementet foretok en forskriftsendring i 2014 for å styrke lisensplikten for materiell som har vært særlig konstruert eller modifisert for militært formål, uavhengig av materiellens tilstand på eksporttidspunktet. Slik kontroll kommer i tillegg til lisensplikten som gjelder for varene og teknologien som er beskrevet i forskriftens liste I (forsvarsmateriell), og innebærer en vesentlig styrking av kontrollen med varer som opprinnelig har vært særlig utviklet eller modifisert for militær bruk.

Retningslinjene

Retningslinjene for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, samt teknologi og tjenester for militære formål ble første gang publisert i februar 1992. Bakgrunnen for å offentliggjøre de nye retningslinjene, var Regjeringens ønske om å gi industrien en bedre forståelse av rammebetingelser som den må innrette seg under, og dermed også økt forutsigbarhet.

Hovedprinsippet for vurderinger av eksportsøknader for våpen og militært utstyr er Stortingets 1959-vedtak, hvor det heter at «*hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig*». Regjeringen anser Stortingets vedtak som bindende pålegg, og eksportreguleringen skal sikre at det blir fulgt.

I 1997 samlet Stortinget seg om en presisering om at Utenriksdepartementets vurdering omfatter en rekke politiske spørsmål, herunder knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter.

I 2014 igangsatte en koalisjon ledet av Saudi-Arabia militære operasjoner i Jemen etter invitasjon fra landets legitime myndigheter. Dette aktualiserte Norges selvpålagte restriksjoner gjennom 1959-vedtaket, som innebærer at vi ikke selger våpen og ammunisjon til partene i en borgerkrig. Praksis har vært at intervenserende stater ikke anses omfattet av 1959-vedtaket. Det legges ikke begrensninger på hvor land som er godkjent som mottakere av forsvarsmateriell fra Norge, bruker sitt eget materiell.

Stortingets vedtak fra 1959 og presisering i 1997 forutsetter en sammensatt og bred vurde-

ring, særlig grunnet formuleringen «de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område». Selv om kun demokratiske rettigheter og grunnleggende menneskerettigheter nevnes konkret, er det rimelig også å vektlegge humanitærrettslige forhold. Dersom det fastslås fra autoritativt hold at et lands styrker ikke opptre i tråd med krigens folkerett eller at det fastslås systematiske brudd på humanitærretten, vil salg av våpen og ammunisjon til landet ikke kunne tillates.

28. november 2014 publiserte Utenriksdepartementet oppdaterte retningslinjer. Hovedformålet var å gi en tydelig og samlet oversikt over de prinsipper og kriterier som søknader om eksportlisens vurderes etter. Det er i denne anledning etablert en konsolidert liste som reflekterer åtte adferdskriterier som er avledet fra EUs felles handling om våpeneksport, samt artikkel 6 og 7 fra FNs avtale om handel med våpen (ATT). Den konsoliderte listen ivaretar også sjekklisten som departementet utarbeidet i samarbeid med SIPRI, og som ble oppsummert i syv konkrete punkter omtalt i Meld. St. 8 (2012–2013).

Den konsoliderte listen ivaretar således SIPRI-verktøyets syv oppsummeringspunkter, EUs åtte kriterier for våpeneksport samt ATTs to operative artikler om eksportkontroll. Listen differensierer mellom kriterier som innebærer at lisens ikke kan påregnes innvilget, og kriterier som skal vektlegges i en helhetsvurdering av den enkelte søknad. Når de aktuelle vurderingskriterier omtales, vil det heretter refereres til den konsoliderte listen.

Målet er å sikre at behandlingen av søknader om eksporttillatelse ivaretar de aktuelle utenriks- og innenrikspolitiske hensyn, herunder hensynet til menneskerettighetene og risikovurderinger knyttet til intern undertrykking ifm eksport av militært utstyr. Hovedhensynet bør være at Norge ikke vil tillate salg av forsvarsrelaterte varer til land i områder med internasjonal væpnet konflikt eller hvor slik konflikt truer, eller til land hvor det aktuelle forsvarsrelaterte utstyret kan benyttes i forbindelse med intern væpnet konflikt og det anses å foreligge en uakseptabel fare for at utstyret kan bli brukt til intern undertrykking, eller til å angripe en annen stat eller tvinge gjennom territorialkrav med makt.

Det ble redegjort grundig for departementets arbeid med oppdateringen av retningslinjene i Meld. St. 49 (2012–2013) og Meld. St. 8 (2014–2015).

Selv om de viktigste eksportlandene har sluttet seg til samme kriterier og standarder, skjer vurderinger og endelige beslutninger om konkrete eksportsaker på nasjonalt plan. For Norges

vedkommende er det viktig å føre en tett dialog med nærstående land for å utveksle informasjon, samt erfaringer og synspunkter i den hensikt å oppnå en mest mulig enhetlig forståelse og anvendelse av de felles kriteriene.

Enkelte land har også særnasjonale prinsipper og sikkerhetspolitiske interesser som gir føringer i tillegg til de internasjonale kriteriene. Utenriksdepartementets retningslinjer for behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell skal sikre gjennomføring av Stortingets vedtak og en restriktiv og forutsigbar praktisering av de konsoliderte kriteriene.

Anvendelsen av den konsoliderte listen har ført til mer systematiske vurderinger av forhold som anses å falle inn under 1959-vedtakets understreking av at «eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område....». Den konsoliderte listen har således konkretisert og synliggjort vurderingene som gjøres i departementet. Erfaringsgrunnlaget er fremdeles i en tidlig fase, men det er allikevel klart at listen utgjør et tydelig og strengt verktøy, og som over tid vil sikre større konsistens i vurderinger som gjøres i de enkelte saker.

I retningslinjene gis det også nærmere bestemmelser om krav til sluttbrukerdokumentasjon. Det kreves alltid dokumentasjon om sluttbruker før lisens for våpen kan innvilges. Den forrige regjeringen arbeidet aktivt gjennom flere år for å fremme en felles NATO-norm om sluttbrukerklæring, dvs. med reeksportklausul. Dette arbeidet har så langt ikke ført frem. Denne regjeringen er også opptatt av å hindre at norske våpen kommer på avveie. Det har så langt vi kjenner til heller ikke skjedd. Leveranser av våpen mellom NATO-land baserer seg på en grunnleggende tillit som innebærer at våpen som er anskaffet ikke blir reeksportert uten at det opprinnelige eksportlandet blir konsultert. I praksis har ikke reeksport fra allierte eller nærstående land vært problematisk. Regjeringen vil fortsatt arbeide på de aktuelle internasjonale arenaer for å fremme enighet om felles format og norm når det gjelder sluttbrukerdokumentasjon og reeksportforsikringer.

Anvendelse av den konsoliderte listen i forbindelse med eksport til land i Midt-Østen

Det er åpnet for eksport av A-materiell til Kuwait, De Forente Arabiske Emirater (FAE), Qatar og Oman. Videre er det åpnet for B-materiell, som er annet militært materiell og som ikke er våpen, til

Saudi-Arabia. Eksporten av forsvarsmateriell fra Norge i 2015 til disse landene fremgår i meldingens Kapittel 9.

Disse landene er fremvoksende markeder for norsk forsvarsindustri. Samtidig er det en utfordring at de nevnte landene deltar i den saudisk-ledede koalisjonen som intervensjoner i den væpnede konflikten i Jemen på oppfordring fra jemenittiske myndigheter. Høsten 2015 la Human Rights Watch og Amnesty International frem rapporter hvor det hevdes å ha foregått brudd på humanitærretten, bl.a. fra Saudi-Arabias side, i Jemen.

Et ekspertpanel opprettet i henhold til FNs Sikkerhetsråds resolusjon 2140 (2014) fremla 22. januar 2016 en rapport om de militære operasjonene i Jemen. Her fremkommer stor bekymring for den humanitære situasjonen.

Et kjernesporsmål i denne forbindelse er i hvilken grad koalisjonens krigføring og brudd på den internasjonale humanitærretten vil være å anse som systematisk i en slik grad at eksport vil være i strid med våre internasjonale forpliktelser, herunder FNs våpenhandelsavtale (ATT) og kriterium 2, og at eksport således må opphøre. I denne anledning følger vi tett vurderinger fra autorativt hold.

Selv om materiell levert fra Norge ikke omfattes av FN-rapporten, ser vi alvorlig på informasjonen i rapporten. Utenriksdepartementet viderefører således en streng praktisering av eksportkontrollen overfor de nevnte landene.

Departementet utviser betydelig årvåkenhet og gjør særlig omhyggelige vurderinger av kriteriene i den konsoliderte listen, herunder når det gjelder risiko for bruk i Jemen og brudd på humanitærretten. Dette ga seg primo 2016 konkret utslag ved at Regjeringen besluttet å inntil videre holde tilbake utførsler av ammunisjon til De forente arabiske emirater, selv om det ikke foreligger informasjon om at norsk ammunisjon er benyttet i Jemen. Dette er uttrykk for en streng «føre var»-linje fra norsk side.

Kontrollen med eksport av flerbruksvarer

Flerbruksvarer er varer og teknologi som i utgangspunktet er utviklet for legitim sivil bruk, men som også kan anvendes for utvikling og bruk av masseødeleggelsesvåpen (MØV) eller konvensjonelle våpen. Eksempler på slike varer er kryptoutstyr, visse typer materialer som f.eks. kompositt og spesialstål, gyroer, undervannsteknologi, kameraer, kjemikalier, isostater, sentrifuger,

tungtvann, biologiske agens og avanserte verktøy-maskiner.

Det er ikke gitt noen juridisk definisjon av hva som er MØV, men slike våpen anses å omfatte kjernefysiske, kjemiske og biologiske våpen. I tillegg omfattes også visse missiler, dvs. bæreridder til slike våpen, som ballistiske missiler med lang rekkevidde og kryssermissiler.

Bestrebelsene for å hindre spredning av MØV har i hovedsak vært rettet mot å hindre at ytterligere land anskaffer slike våpen. I kjølvannet av 11. september 2001 har imidlertid oppmerksomheten i økende grad vært rettet mot å hindre at ikke-statlige aktører får tilgang til MØV.

Arbeidet for å hindre spredning av MØV har først og fremst vist seg gjennom flere internasjonale avtaler og teknologilands samarbeid innenfor multilaterale eksportkontrollregimer. Innenfor regimene utveksles det informasjon om spredningsaktiviteter, anskaffelsesforsøk og om deltakerlandenes avslag på søknader om eksportlisens. Det forutsettes at landene innenfor regimet tar hensyn til slik informasjon, og ikke underminerer andre medlemslands notifiserte lisensavslag.

Dersom det foreligger informasjon og det vurderes å foreligge en uakseptabel risiko for at en flerbruksvarer som er søkt utført er ment for et MØV-program eller annen uønsket militær bruk, vil lisens avslås. Dersom ingen slik bekymring foreligger er det viktig for norske bedrifters konkurransevne at søknader innvilges på en tidsmessig måte slik at legitim eksport ikke blir unødvendig hindret.

Sluttbrukerklæring ved eksport av strategiske varer.

Strategiske varer er et fellesbegrep for henholdsvis flerbruksvarer og forsvarsmateriell. Flerbruksvarer er sivile varer som også kan anvendes i militære aktiviteter. Risiko forbundet med eksport av slike varer er ulik, og dette virker også inn på vurderinger som gjøres og krav til dokumentasjon forut for eksport.

For å hindre at flerbruksvarer går til utilsiktede MØV-programmer, er informasjon som utveksles bl.a. innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene om spredningsaktiviteter, viktige kilder. Dersom det ifm. en søknad om eksportlisens ikke foreligger informasjon om bekymringsfull militær sluttbruk eller på annet grunnlag vurderes at det foreligger en uakseptabel risiko for avledning til MØV, vil lisens innvilges. Det kreves imidlertid sluttbrukerdokumentasjon med reeksportklausul for særlige sensitive

flerbruksvarer. I slike tilfeller kreves forsikringer om den oppgitte sivile bruk, at varene ikke vil reeksporteres uten norske myndigheters godkjenning samt at varen kan inspiseres uten forvarsel av norske myndigheter for å påse at den brukes til det forutsatte sivile formålet.

Dersom en eksport dreier seg om flerbruksvare til et konvensjonelt militært formål, vil søknaden i hovedsak behandles etter retningslinjenes bestemmelser om B-materiell. Dette betyr bl.a. at retningslinjenes bestemmelser om sluttbrukerdokumentasjon for B-materiell kommer til anvendelse.

Når det gjelder eksport av forsvarsmateriell, kreves alltid dokumentasjon om sluttbruker. I motsetning til flerbruksvarer, er det ikke tvil om en militær vares bruksmulighet. Retningslinjene angir tydelige krav om dokumentasjonskrav for henholdsvis A- og B-materiell.

Når det gjelder våpensalg til allierte og nordiske land, så er det etablert en rekke langsiktige avtaler, kontrakter og tillitsforhold med forsvarsmyndighetene i disse landene. Når det tillates eksport av våpen til land utenfor denne nære kretsen, så vil nødvendige forsikringer om bl.a. reeksport innhentes særskilt fra disse landenes myndigheter.

Norge tillater salg av våpen bare til sluttbrukere som er statlige myndigheter. Det innvilges ikke eksportlisens dersom det vurderes å foreligge en uakseptabel risiko for at det militære materialet er ment for avledning til andre land eller tredjeparter.

Det foreligger ingen informasjon om at våpen fra Norge har kommet på avveie. Vi har derimot avslått lisenssøknader når det har vært tvil om mottakeren.

Departementet har mulighet til å ta i bruk en rekke kontrollmuligheter, også gjennom våre utenriksstasjoner, dersom informasjon mottas om at norske våpen er avledet til annen bruker enn forutsatt.

Kontroll med overføring av kunnskap

Lisensplikten som følger av eksportkontrollforskriften vedrørende teknologi, omfatter også immaterielle ytelser. Kontrollen retter seg således mot visse typer opplæring og muntlig overføring av kunnskap. Innenfor eksportkontrollregimene står spørsmålet høyt på dagsordenen og det utveksles erfaringer og informasjon om nasjonale tiltak i økende grad.

FNs Sikkerhetsråds resolusjoner og EUs utvidede tiltak om sanksjoner mot Nord-Korea, setter

også forbud og bestemmelser om kontroll med overføring av visse typer kunnskap.

Utenriksdepartementet har utarbeidet særskilte retningslinjer for utdanningsinstitusjonenes arbeid med opptak og ansettelser av utenlandske personer innenfor særlige sensitive fagområder. Hensikten er å redusere risiko for utilsiktet overføring av kunnskap som kan bidra til spredning av masseødeleggelsesvåpen eller leveringssystemer for slike våpen.

Retningslinjene er ment å være et hjelpemiddel for utdanningsinstitusjonenes egne vurderinger. I tillegg til informasjon om hensikten med kontrollen og gjeldende regelverk, gir retningslinjene nærmere føringer om hvilke fagområder og studie- eller arbeidsnivå som betinger særskilt årvåkenhet. Retningslinjene er gjenstand for løpende revidering i lys av politisk og teknologisk utvikling.

Gjennomføring av sanksjoner og våpenembargo

Norge gjennomfører som hovedregel sanksjoner som er vedtatt av FNs Sikkerhetsråd i norsk rett ved forskrifter vedtatt med hjemmel i lov 7. juni 1968 nr. 4 til gjennomføring av bindende vedtak av De Forente Nasjoners Sikkerhetsråd (sanksjonsloven). Når det gjelder EUs tiltaksregimer eller andre internasjonale ikke-militære tiltak som Norge har sluttet opp om, kan slike gjennomføres ved forskrift gitt med hjemmel i lov 27. april 2001 nr. 14 om iverksettning av internasjonale, ikke-militære tiltak i form av avbrot eller avgrensning av økonomiske eller annen samkvem med tredjestatar eller rørsler (tiltaksloven).

Iran

Avtalen om Irans atomprogram, den såkalte «Joint Comprehensive Plan of Action» (JCPOA) fra juli 2015, innebærer at en rekke sanksjoner mot Iran er opphevet mot at Iran har lagt begrensinger på sitt atomkraftprogram og forpliktet seg til å aldri utvikle atomvåpen. Sanksjonslettelsene ble iverksatt 16. januar 2016. Norge har iverksatt lettelse i tråd med vedtak fattet av FNs Sikkerhetsråd og EU.

Sanksjonslettelsene medfører bortfall av tidligere Sikkerhetsrådsresolusjoner og FN-sanksjoner knyttet til Irans atomprogram. I tillegg har Norge opphevet, i likhet med EU, de økonomiske tiltakene som har lagt begrensinger på handel og samarbeid med Iran, blant annet innen maritim sektor, olje/gass og bank/finans.

Enkelte av restriksjonene mot Iran videreføres. Dette gjelder bl.a. tiltak grunnet menneskerettighetssituasjonen i Iran, eksport av varer og teknologi som er relevant for kjernefysiske- og missilaktiviteter, våpenembargo, samt tilknyttede listeføringer av personer og selskaper. Når det gjelder varer omfattet av det kjernefysiske eksportkontrollregimet NSG (Nuclear Suppliers Group), er det lagt opp en særskilt godkjenningsskjema innenfor rammen av FN Sikkerhetsråd før eksport eventuelt kan tillates. Det er fremdeles forbud mot eksport av varer og teknologi omfattet av missilkontrollregimet MTCR til Iran.

I avtalen er det lagt inn en mekanisme om at FN-sanksjonene *kan* gjeninnføres dersom Iran vesentlig misligholder sine forpliktelser. Denne «snap-back» mekanismen innebærer at ett av de fem faste medlemmene i FNs Sikkerhetsråd har mulighet til å kreve sanksjonene gjeninnført ved å anføre at atomavtalen er misligholdt. Dersom Sikkerhetsrådet ikke blir enig om å videreføre sanksjonslettelsene, vil sanksjonene automatisk gjeninntre. EU og Norge vil også kunne vurdere å gjeninnføre tiltak i en slik situasjon.

Russland

Forskrift om restriktive tiltak vedrørende handlinger som undergraver eller truer Ukrainas territoriale integritet, suverenitet, uavhengighet og stabilitet ble iverksatt 15. august 2014. Forskriften innebærer bl.a. forbud mot import og eksport av våpen og forsvarsmateriell fra og til Russland, forbud mot eksport av flerbruksvarer og -teknologi som kan være beregnet for militær bruk eller til militær mottaker, forbud mot handel mv. med russiske verdipapirer og pengemarkedsinstrumenter, samt begrensninger i eksporten av visse varer og tjenester til russisk oljeindustri. Ved slik eksport kreves forhåndstillatelse fra Utenriksdepartementet. Forskriften ble endret 10. oktober 2014 og 14. april 2015, og er på linje med EUs restriktive tiltak mot Russland.

Utenriksdepartementets oppgaver

Utenriksdepartementets oppgaver på eksportkontrollområdet omfatter norsk politikktutvikling, regelverk, et omfattende internasjonalt samarbeid og lisensiering. I tillegg er departementet ansvarlig for gjennomføring av sanksjonsregimer og relevante restriktive tiltak som er vedtatt i FNs Sikkerhetsråd eller av EU og som gjennomføres i norsk rett.

Aktivitetene på eksportkontrollområdet, herunder det internasjonale samarbeidet, har økt de

siste årene. Det er nødvendig at departementet besitter særskilt ekspertise for å kunne delta i de omfattende forhandlingene innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene, og for å sikre en ansvarlig lisensiering nasjonalt. Oppgavene krever juridisk og teknisk kompetanse, samt godt politisk skjønn. Nasjonal evne til etterlevelse av forpliktelsene som er inngått i de multilaterale regimene har fått stadig større betydning for både eksportlands- og eksportørers omdømme som troverdige handelspartnere.

Utenriksdepartementet legger vekt på å gi god informasjon til næringslivet. I tillegg til å føre en forebyggende dialog med de enkelte bedrifter ved behov, avholdes det årlig et større seminar for eksportindustrien. I tillegg gis løpende informasjon om regelverk, lisensprosedyrer osv. på eksportkontrollens hjemmeside.

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og tollvesenet har også lovpålagte oppgaver på eksportkontrollområdet. PST er ansvarlig for å forebygge og etterforske brudd på regelverket, og tollvesenet er ansvarlig for vare- og dokumentkontroll ved eksport. Ved konkrete behov kan Utenriksdepartementet trekke på teknisk og faglig ekspertise fra Forsvaret og Statens Strålevern. For å sikre nødvendige ressurser, kompetanse og effektivitet i det nasjonale gjennomføringsapparatet, samt muligheten for å dele erfaring og informasjon mellom de involverte etatene, er det viktig med bred deltakelse på ekspertmøter innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene.

Departementets nære kontakt og dialog med eksportbedriftene gir god oversikt over det norske teknologimiljøet. Kunnskap om ny teknologitvilling og særskilte næringsinteresser er viktig. Det er videre nødvendig at departementet har god forståelse om spredningsrisiki forbundet med de aktuelle varer og teknologier. I de løpende forhandlingene innenfor regimene om utforming av kontrollparametre og spørsmål om å legge nye, fremvoksende teknologier under kontroll, er slik innsikt av særskilt betydning.

Regjeringen vil fortsatt sikre tilstrekkelige ressurser for å kunne ivareta de omfattende oppgavene på eksportkontrollområdet. I denne sammenheng legges det også vekt på å tilby norske bedrifter konkurransedyktige vilkår basert på en kompetent og tidsmessig lisensiering.

Innføring av sikkert, elektronisk saksbehandlingssystem

Utenriksdepartementet tok i 2015 i bruk en digitalisert tjeneste for effektivisering og modernise-

ring av eksportkontrollen. Den digitale tjenesten oppfylder regjeringens krav om digitalisering av offentlige tjenester.

I tillegg til effektivisering av selve lisensieringsarbeidet, vil tjenesten innebære en betydelig økt sikkerhet knyttet til bedriftenes rapporter og kvalitetssikring av det omfattende og sensitive materialet som ligger til grunn for de årlige meldingene om eksporten av forsvarsmateriell til Stortinget.

Bruken av systemet er i en tidlig fase, og departementet vil løpende vurdere behov for justeringer og oppgradering med sikte på best mulig sikkerhet og brukervennlighet. Alle bedrifter som foretar løpende eksport skal benytte systemet.

FNs avtale om handel med våpen (ATT)

Avtalen om våpenhandel ble vedtatt av FNs generalforsamling 2. april 2013. Avtalen trådte i kraft 24. desember 2014. 130 stater har undertegnet avtalen mens 82 har ratifisert, inkludert Norge, eller sluttet seg til den.

Avtalen er den første juridisk bindende avtalen som regulerer internasjonal våpenhandel. Målsettingen med avtalen er å etablere så høye felles internasjonale standarder for internasjonal handel med konvensjonelle våpen som mulig og å forhindre ulovlig handel med slike våpen, bl.a. med sikte på å bidra til fred, sikkerhet og stabilitet og å redusere menneskelige lidelser. Fra norsk side anses derfor at ATT har et bredere fokus enn ren handelsregulering. Avtalen forhindrer ikke statsparter i å beholde strengere nasjonale eksportkontrollregimer og å styrke disse utover avtalens krav. Den legger heller ikke ensidige begrensninger på norsk industri, og er ikke i norsk industris konkurransemessige disfavør.

Det første statspartsmøtet fant sted i Mexico 24.–28. august 2015. Statspartsmøtet lyktes i å vedta nødvendige forutsetninger for våpenhandelsavtalens iverksetting og videre gjennomføring. Prosedyrereglene inneholder også bestemmelser som sikrer at sivilsamfunnet inkludert FNs organer, Røde Kors, NGOer og industrien etter anmodning kan delta i kommende møter. ATTs sekretariat vil bli lokalisert til Genève, og Nigeria ble valgt til å lede arbeidet frem mot og under neste statspartskonferanse i Genève 22.–26. august 2016.

Det er lavere oppslutning om avtalen i Afrika og Asia enn øvrige verdensdeler. Fra norsk side vil man fortsette å arbeide for størst mulig tilslutning blant alle stater og oppfordre stater som har

undertegnet om å ratifisere så snart som mulig. Norge samarbeider med EU for å understøtte implementeringen av avtalen ved å gi assistanse til ATT-land som ønsker det. Norge støtter også sikring og destruksjon av våpenlagre og ammunisjon gjennom Norsk Folkehjelp og Miners Advisory Group i en rekke land.

Gjennomføring i det norske regelverket

Spørsmålet om norsk gjennomføring ble vurdert før norsk tilslutning til avtalen, og svaret inngikk i Prop. 186 S (2012–2013) til Stortinget om samtykke til ratifikasjon, og hvor det heter at gjennomføring av avtalen ikke krever lov- eller forskriftsendringer.

Jf. Innst. 200 S (2015–2016) vedrørende Meld. St. 8 (2015–2016) om eksporten av forsvarsmateriell i 2014, vises til det til Prop. 186 S og særlig punkt 4 om «Gjennomføring i norsk rett». Her fremgår det at avtalen inneholder mange elementer og bestemmelser som allerede finnes i Norges og andre lands eksportkontrollsystemer. Det er en betydelig overlappning mellom EU-kriteriene og ATTs artikkel 6 og 7.

Etter at traktaten var ratifisert, foretok Utenriksdepartementet i tråd med Prop. 186 S en gjennomgang av det samlede regelverk på området og vurderte mulig harmonisering mellom ulike deler av regelverket og avtalen. Resultatet var at de sentrale kriteriene i ATT og de åtte kriteriene som følger av EUs adferdskodeks for våpeneksport ble innarbeidet i Utenriksdepartementets retningslinjer.

Dette vurderes som en hensiktsmessig implementering av ATT-prinsippene, som sammen med EUs kriterier utfyller de sentrale rammene for norsk eksportkontroll gitt i Regjeringens erklæring og Stortingets vedtak fra 1959.

ATT er i seg selv en juridisk bindende avtale. Ved å inkludere artikkel 6 og 7 i den konsoliderte listen i retningslinjene, sikres at de faktisk blir anvendt og etterlevd i Utenriksdepartementets lisensiering på samme måte og med samme vekt som de åtte EU-kriteriene. Dette er i stor grad normative kriterier og hensyn som skal ivaretas, og hjemmelskjeden med lov, forskrift og retningslinjer ivaretar en robust og restriktiv norsk eksportkontroll. Ved å likestille alle kriterier og prinsipper i Utenriksdepartementets retningslinjer, gis det full åpenhet og innsyn overfor industrien og sivilsamfunnet om vurderinger og hensyn som gjør seg gjeldende ved behandlingen av søknader om eksport av forsvarsmateriell fra Norge.

Internasjonalt samarbeid om eksportkontroll og ikke-spredning

Gjennom nasjonal eksportkontroll tar leverandørland et særlig ansvar for å sikre etterlevelse av folkerettslige avtaler på ikke-spredningsområdet, særlig avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT), kjemivåpenkonvensjonen (CWC) og konvensjonen om forbud mot biologiske våpen (BWC).

For å styrke og effektivisere gjennomføringen av de internasjonale avtalene om ikke-spredning av masseødeleggelsesvåpen (MØV), samarbeider sentrale leverandørland innenfor fem eksportkontrollregimer om felles varelister og retningslinjer. Zangger-komiteen (ZC) og Nuclear Suppliers Group (NSG) retter seg mot å hindre spredning av kjernefysiske våpen. Australiagruppen (AG) gjelder substanser og utstyr for kjemiske og biologiske våpen. Missile Technology Control Regime (MTCR) omfatter varer og teknologi som kan anvendes i bæresystemer for MØV og Wassenaar-samarbeidet (WA) er rettet mot konvensjonelle våpen og militært utstyr, samt flerbruksvarer som har viktige anvendelser innenfor militære konvensjonelle formål.

Det foregår løpende forhandlinger for å sikre at kontrollister og retningslinjer holder tritt med teknologisk utvikling og spredningstrusler. Det utveksles omfattende informasjon innenfor rammen av de enkelte regimene, herunder om aktuelle spredningsaktiviteter og om medlemslandenes avslag på eksportsøknader.

Nye spredningstrusler og teknologisk utvikling har ført til at eksportkontrollen har fått en økende anerkjennelse og betydning. Dette gjelder bl.a. ved at FNs sikkerhetsråd bruker regimenes retningslinjer og varelister i flere sanksjonsregimer og ifm resolusjon 1540 om tiltak for å hindre spredning av MØV.

Som følge av den raske teknologiske utviklingen innenfor sivil sektor og urovekkende spredningstrender, har aktivitetene i de multilaterale eksportkontrollregimene vokst betydelig de senere årene. I tillegg til at flere land forsøker å anskaffe MØV og leveringsmidler for slike våpen, er det vokst frem en særlig utfordring knyttet til at ikke-statlige aktører også forsøker å anskaffe MØV og leveringskapasitet.

Norge har gjennom årene tatt på seg lederskap i flere regimer, og ledet bl.a. missilkontrollregimet MTCR i 1992–1993 og i 2014–15. Norge ledet også det kjernefysiske eksportkontrollregimet NSG i 2005–2006, samt bidro betydelig til etableringen av Wassenaar-samarbeidet (WA) i 1996.

I tillegg til arbeidet innenfor regimene, er det etablert flere multilaterale tillitsskapende tiltak og samarbeid for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen (MØV). Det ble redegjort grundig for disse i Meld. St. 8 (2015–2016).

Særlig om Wassenaar-samarbeidet

Wassenaar-samarbeidet (WA) gjelder kontroll med konvensjonelle våpen og tilhørende militære varer og teknologi, samt strategiske flerbruksvarer som ellers ikke er dekket av de MØV-rettede regimene. Varer som er beskrevet på WAs lister utgjør hoveddelen av de kontrollerte varene som eksporteres fra Norge.

WA kom til etter oppløsningen av Sovjetunionen, og ble etter tre års forhandlinger etablert med et eget sekretariat i Wien i 1996. Samarbeidet fyller 20 år i 2016, noe som vil markeres gjennom flere utadrettede aktiviteter. Norge ledet forhandlingene som førte frem til enighet om det politiske basisdokumentet i 1996, og fra norsk side tas det sikte på å fremheve dette sentrale bidraget under relevante markeringer av WA som skal finne sted i 2016.

WA har etablert en kontrolliste for militære varer og en for flerbruksvarer. Den norske militære listen (liste I) og EUs felles militære liste er i praksis forhandlet i WA. Listene er komplekse, og krever løpende og omfattende forhandlinger for å holde tritt med teknologisk utvikling. WAs flerbruksliste inngår i Utenriksdepartementets liste II.

Det finner sted et årlig ekspertmøte om lisensiering- og håndhevelse (LEOM). LEOM tar for seg operative og praktiske temaer knyttet til gjennomføring av kontrollen på nasjonalt plan. Norge ledet LEOM i 2015, og vil også lede møtet i 2016.

Videre foregår det tekniske arbeidet og det politisk rettede arbeidet innenfor to ekspertgrupper. Gruppene rapporterer til det årlige plenumsmøtet, hvor alle beslutninger fattes ved konsensus.

I 2016 finner det sted særskilte forhandlinger med sikte på å videreutvikle og styrke samarbeidet.

Når det gjelder WAs flerbruksliste, er norske bedrifter særlig berørt av kontrollen knyttet til offshore og undervannsteknologi, undervannsfarkoster, sonarer, seismisk utstyr, gyroer og visse typer kameraer. I tillegg kommer en rekke høyteknologiske deler og komponenter. De sivile varene som omfattes av flerbrukslisten har viktige militære og sikkerhetsmessige anvendelsesmuligheter.

Cyber-teknologi er nylig blitt inkludert i flerbbrukslisten til WA. For tiden pågår et omfattende revisjonsarbeid av kontrollteksten for romrelatert teknologi. Behovet for revisjon på dette området er særlig den pågående kommersialiseringen av rommet. Det pågår også forhandlinger om en effektiv kontrolltekst når det gjelder 3D-printing.

Initiativet for spredningssikkerhet – Proliferasjon Security Initiative (PSI)

Proliferasjon Security Initiative (PSI) ble etablert i 2003 som en respons på faren for at visse stater og ikke-statlige aktører skal kunne tilegne seg og bruke masseødeleggelsesvåpen (MØV). PSI er et internasjonalt samarbeid for å forberede og i praksis kunne avskjære handel med og transport av MØV, relatert teknologi og kunnskap, og kan ses på som et supplement til deltagerlandenes arbeid med eksportkontroll nasjonalt og internasjonalt. USA har en sentral rolle i PSI samarbeidet ved å ivareta sekretariatsfunksjonen.

PSI har per i dag 105 deltakerland som har sluttet seg til samarbeidet ved å godta prinsippene som ligger til grunn. Norge er med i kjernegruppen for operative eksperter som består av 21 land.

På norsk side ledes arbeidet av Utenriksdepartementet, men engasjementet har et bredt nedslagsfelt og krever deltakelse fra en rekke departement og underliggende etater.

Norge ledet i 2015 det innledende arbeidet med å gjennomgå foreliggende grunnlagsdokumenter og forslag som alle PSI deltakerland kan benytte seg av. Arbeidet viderføres i 2016–17.

Haag-kodeksen mot spredning av ballistiske missiler (HCOC)

Haag-kodeksen (HCOC) er politisk bindende, og et resultat av det internasjonale samfunnets

bestrebelse om å regulere spredning av ballistiske missiler gjennom åpenhet og tillitsskapende tiltak. Kodeksen ble iverksatt i november 2002 etter at 96 stater signerte kodeksen, herunder Norge. Ved utgangen av oktober 2015 hadde 137 stater sluttet seg til. Ved å tilslutte seg HCOC, påtar statene seg på frivillig grunnlag til å følge kodeksen og utstede forhåndsnotifikasjoner om relevante utskytninger og testflyvninger av ballistiske missiler og bæreraketter. Videre forutsettes det at statene årlig legger frem en deklarasjon om gjennomføringen av kodeksen.

Aktivetetene på Andøya rakettskytefelt innebærer at Norge er blant de landene som notifiserer flest utskytninger som et tillitsskapende tiltak.

Østerrike virker som eksekutivsekretariat. De årlige møtene finner sted i Wien under roterende formannskap. Canada innehar formannskapet i 2015–2016.

HCOC ble i sin tid forhandlet utenfor FN, men kodeksen er knyttet til FN gjennom flere resolusjoner vedtatt av FNs generalforsamlinger siden 2002.

Andre internasjonale aktiviteter og spredningstiltak

St.meld. nr. 29 (2007–2008), St.meld. nr. 42 (2008–2009), St.meld. nr. 21 (2009–2010) og Meld. St. 8 (2012–2013) redegjorde for andre spredningstiltak.

I Meld. St. 49 (2012–2013), Meld. St. 8 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2015–2016) ble det redegjort grundig om det internasjonale arbeidet med kontrollen med håndvåpen og lette våpen, samt om arbeidet for en internasjonalt bindende avtale om merking og sporing.

I Meld. St. 25 (2010–2011) og Meld. St. 8 (2012–2013) ble det gjort nøye rede for merkings- og sporingssystemene som gjennomføres av hhv. Nammo-konsernet og Kongsberg-gruppen.

2 Utenriksdepartementets arbeid med åpenhet

I internasjonal sammenheng var Norge tidlig ute med å vise åpenhet om eksporten og de vurderingene Utenriksdepartementet legger til grunn i forbindelse med lisensieringen. Siden den første meldingen ble fremlagt i 1996 har graden av åpenhet økt betydelig, og eksporten fremstilles nå i 14 tabeller og figurer. Med denne åpenheten, ligger Norge i det internasjonale tetsjiktet når det gjelder innsyn i eksporten av forsvarsmateriell.

Regjeringen har som mål å utvise størst mulig åpenhet om omfanget av eksporten av forsvarsmateriell, samt om regelverk og Utenriksdepartementets praktisering av retningslinjene. Fra norsk side arbeides det aktivt i en rekke fora for at også andre land skal utvise åpenhet om sin forsvarsmaterielleksport.

Opplysningene i meldingens kapittel 9 om eksporten i 2015 er basert på rapporter fra eksportørene med utgangspunkt i innvilgede eksportlisenser. Som betingelse for innvilgelse av eksportlisenser for forsvarsmateriell pålegges eksportørene å rapportere regelmessig om den faktiske utførelsen som har funnet sted på grunnlag av de enkelte lisensene. Rapportene inneholder betydelige mengder sensitiv og taushetsbelagt informasjon om eksportaktivitetene.

Departementet har tatt i bruk et sikkert, elektronisk saksbehandlingssystem. Systemet vil ivareta en mer effektiv lisensiering, beskytte bedriftssensitiv informasjon og bidra til god kvalitetssikring av materialet som inngår i meldingen. Saksbehandlingssystemet er beskrevet nærmere i kapittel 7.1.

Meldingens kapittel 9 følger formatet som i Meld. St. 8 (2014–2015), hvor det ble lagt vekt på å fremstille eksporten mer oversiktlig enn tidligere.

Parallelt med målsetningen om å utvise størst mulig åpenhet om eksporten av forsvarsmateriell fra Norge, er det nødvendig å sikre at økt innsyn skjer innenfor rammen av de begrensninger som taushetsplikten i eksportkontrollloven setter. I henhold til loven plikter enhver å gi Utenriksdepartementet den bistand som kreves for å kontrollere at bestemmelsene i loven eller forskriftene blir fulgt. Det gjelder alle opplysninger som anses nødvendige for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksportlisens. En slik vid rett til innhenting av bedriftsfølsom informasjon har sitt motstykke i de strenge taushetsbestemmelsene i loven.

Dersom det i enkeltsaker vurderes å foreligge særskilte omstendigheter, vil regjeringen videreføre praksisen med å konsultere Stortingets organer. På denne måten sikres norske eksportører langsiktighet og stabile rammer, samtidig som Stortinget gis ytterligere innsyn i praktiseringen av regelverket.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen tok i 2015 initiativ til to høringer om salg av brukt og utrangert forsvarsmateriell. Regjeringen legger vekt på å vise størst mulig åpenhet om saker som reises av Stortingets organer og bidra til å avklare om eksport har skjedd i henhold til eksportkontrollreglene.

3 Eksporten av forsvarsmateriell i et sikkerhetspolitisk perspektiv

Regjeringen har i Meld. St. 9 (2015–2016) *Nasjonal forsvarsindustriell strategi*, beskrevet forholdet mellom forsvaret og forsvarsindustrien. Meldingen tydeliggjør at en internasjonalt konkurransedyktig norsk forsvarsindustri er viktig for vår evne til å ivareta nasjonale sikkerhetsinteresser. Det er vesentlig å beholde en nasjonal forsvarsindustriell kapasitet innenfor viktige teknologiske kompetanseområder for å sikre en best mulig nasjonal beredskap for fremtidige kriser ved at forsvarssektoren har tilgang til riktig materiell og kompetanse til rett tid. Dette øker vår evne til å ivareta nasjonal sikkerhet på områder der særnorske forhold krever spesiell kompetanse. Regjeringen vil derfor fortsatt legge til rette for at norske bedrifter sikres tydelige og forutsigbare rammevilkår for sin eksportaktivitet.

Behovet for forsvarsmateriell, særlig i Europa i etterkrigsårene og Norges alliansetilhørighet i NATO, førte til at norske bedrifter tidlig ble involvert i utvikling og som leverandører av deler og komponenter til internasjonale samarbeidsprosjekter.

Norske bedrifter deltar i en rekke store internasjonale utviklings- og produksjonsprogrammer med nærstående og allierte land. Eksempelvis har en rekke norske forsvarsbedrifter nisjekompetanse som har muliggjort et bredt engasjement av norske bedrifter som underleverandører til produsenten av Norges neste kampfly, F-35.

Det norske innenlandsmarkedet for forsvarsmateriell er begrenset i omfang og er i stor grad åpent for konkurranse mellom leverandører både fra Norge og utlandet. Internasjonal markedsadgang er derfor helt avgjørende for norsk forsvarsindustriens evne til å opprettholde kompetanse og

teknologinivå, samt sikre tilstrekkelige produksjonsvolum. Det internasjonale markedet for forsvarsmateriell preges imidlertid av nasjonale interesser og sterk politisk styring gjennom ulike former for industri- og handelspolitikk.

Handelshindringer og beskyttelse av eget lands industri er utfordringer norsk forsvarsindustri stadig møter i det internasjonale markedet, herunder det europeiske forsvars- og sikkerhetsmarkedet. Det er fortsatt liten indikasjon på at det internasjonale forsvarsmarkedet utvikles mer i retning av likeverdig og åpen konkurranse. Særlig gjelder dette i stater der det eksisterer store industrigrupper som produserer et bredt spekter av systemer og plattformer. I Europa ser man også at EUs direktiv for forsvars- og sikkerhetsanskaffelser (Directive 2009/81/EC) i praksis ikke har ført til et mer åpent marked, slik hensikten var. Særlig de store EU-medlemmene ivaretar nasjonale industrielle interesser og beskytter egne markeder mot internasjonal konkurranse. Mot en slik bakgrunn blir det viktig for Norge å ha et virkemiddelapparat som sikrer markedsadgang for egen industri.

Som en del av den nasjonale forsvarsindustrielle strategien benytter Forsvarsdepartementet en rekke virkemidler for å bistå norsk forsvarsindustri internasjonalt og for å fremme økt eksport. I tillegg til de generelle virkemidlene som gjelder alle næringer, gis det direkte myndighetsstøtte til markedsføring. Videre benytter FD industrisamarbeid som et sentralt virkemiddel. Et eksportkontrollregelverk med tydelige og langsiktige retningslinjer for behandling av søknader, blir dermed et svært viktig bidrag til forutsigbare rammevilkår for norsk forsvarsindustri.

4 Regelverk og retningslinjer for kontrollen med eksport av strategiske varer

Kontrollen er hjemlet i lov av 18. desember 1987 om kontroll med strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. Utenriksdepartementets forskrift av 19. juni 2013 utgjør det operative regelverket for departementets lisensierings- og kontrolloppgaver.

Kontrollistene er en del av eksportkontrollforskriften, og angir varene og teknologien som er lisenspliktige. Listene retter seg mot henholdsvis forsvarsrelaterte varer (liste I) og flerbruksvarer (liste II). I praksis er listene forhandlet innenfor de multilaterale regimene som Norge er medlem i. EU har satt sammen listene fra de ulike regimene på en brukervennlig måte, og det er disse listene som benyttes i Norges regelverk.

Begrepet «strategiske varer» er et fellesbegrep for hhv. forsvarsmateriell og flerbruksvarer og er definert i eksportkontrollloven som varer og teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militær bruk eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger. I tillegg omfatter kontrollen med strategiske varer og teknologi også tjenester for militære formål. Videre er formidling mellom to tredjeland av strategiske varer gjenstand for eksportkontroll.

I tillegg til varene som er beskrevet på listene, kan det utløses lisensplikt for enhver vare, uavhengig av listene, under nærmere gitte vilkår. Slike generalklausuler er kjent som «fang alt» eller «catch all».

Innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene er vedtatt beste-praktisdokumenter og retningslinjer rettet mot nasjonal utøvelse av kontrollen.

Gjennomføring av sanksjoner og restriktive tiltak er hjemlet i særskilte regelverk og står nærmere omtalt i kapittel 6.

Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. (eksportkontrollloven)

Eksportkontrollen er hjemlet i Lov av 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. I Kgl. res. av 18. desember 1987 er Utenriksdepartementet gitt fullmakt til å utøve den fullmakt som i henhold til eksportkontrollloven er tillagt Kongen. Utenriksdepartementet er med dette ansvarlig for kontrollen med eksport fra Norge av våpen, ammunisjon og annet militært materiell¹, flerbruksvarer², samt relevant teknologi og tjenester.

Etter eksportkontrollloven må alle varer og tjenester og all teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militære formål, eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer og teknologi som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger, jf. straffeloven § 147 a første ledd, ikke utføres uten tillatelse fra Utenriksdepartementet.

Loven setter forbud mot at det drives handel med, formidles eller på annen måte bistås ved salg av våpen og militært materiell fra et fremmed land til et annet uten særskilt tillatelse. Tilsvarende gjelder for strategiske varer og teknologi som er nærmere angitt i forskrift.

I tillegg inneholder loven bestemmelser om informasjonsplikt, taushetsplikt og straffeansvar. I St.meld. nr. 29 (2007–2008), St.meld. nr. 42 (2008–2009) og Meld. St. 21 (2009–2010) ble det gitt grundig informasjon om loven.

Forskrift til gjennomføring av eksportkontrollen

Forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester av 19. juni 2013 gir grundige regler for lisensplikten og tilhørende kontrolloppgaver for Utenriksdepartementet. For-

¹ Forsvarsmateriell som beskrevet på Utenriksdepartementets Liste I.

² Sivile produkter som har viktige militære anvendelsesområder. Beskrevet på Utenriksdepartementets Liste II.

skriften erstatter en tidligere forskrift av 18. januar 1989.

Det ble redegjort grundig om arbeidet med den nye forskriften i Meld. St. 49 (2012–2013) og Meld. St. 8 (2012–2013).

Liste I (forsvarsrelaterte varer) og liste II (flerbruksvarer) beskriver produkter og teknologi som krever tillatelse før eksport. Kontrollen med teknologi omfatter også immateriell teknologioverføring. Listene oppdateres løpende i tråd med endringer vedtatt i de enkelte eksportkontrollregimene, og som regel parallelt med at EU oppdaterer sine lister.

I august 2014 ble forskriften styrket ved å innføre lisensplikt for materiell som har vært særlig konstruert eller modifisert for militært formål, uavhengig av materiellets tilstand.

For å sikre gjennomføring av det EØS-relevante ICT-direktivet angir forskriften nærmere regler om overføringslisenser for eksport av forsvarsrelaterte varer til mottakere innenfor EU/EØS og om sertifisering av foretak. Direktivet ble grundig omtalt i Meld. St. 8 (2012–2013).

Forskriften angir en rekke unntak fra lisensplikten, samt bestemmelser rettet mot kontroll av formidling mellom to tredjeland og om lisensplikt for ikke-listede varer under nærmere angitte omstendigheter.

Dersom departementet kommer til at en vare som ikke er oppført på noen liste skal underlegges lisensplikt, er hensikten i utgangspunktet å kunne avslå eksport fordi varen er ment for militær bruk i et land hvor det er krig, krig truer eller det er borgerkrig; mottakerlandet er gjenstand for våpenembargo eller restriktive tiltak som gjennomføres i norsk rett; det foreligger en uakseptabel risiko for at varen er ment for et masseødelgelsesvåpenprogram; eller at den direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne på en måte som ikke er forenlig med vesentlige norske sikkerhets- og forsvarsinteresser.

4.1 Utenriksdepartementets retningslinjer for eksport av forsvarsmateriell

Kontrollen med eksport av forsvarsmateriell fra Norge baserer seg på Regjeringens erklæring av 11. mars 1959 og Stortingets vedtak av samme dato, og hvor det bl.a. heter at:

«det skal ved avgjørelsen legges vekt på de utenriks- og innenrikspolitiske vurderinger, og hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil

tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig».

I vedtak av samme dato tar Stortinget «til etterretning den erklæring Statsministeren på vegne av Regjeringen har lagt frem. Stortinget vil sterkt understreke at eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en nøye vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurderingen må være avgjørende for om eksport skal finne sted».

I 1997 sluttet et enstemmig Storting seg til en presisering om at «Utenriksdepartementets vurdering av disse forholdene omfatter en vurdering av en rekke politiske spørsmål, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter».

Regjeringen anser Stortingets vedtak som et bindende pålegg, og eksportreguleringen skal sikre at det blir fulgt.

Retningslinjene ble første gang publisert i 1992. I utenriksministerens pressemelding 28. februar 1992 het det bl.a. at «ved å offentliggjøre de nye retningslinjene, ønsker Regjeringen å gi industrien en bedre forståelse av og innsyn i de rammebetingelser som den må innrette seg under. Retningslinjene vil således medføre økt forutsigbarhet, hvilket er av stor betydning ettersom utvikling, produksjon og markedsføring av militært materiell forutsetter langsiktig planlegging».

Dette formålet har siden ligget fast. Regjeringen ønsker å legge til rette for at norske bedrifter sikres fortsatt tydelige og forutsigbare rammevilkår for sin eksportaktivitet, herunder gjennom tydelige og langsiktige retningslinjer om Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell.

Retningslinjene gir nærmere bestemmelser om lisensieringen av forsvarsmateriell, om delleveranser, overføring av teknologi og produksjonsrettigheter samt tjenesteytelser for militære formål. I tillegg defineres to varekategorier og fire landgrupper. Varekategori A omfatter alle typer våpen og ammunisjon, og varekategori B gjelder annet militært materiell og som ikke er våpen. Landgruppe 1 består av allierte, nordiske og særlig nærstående land, landgruppe 2 er land som er godkjent som mottakere av A-materiell etter forutgående Regjeringsbehandling, landgruppe 3 er land som bare kan få motta B-materiell og landgruppe 4 retter seg mot land som Norge ikke selger verken A- eller B-materiell til. I retningslinjene gis det også klare bestemmelser om krav til sluttbrukerdokumentasjon. Det kreves alltid doku-

mentasjon om sluttbruker før lisens for våpen kan innvilges.

Den forrige regjeringen arbeidet aktivt gjennom flere år for å fremme en felles NATO-norm om sluttbrukererklæring, dvs. med reeksportklausul. Dette arbeidet førte ikke frem. Denne regjeringen er også opptatt av å hindre at norske våpen kommer på avveie. Det har så langt vi kjenner til heller ikke skjedd. Leveranser av våpen mellom NATO-land baserer seg på en grunnleggende tillit som innebærer at våpen som er anskaffet ikke blir reeksportert uten at det opprinnelige eksportlandet blir konsultert. I praksis har ikke reeksport fra allierte eller nærstående land vært problematisk. Regjeringen vil fortsatt arbeide på de aktuelle internasjonale arenaer for å fremme enighet om felles format og norm når det gjelder sluttbrukerdokumentasjon og reeksportforsikringer.

EUs åtte atferdskriterier har siden 2010 utgjort et eget vedlegg til retningslinjene (vedlegg A-kriteriene). Kriteriene utdyper de vurderinger Utenriksdepartementet foretar når det gjelder en rekke politiske spørsmål jfr. 1959-vedtaket og 1997-presiseringen. Det ble redegjort grundig for kriteriene i Meld. St. 21 (2009–2010).

28. november 2014 publiserte utenriksdepartementet oppdaterte retningslinjer, hvor de åtte Vedlegg A-kriteriene og de kriterier som følger av ATTs artikler 6 og 7 er innarbeidet direkte i retningslinjenes Kap. 1 under punkt 2 om «Overordnede prinsipper og vurderingskriterier». På denne måten er kriteriene fremstilt i en konsolidert oversikt hvor de aktuelle hensyn og forbud fremgår på en tydelig og helhetlig måte. Den konsoliderte kriterielisten kommer i tillegg til Stortingets vedtak av 11. mars 1959 og utdyper presiseringen om menneskerettighetene i 1997. ATT omtales nærmere i meldingens kapittel 8.

De hensyn som var omfattet av en sjekkliste som departementet utarbeidet i samarbeid med SIPRI, og som ble oppsummert i syv konkrete hensyn er nå ivaretatt av den konsoliderte kriterieliste i retningslinjene av 28. november 2014. På denne måten representerer den konsoliderte listen i retningslinjene, sammen med Stortingets vedtak og presisering, det gjeldende grunnlaget for utenriksdepartementets vurderinger når det gjelder søknader om eksport av forsvarsmateriell.

Anvendelsen av den konsoliderte listen har ført til mer systematiske vurderinger av forhold som anses å falle inn under 1959-vedtakets understreking av at «eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i

vedkommende område...». Den konsoliderte listen har således konkretisert og synliggjort vurderingene som gjøres i departementet. Erfaringsgrunnlaget er fremdeles i en tidlig fase, men det er allikevel klart at listen utgjør et tydelig og strengt verktøy, og som over tid vil sikre større konsistens i vurderinger som gjøres i de enkelte saker.

Det ble redegjort grundig om den konsoliderte listen i Meld. St. 8 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2015–2016).

I Meld. St. 8 (2011–2012), Meld. St. 49 (2012–2013), Meld. St. 8 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2014–2015) ble det redegjort grundig for departementets arbeid med å styrke retningslinjene.

Regjeringen er opptatt av at norsk næringsliv så langt som mulig skal ha de samme rammebetingelser som utenlandske konkurrenter, og har derfor valgt å gjennomføre EUs standarder i norsk praksis. Regjeringen vil videreføre praksisen med å følge EUs utvikling når det gjelder fremtidig styrking av kriteriene og brukerveiledningen til kodeksen.

Selv om de viktigste eksportlandene har sluttet seg til samme kriterier og standarder, foretas vurderinger og endelige beslutninger på nasjonalt plan. For Norges vedkommende er det viktig å føre en nær dialog med nærstående land, herunder med sikte på å utveksle informasjon, erfaringer og synspunkter om relevante spørsmål i den hensikt å oppnå en mest mulig enhetlig forståelse og anvendelse av felles kriterier. Det er vanlig at landene har særnasjonale prinsipper og sikkerhetspolitiske interesser i tillegg til de internasjonale kriteriene. For Norges vedkommende gjør sikkerhets- og utenrikspolitiske prinsipper seg gjeldende gjennom Stortingets vedtak og enstemmige presiseringer.

Retningslinjene utgjør vedlegg 4 til denne meldingen.

Stortingets 1959-vedtak og intervenserende stater

Konflikten i Jemen siden 2014 aktualiserte begrepet «land hvor det er borgerkrig» i 1959-vedtaket. Norges selv pålagte restriksjoner gjennom 1959-vedtaket innebærer at vi ikke selger våpen og ammunisjon til partene i en borgerkrig. Praksis har vært at intervenserende stater ikke anses omfattet av 1959-vedtaket. Det har ikke vært lagt begrensninger på hvor land som er godkjent som mottakere av våpen fra Norge, bruker sitt eget materiell.

Stortingets vedtak fra 1959 og presisering i 1997 forutsetter en sammensatt og bred vurde-

ring, særlig grunnet formuleringen «de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område». Selv om kun demokratiske rettigheter og grunnleggende menneskerettigheter nevnes konkret, er det rimelig også å vektlegge humanitærrettslige forhold. Dersom det fastslås at et lands styrker ikke opptrer i tråd med krigens folkerett eller at det fastslås systematiske brudd på humanitærretten, vil salg av våpen og ammunisjon til landet være utelukket.

Anvendelse av den konsoliderte listen i forbindelse med eksport til land i Midt-Østen

Det er åpnet for eksport av A-materiell til Kuwait, De Forente Arabiske Emirater (FAE), Qatar og Oman. Videre er det åpnet for B-materiell, som er annet militært materiell og som ikke er våpen, til Saudi-Arabia. Eksporten av forsvarsmateriell fra Norge i 2015 til disse landene fremgår i meldingens Kapittel 9.

Disse landene er også fremvoksende og interessante markeder for norsk forsvarsindustri. Samtidig deltar de nevnte landene i den saudisk-ledede koalisjonen som intervensjonerer i den væpnede konflikten i Jemen på oppfordring fra jemenittiske myndigheter. Høsten 2015 la Human Rights Watch og Amnesty International frem rapporter hvor det hevdes å ha foregått brudd på humanitærretten, bl.a. fra Saudi-Arabias side, i Jemen.

Et ekspertpanel opprettet i henhold til FNs Sikkerhetsråds resolusjon 2140 (2014) fremla i januar 2016 en rapport om de militære operasjonene i Jemen. Her fremkommer stor bekymring for den humanitære situasjonen.

Et kjernesporsmål i denne forbindelse er i hvilken grad koalisjonens krigføring og brudd på den internasjonale humanitærretten vil være å anse som så systematisk at eksport vil være i strid med våre internasjonale forpliktelser, herunder FNs våpenhandelsavtale (ATT) og kriterium 2, og at eksport således må opphøre. I denne anledning følger vi tett vurderinger fra autorativt hold (FN, Den internasjonale domstolen i Haag, Den internasjonale straffedomstolen o.l.). Utenriksdepartementet viderefører således en streng praktisering av eksportkontrollen overfor de nevnte landene, og med særlig årvåkenhet mot risiko for bruk i Jemen og brudd på humanitærretten.

Selv om materiell levert fra Norge ikke omfattes av FN-rapporten, ser vi alvorlig på informasjonen i rapporten. Alle lisenssøknader underlegges individuell og grundig vurdering. Det gjøres særlig omhyggelige vurderinger av kriteriene i den

konsoliderte listen, herunder når det gjelder risiko for bruk til interne undertrykkingsformål i mottakerlandet.

Departementet utviser betydelig årvåkenhet og gjør individuelle vurderinger av eksport til landene som deltar i intervensjonen i Jemen. Dette ga seg primo 2016 utslag i at Regjeringen inntil videre har bestemt å holde tilbake videre utførsler av ammunisjon til De Forente Arabiske Emirater. Dette er uttrykk for en streng «føre var»-linje fra norsk side.

Sluttbrukerklæring ved eksport av strategiske varer.

Strategiske varer er et fellesbegrep for henholdsvis flerbruksvarer og forsvarsmateriell. Det er redegjort nærmere om flerbruksvarer i meldingens Kapittel 4.2. Dersom det ifm. en søknad om eksportlisens ikke foreligger informasjon om bekymringsfull militær sluttbruk eller på annet grunnlag vurderes at det foreligger en uakseptabel risiko for anvendelse til MØV, vil lisens innvilges. Det kreves sluttbrukerdokumentasjon med reeksportklausul for særlige sensitive flerbruksvarer. I slike tilfeller kreves bl.a. forsikringer om den oppgitte sivile bruk, at varene ikke vil reeksporteres uten norske myndigheters godkjenning samt at varen kan inspiseres uten forvarsel av norske myndigheter for å påse at den brukes til det forutsatte sivile formålet.

Dersom en eksport dreier seg om flerbruksvare til et konvensjonelt militært formål, vil en slik søknad i hovedsak behandles etter retningslinjene som om det er B-materiell. Dette betyr bl.a. at retningslinjenes bestemmelser om sluttbrukerdokumentasjon for B-materiell anvendes.

Det kreves alltid dokumentasjon om sluttbruker for eksport av forsvarsmateriell. I motsetning til flerbruksvarer, er det ikke tvil om en militær vares bruksmulighet og anvendelse.

Når det gjelder våpensalg til våre allierte og de nordiske landene, så er det etablert en rekke langsiktige avtaler, kontrakter og tillitsforhold med forsvarsmyndighetene i disse landene. Når det tillates eksport av våpen til andre land utenfor denne nære kretsen, så vil nødvendige forsikringer om bl.a. reeksport innhentes særskilt fra disse landenes myndigheter.

Norge tillater salg av våpen bare til sluttbrukere som er statlige myndigheter. Vi tillater ikke eksport dersom det vurderes å foreligge en uakseptabel risiko for at våpnene er ment for avledning til andre land eller aktører.

Det er ingen informasjon om at våpen fra Norge har kommet på avveie. Vi har derimot avslått søknader når det har foreligget tvil om sluttbruker, noe som også fremgår i de årlige stortingsmeldingene om eksport av forsvarsmateriell.

Departementet har mulighet til å ta i bruk en rekke kontrollmuligheter ved behov, også gjennom våre utenriksstasjoner.

4.2 Eksportkontroll og flerbruksvarer

Kontrollen med henholdsvis forsvarsmateriell og flerbruksvarer bygger grunnleggende sett på helt ulike konsepter. Når det gjelder forsvarsmateriell, så er det kunnskap om at det dreier seg om våpen og annet militært materiell, og at bruken er for militære formål. Nasjonale forsvars- og sikkerhetsinteresser gjør seg sterkt gjeldende når det kommer til spørsmål om eksport kan tillates. Flerbruksvarer derimot, er sivile varer, men som er identifisert til å kunne ha viktige militære anvendelser i en gitt situasjon. Lisensplikten for flerbruksvarer er etablert for å kunne hindre eksport dersom det foreligger informasjon som gir grunn til en uakseptabel risiko for bruk i bekymringsfulle militære programmer. Dersom det dreier seg om eksport for godtgjort sivil bruk, forutsettes at lisens gis på en tidsmessig måte og som ikke unødvendig hindrer legitim handel.

Innføring av flerbruksvarer på de internasjonale listene krever konsensus i det aktuelle eksportkontrollregimet. Selve gjennomføringen av eksportkontrollen skjer på grunnlag av nasjonale regelverk og praksis, og som forutsetter å sikre at relevante forpliktelser som det enkelte landet har bl.a. som følge av samarbeidet innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene tas hensyn til.

Arbeidet for å hindre spredning av masseødeleggende våpen (MØV) og leveringsmidler for slike våpen, har lenge stått høyt på den internasjonale dagsorden. Ikke-spredningsbestrebelsene har i hovedsak vært rettet mot å hindre at ytterligere land anskaffer MØV, men i etterkant av terrorhandlingene 11. september 2001 har fokus i økende grad vært rettet mot ikke-statlige aktører. Det finnes ingen internasjonal omforent juridisk definisjon av MØV, men slike våpen anses å omfatte kjernefysiske, kjemiske og biologiske våpen. I tillegg forstås også visse bæremidler, som ballistiske missiler med en viss bæreevne og rek-

kevidde samt kryssermissiler, å omfattes av begrepet. Multilaterale tiltak for å hindre spredning av MØV og leveringsmidler for MØV omfatter flere internasjonale avtaler og samarbeid innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene.

Innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene utveksles det omfattende informasjon om spredningstrender, -nettverk og anskaffelsesforsk, samt om regimelandenes avslag på lisenssøknader innenfor rammen av de enkelte regimene. Dette er informasjon som skal tas hensyn til i de enkelte regimelandenes lisensvurderinger. Dersom et land har notifisert lisensavslag, forutsettes det at øvrige regimeland avslår mottatte lisenssøknader for det samme utstyret til den samme mottaker. Denne «no undercut»-prosedyren er ment å hindre kommersiell undergraving overfor bedrifter i regimelandene, samt over tid virke til en mest mulig enhetlig nasjonal forståelse av regimenes retningslinjer og formål.

Norge anvender av praktiske hensyn EUs flerbruksvarerliste, som er en sammenstilling av listene som er forhandlet i de multilaterale regimene.

Departementet kan anvende retningslinjenes konsoliderte kriterier også i behandlingen av søknader om eksport av flerbruksvarer til militær bruk, dersom varens beskaffenhet og sluttbruk tilsier en mer omfattende og målrettet vurdering.

Kontroll med kjernefysiske varer og teknologi

Kontrollen med kjernefysiske flerbruksvarer skal bidra til å hindre spredning av kjernefysiske våpen. Internasjonale forpliktelser som Norge har, herunder direkte knyttet til ikke-spredningsavtalen, sikkerhetskontrollavtaler med IAEA og det nukleære eksportkontrollregimet NSGs retningslinjer, ligger til grunn for kontrollen. Dette er omfattende og teknisk komplekse retningslinjer og forpliktelser.

For å sikre en effektiv kontroll på dette området, har Utenriksdepartementet inngått et nærmere samarbeid med Statens Strålevern. Samarbeidet legger til rette for å kunne trekke på teknisk ekspertise i Strålevernet ved departementets behandling av konkrete eksportsøknader, samt bidrar til informasjonsflyt og kompetanse hos kontrollmyndighetene.

På denne måten er hensikten å styrke kontrollen med eksport av kjernefysiske varer fra Norge.

5 Kontroll med kunnskapsoverføring

Innenfor det multilaterale eksportkontrollsam arbeidet drøftes i økende grad spredningsfaren forbundet med immateriell teknologi- og kunnskapsoverføring. Myndighetenes muligheter til å kontrollere slike aktiviteter møter på nye og andre utfordringer enn ved kontrollen med eksport av varer.

Norsk eksportkontroll har til hensikt å sikre at varer, tjenester og teknologi fra Norge ikke eksporteres i strid med norsk sikkerhets- og forsvarspolitik, herunder våre internasjonale forpliktelser. Begrepet teknologi omfatter også immateriell teknologi, herunder kunnskap.

Eksportkontrollregelverket gir bl.a. hjemmel til å kontrollere overføring av kunnskap tilknyttet varer og teknologi som kan benyttes i alle typer masseødeleggelsesvåpen, leveringsmidler for MØV og konvensjonelle våpen.

For Nord-Korea gir en egen sanksjonsforskrift utdanningsinstitusjonene en rett og plikt til å nekte opptak av nord-koreanske studenter til fagområder som er særlig relevante for atomvåpen og leveringsmidler for slike våpen.

Når det gjelder personer som kommer til Norge for å studere, delta på konferanser eller arbeide som stipendiat innenfor teknologiområder som er relevante for den strategiske eksportkontrollen, vil det ikke være praktisk med et lisensregime. Kontrollen på dette området må først og fremst basere seg på forebyggende tiltak og risikohåndtering rettet mot å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen (MØV).

For å bidra til en mest mulig målrettet kontroll med overføring av kunnskap, har Utenriksdepar-

tementet i samarbeid med andre relevante etater, utarbeidet retningslinjer som er ment å være et hjelpemiddel ved utdanningsinstitusjonenes opptak og ansettelse av utenlandske personer.

Utdanningsinstitusjonenes opptak av utenlandske studenter og ansettelse av utenlandske personer til sensitive fagområder krever særlig årvåkenhet og aktsomhet. Med «sensitive» i denne sammenheng, menes studier/forskning/arbeid på et høyt nivå og som gir utenlandske studenter, stipendiater og andre akademisk ansatte kunnskap om teknologiområder som anses å medføre en risiko for senere bruk i utvikling, fremstilling eller bruk av masseødeleggelsesvåpen (MØV) eller deres leveringsmidler.

Kontroll med kunnskapsoverføring gjelder ikke for kunnskap som allerede er åpent tilgjengelig «i det offentlige rom» i henhold til General Technology Note om overføring av teknologi for varer på liste II. Dette innebærer at det er utdanning i hovedsak på doktorgradsnivå, og på enkelte fagområder på mastergradsnivå som er omfattet av regelverket.

Utenriksdepartementet og Politiets sikkerhetstjeneste kan bidra med ytterligere veiledning overfor utdanningsinstitusjoner ved behov.

I Meld. St. 25 (2010–2011), Meld. St. 8 (2012–2013), Meld. St. 49 (2012–2013) og Meld. St. 8 (2015–2016) ble det redegjort grundig om kontroll med kunnskapsoverføring til utenlandske studenter.

6 Sanksjonsregimer og restriktive tiltak

FNs Sikkerhetsråd kan med folkerettslig bindende virkning vedta sanksjoner mot stater, personer eller enheter. I tillegg vedtar også EUs råd restriktive tiltak overfor ulike stater, personer eller enheter. Norge er folkerettslig forpliktet til å gjennomføre Sikkerhetsrådets bindende vedtak, og etter en konkret vurdering kan Norge slutte opp om EU-tiltakene. Flere av sanksjons- og tiltaksregimene inneholder bestemmelser om våpenembargo.

For at FN-sanksjoner eller EU-tiltak skal være bindende for private rettssubjekter i Norge må de gjennomføres i norsk rett. Sanksjoner som er vedtatt av FNs Sikkerhetsråd, gjennomføres i norsk rett som hovedregel ved forskrifter vedtatt med hjemmel i lov 7. juni 1968 nr. 4 til gjennomføring av bindende vedtak av De Forente Nasjoners Sikkerhetsråd. EUs tiltaksregimer eller andre internasjonale ikke-militære tiltak som Norge har sluttet opp om gjennomføres ved forskrift gitt med hjemmel i lov 27. april 2001 nr. 14 om iverksettning av internasjonale, ikke-militære tiltak i form av avbrot eller avgrensning av økonomiske eller annen samkvem med tredjestatar eller rørsler.

Visse typer tiltak som er omfattet av FN-sanksjoner og/eller EU-tiltak gjennomføres med hjemmel i annen norsk lovgivning. Dette gjelder blant annet reiserestriksjoner, som er gjennomført i utlendingsregelverket og våpenembargoer, som dels er gjennomført med hjemmel i den alminnelige eksportkontrolllovgivningen. Det er derfor bare i noen av sanksjons- og tiltaksforskriftene at våpenembargo uttrykkelig er nevnt.

I Meld. St. 8 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2015–2016) ble det gitt grundig informasjon om de enkelte sanksjonsregimer.

Oversikt over de til enhver tid gjeldende sanksjons- og tiltaksregimer er tilgjengelig på [www.lov-data.no](http://www lov-data.no).

Særlig om Russland

Forskrift om restriktive tiltak vedrørende handlinger som undergraver eller truer Ukrainas territoriale integritet, suverenitet, uavhengighet og stabilitet ble iverksatt 15. august 2014. Forskrif-

ten innebærer bl.a. forbud mot import og eksport av våpen og forsvarsmateriell fra og til Russland, forbud mot eksport av flerbruksvarer og -teknologi som kan være beregnet for militær bruk eller til militær mottaker, forbud mot handel mv. med russiske verdipapirer og pengemarkedsinstrumenter, samt begrensninger i eksporten av visse varer og tjenester til russisk oljeindustri. Ved slik eksport kreves forhåndstillatelse fra Utenriksdepartementet. Forskriften ble endret 10. oktober 2014 og 14. april 2015, og er på linje med EUs restriktive tiltak mot Russland.

Særlig om sanksjoner og restriktive tiltak mot Iran, samt atomavtalen med Iran

Avtalen om Irans atomprogram, den såkalte «Joint Comprehensive Plan of Action» (JCPOA) fra juli 2015, innebærer at en rekke sanksjoner mot Iran vil bli opphevet mot at Iran legger begrensninger på sitt atomkraftprogram og forplikter seg til å aldri utvikle atomvåpen. FNs Sikkerhetsråd anerkjente handlingsplanen ved resolusjon 2231. Sanksjonslettelsene ble iverksatt på implementasjonsdagen «Implementation Day» 16.01.16 da Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA) rapporterte at Iran hadde oppfylt sine innledende forpliktelser slik de er formulert i JCPOA.

Norge har iverksatt lettelsene i tråd med vedtak fattet av FNs Sikkerhetsråd og EU. Gjeldende sanksjoner og tiltak mot Iran gjennomføres i forskrift 9. februar 2007 nr 149 (sist endret 15.01.16).

Sanksjonslettelsene medførte bortfall av tidligere Sikkerhetsrådsresolusjoner og FN-sanksjoner knyttet til Irans atomprogram. I tillegg opphevet Norge, i likhet med EU, de økonomiske tiltakene som har lagt begrensninger på handel og samarbeid med Iran, blant annet innen maritim sektor, olje/gass og bank/finans.

Enkelte av de norske restriksjonene mot Iran videreføres. Dette gjelder bl.a. tiltak grunnet menneskerettighetssituasjonen i Iran, eksport av varer og teknologi til atomindustrien og missilindustrien, våpenembargo, samt tilknyttede listeføringer av personer og selskaper. For eksport av nukleære varer og teknologi til Iran skal det heret-

ter søkes om forhåndstillatelse til eksport fra Utenriksdepartementet. Enkelte av disse søknadene må også godkjennes av FN før tillatelse kan gis.

I avtalen er det lagt inn en mekanisme om at FN-sanksjonene *kan* gjeninnføres dersom Iran vesentlig misligholder sine forpliktelser. Denne «snap-back» mekanismen innebærer at ett av de

fem faste medlemmene i FNs Sikkerhetsråd har mulighet til å kreve sanksjonene gjeninnført ved å anføre at atomavtalen er misligholdt. Dersom Sikkerhetsrådet ikke blir enig om å videreføre sanksjonslettelsene, vil sanksjonene automatisk gjeninntre. EU og Norge vil også kunne vurdere å gjeninnføre tiltak i en slik situasjon.

7 Utenriksdepartementets oppgaver og samarbeid med andre etater

Utenriksdepartementet er ansvarlig myndighet for eksportkontrollen med strategiske varer, som er henholdsvis forsvarsmateriell og flerbruksvarer. Departementets portefølje er omfattende, og gjelder norsk politikikutvikling, regelverk, et omfattende internasjonalt samarbeid og lisensiering. I tillegg er departementet ansvarlig for gjennomføring av sanksjonsregimer og relevante restriktive tiltak som er vedtatt i FN Sikkerhetsråd eller av EU og som gjennomføres i norsk rett.

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og Tollvesenet har også lovpålagte oppgaver innenfor eksportkontroll. PST er ansvarlig for å forebygge og etterforske brudd på regelverket. Tollvesenet er ansvarlig for vare- og dokumentkontroll ved eksport. Utenriksdepartementet legger stor vekt på å koordinere kontrollarbeidet med PST og TOD. I denne forbindelse er det nødvendig at disse etatene besitter adekvate ressurser og kompetanse, herunder også når det gjelder deltakelse i relevante ekspertgrupper innenfor det multilaterale eksportkontroll-samarbeidet. I tillegg til samarbeidet med PST og tollvesenet, kan departementet ved behov trekke på teknisk og faglig ekspertise fra Forsvaret og Statens Strålevern.

Utenriksdepartementet har de siste årene styrket eksportkontrollarbeidet. Det er nødvendig med særskilt ekspertise for å utføre de lovpålagte lisensieringsoppgavene, som krever juridisk og teknisk kompetanse samt godt politisk skjønn. I tillegg er det viktig at departementet har adekvat kapasitet til å behandle søknader om eksport på en kompetent og tidsriktig måte, slik at industrien får sine lisenser uten unødvendige forsinkelser.

Det foregår et løpende og omfattende arbeid innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene. Utenriksdepartementet leder dette arbeidet fra norsk side, og legger bl.a. stor vekt på en aktiv og bred ekspertdeltakelse i det løpende regimearbeidet. For å sikre kompetanse og effektivitet i det nasjonale gjennomføringsapparatet, samt muligheten for å dele norske erfaringer, informasjon og synspunkter, er det viktig at representanter fra alle involverte etater deltar på relevante

ekspertmøter innenfor de multilaterale eksportkontrollregimene. Særlig sentralt i denne sammenheng er utveksling av informasjon og erfaringer mellom regimelandene.

Departementet har etablert nær kontakt og dialog med eksportbedriftene, bl.a. for å ha god oversikt over det norske teknologimiljøet. Særlig viktig er kunnskap om ny teknologiutvikling og viktige næringsinteresser knyttet til strategiske varer og teknologi. I de løpende forhandlingene som foregår innenfor regimene om utforming av kontrollparametre og spørsmål om å legge nye, fremvoksende teknologier under kontroll, er slik innsikt av særskilt betydning. Kontrollen må rettes inn mot varer og teknologi som utgjør en reell spredningsfare, noe som betinger kompetanse om en vares beskaffenhet smt tilgang på nødvendig informasjon om tiltenkte mottakere.

Informasjonsarbeidet overfor næringslivet er en viktig og prioritert oppgave, og departementet legger stor vekt på en forebyggende dialog både gjennom større møter og dialog med de enkelte bedrifter ved behov. Det holdes også et årlig større seminar for eksportindustrien. I tillegg er det lagt vekt på å gi god informasjon om regelverk, lisensprosedyrer osv. på eksportkontrollens hjemmeside (www.regjeringen.no).

Regjeringens vil fortsatt sikre tilstrekkelige ressurser og rammebetingelser for å kunne ivareta de omfattende oppgavene på eksportkontrollområdet, herunder med sikte på å hindre uønsket eksport fra norske bedrifter og samtidig tilby norske bedrifter konkurransedyktige vilkår på grunnlag av en kompetent og tidsmessig lisensiering.

Det ble også redegjort grundig om Utenriksdepartementets oppgaver i Meld. St. 49 (2012–2013) og Meld. St. 8 (2015–2016).

7.1 Innføring av sikkert, elektronisk saksbehandlingssystem

Utenriksdepartementet tok i bruk et skreddersydd, elektronisk lisensieringssystem våren 2015.

Den digitale løsningen vil oppfylle regjeringens målsetning om digitalisering av offentlige tjenester innen 2015.

Norsk næringsliv er på denne måten tilbudt en helhetlig og sikker digital tjeneste for søknader om eksportlisens, rapportering om eksport osv. Departementet vil på sin side behandle alle søknader, henvendelser og rapporter i den interne delen av systemet.

Tjenesten vil gi gevinster for både næringslivet og departementet. Bedriftene vil oppleve økt sporbarhet og effektivitet i saksgangen.

I tillegg til at departementets arbeid knyttet til lisensieringen vil effektiviseres, vil tjenesten også bidra til nødvendig sikkerhet og kvalitetssikring når det gjelder ivaretagelse av bedriftssensitive opplysninger, herunder det underliggende tallmaterialet til de årlige meldingene til Stortinget.

Bruken av systemet er fremdeles i en tidlig fase. Basert på erfaringer vil departementet videreutvikle og justere systemet med sikte på best mulig brukervennlighet, sikkerhet og effektivitet i saksbehandlingen. Alle søknader om eksportlisens behandles nå elektronisk.

8 Internasjonalt samarbeid om eksportkontroll og ikke-spredning

De multilaterale eksportkontrollregimene vokste i hovedsak frem på 1980-tallet for å søke en mest mulig enhetlig fortolkning av eksportkontrollforpliktelsene i de ulike multilaterale avtalene for å hindre spredning av masseødeleggelsesvåpen, samt for å komplementere svakheter i disse avtalene når det gjelder eksportkontroll. Gjennom nasjonal eksportkontroll tar leverandørland på denne måten et særlig ansvar for å sikre etterlevelse av folkerettslige avtaler på ikke-spredningsområdet, særlig avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT), kjemivåpenkonvensjonen (CWC) og konvensjonen om forbud mot biologiske våpen (BWC). Konvensjonene gjennomføres i norsk rett.

Samtidig har rask teknologisk utvikling og nye spredningstrusler medført at eksportkontrollen har fått en økende betydning, bl.a. ved at FNs sikkerhetsråd bruker regimenets retningslinjer og varelistes i sine sanksjonsregimer mot bl.a. Iran og Nord-Korea, samt i resolusjon 1540.

I Meld. St. 49 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2015–2016) ble det redegjort om avtalen om ikke-spredning av kjernevåpen (NPT), kjemivåpenkonvensjonen (CWC) og konvensjonen om forbud mot biologiske våpen (BWC).

Håndvåpen og merking og sporing

I Meld. St. 49 (2012–2013), Meld. St. 8 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2015–2016) ble det redegjort grundig om det internasjonale arbeidet med kontrollen med håndvåpen og lette våpen, samt om arbeidet for en internasjonalt bindende avtale om merking og sporing.

I Meld. St. 25 (2010–2011) og Meld. St. 8 (2012–2013) ble det gjort nøye rede for merkings- og sporingssystemene som gjennomføres av hhv. Nammo-konsernet og Kongsberg-gruppen.

Initiativet for spredningssikkerhet – Proliferation Security Initiative (PSI)

Proliferation Security Initiative (PSI) ble etablert 2003 som en respons på faren for at visse stater og ikke-statlige aktører skal kunne tilegne seg og bruke masseødeleggelsesvåpen (MØV). PSI er et internasjonalt samarbeid for å forberede og i praksis kunne avskjære handel med og transport av MØV, relatert teknologi og kunnskap, og kan ses på som et supplement til deltagerlandenes arbeid med eksportkontroll nasjonalt og internasjonalt.

PSI støtter opp om arbeidet med ikke-spredningsavtalen (NPT), Biologivåpenkonvensjonen (BTWC) og Kjemivåpenkonvensjonen (CWC). PSI har per i dag 105 deltagerland som har sluttet seg til samarbeidet ved å godta prinsippene som ligger til grunn. Norge er med i kjernegruppen for operative eksperter som består av 21 land. Politikk og operative tiltak utvikles av denne gruppen, det samme gjelder analyser, prosedyrer, øvelser og planer for involvering av de øvrige deltagerlandene. Møtene går på rotasjonsbasis, og Norge var sist vertskap for et arrangement i 2006.

På norsk side ledes arbeidet av Utenriksdepartementet, men engasjementet har et bredt nedslagsfelt og krever deltakelse fra en rekke departement og underliggende etater. De mest sentrale deltakere er Justisdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, PST, E-tjenesten og Tolldirektoratet.

Norge ledet i 2015 det innledende arbeidet med å gjennomgå foreliggende grunnlagsdokumenter og forslag som alle PSI deltagerland kan benytte seg av. Arbeidet fortsetter, i 2016–17, med å identifisere nye områder der det trengs grunnlagsdokumenter og å finne måter for effektivt å kommunisere dokumentene til alle deltagerland.

USA har en sentral rolle i PSI samarbeidet ved å ivareta sekretariatsfunksjonen, og å planlegge møter, øvelser o.l.

Haag-kodeksen mot spredning av ballistiske missiler (HCOC)

Haag-kodeksen (HCOC) er politisk bindende, og et resultat av det internasjonale samfunnets bestrebelser om å regulere spredning av ballistiske missiler gjennom åpenhet og tillitsskapende tiltak. Kodeksen ble iverksatt i november 2002 etter at 96 stater signerte kodeksen, herunder Norge. Ved utgangen av oktober 2015 hadde 137 stater sluttet seg til. Ved å tilslutte seg HCOC, påtar statene seg på frivillig grunnlag til å følge kodeksen og utstede forhåndsnotifikasjoner om relevante utskytninger og testflyvninger av ballistiske missiler og bæreraketter. Videre forutsettes det at statene årlig legger frem en deklarasjon om sin praksis innenfor kodeksens virkeområde.

Aktivetetene på Andøya rakettskytefelt innebærer at Norge er blant de landene som notifiserer flest utskytninger som et tillitsskapende tiltak.

Østerrike virker som eksekutivsekretariat og således koordinerer informasjonsutvekslingen innenfor HCOC. De årlige møtene finner sted i Wien under roterende formannskap. I 2014–2015 hadde Peru formannskapet i HCOC, og Canada overtar for perioden 2015–2016. EU har finansiert en egen hjemmeside for sekretariatet (www.hcoc.at).

HCOC ble i sin tid forhandlet utenfor FN, men kodeksen er knyttet til FN gjennom flere resolusjoner vedtatt av FNs generalforsamlinger siden 2002.

St.meld. nr. 29 (2007–2008), St.meld. nr. 42 (2008–2009), St.meld. nr. 21 (2009–2010) og Meld. St. 8 (2012–2013) redegjorde for andre spredningstiltak.

8.1 Det multilaterale samarbeidet om eksportkontroll

For å styrke og effektivisere gjennomføringen av de internasjonale avtalene om ikke-spredning av masseødeleggelsesvåpen (MØV), samarbeider viktige leverandørland innenfor fem eksportkontrollregimer om felles varelistes og retningslinjer. Zangger-komiteen (ZC) og Nuclear Suppliers Group (NSG) retter seg mot å hindre spredning av kjernefysiske våpen, Australiagruppen (AG) gjelder substanser og utstyr for kjemiske og biologiske våpen, Missile Technology Control Regime (MTCR) omfatter varer og teknologi som kan anvendes i bæresystemer for MØV og Wassenaar-samarbeidet (WA) er rettet mot konvensjonelle våpen og militært utstyr, samt høyteknologiske flerbruksvarer som ikke er dekket av de MØV-rettede eksportkontrollregimene.

Det foregår løpende forhandlinger for å sikre at kontrollister og retningslinjer holder tritt med teknologisk utvikling og spredningstrusler. Det utveksles omfattende informasjon innenfor rammen av de enkelte regimene, herunder om aktuelle spredningsaktiviteter og om medlemslandenes avslag på eksportsøknader. Arbeidet innenfor regimene ivaretas av flere ekspertgrupper som møtes regelmessig og som rapporterer til de årlige plenums møtene. Alle beslutninger fattes på grunnlag av konsensus i plenum.

De multilaterale eksportkontrollregimene samt HCOC og PSI støtter opp under og bidrar til å operasjonalisere de multilaterale avtalene som forbyr kjernefysiske, kjemiske og biologiske våpen og bidrar til å etablere ansvarlighet når det gjelder leveranser av strategiske varer og teknologi. Nye spredningstrusler og teknologisk utvikling har ført til at eksportkontrollen har fått en økende anerkjennelse og betydning, bl.a. ved at FNs sikkerhetsråd bruker regimenenes retningslinjer og varelistes i enkelte sanksjonsregimer og ifm resolusjon 1540 om tiltak for å hindre spredning av MØV.

Den raske teknologiske utviklingen innenfor sivil sektor, samt informasjon om at flere land forsøker å anskaffe masseødeleggelsesvåpen og leveringsmidler for slike våpen og utfordringen knyttet til ikke-statlige aktører i denne sammenheng, har medført at aktivitetene i regimene har vokst betydelig i de senere årene.

Norge har gjennom årene tatt på seg lederskap i flere regimer. Vi ledet missilkontrollregimet MTCR i 1992–1993 og i 2014–15. Under de norske formannskapene i MTCR ble det begge ganger oppnådd viktige fremskritt. I Oslo i 1992 vedtok medlemslandene nye kontrollparametre for ballistiske missiler, og som ledet til at MTCR siden den gang har omfattet også kjemiske og biologiske stridshoder i tillegg til kjernefysiske stridshoder. Dette vedtaket, omtalt som «Oslo Guidelines» i MTCR, innebar en vesentlig styrking av kontrollen med bæremidler for masseødeleggelsesvåpen. Under det norske formannskapet i 2014–2015 ble bl.a. MTCRs dialog med ikke-medlemmer og relevante internasjonale organisasjoner vesentlig styrket. Norge ledet også det kjernefysiske eksportkontrollregimet NSG i 2005–2006. Også den gang lyktes Norge med å styrke regimets utadrettede dialog. I tillegg ble det enighet om å styrke NSGs retningslinjer, bl.a. når det gjaldt bestemmelser knyttet til å avbryte kjernefysiske leveranser når særlige forhold gjorde seg gjeldende. Norge bidro også betydelig til etableringen av Wassenaar-samarbeidet (WA) i 1996. Det er redegjort nærmere om WA nedenfor.

Wassenaar-samarbeidet

Wassenaar-samarbeidet (WA) er rettet mot kontroll med konvensjonelle våpen og tilhørende militære varer og teknologi, samt strategiske flerbruksvarer. Varer som er beskrevet på WAs lister utgjør hoveddelen av de kontrollerte varene som eksporteres fra Norge.

WA er det eneste regimet som har et fast og profesjonelt sekretariat. Sekretariatet er lokalisert i Wien.

I 2016 vil det finne sted særskilte forhandlinger innenfor WA med sikte på å videreutvikle og styrke samarbeidet. Slike forhandlinger finner sted ca. hvert femte år, og utgjør en viktig anledning for å vurdere om regimet fungerer som forutsatt, samt drøfte hvordan formålet med regimet eventuelt kan oppnås på en bedre måte.

Et gjennomgående tema er knyttet til rammene for utveksling av informasjon om landenes eksport og om avslag på eksport. Fra norsk side arbeider vi for å samle oppslutning om å styrke utvekslingen av informasjon og større åpenhet. Et annet tema er knyttet til etableringen av FNs avtale om handel med våpen (ATT) og hvordan WA kan bidra til implementering av avtalen fremover, bl.a. ved å fremme WAs beste-praksis dokumenter som er vedtatt om en rekke eksportkontrollspørsmål.

Innenfor rammen av WA foregår et omfattende og løpende arbeid i en teknisk ekspertgruppe og en konsultativ arbeidsgruppe hvor det forhandles om anbefalinger til det årlige plenumsmøtet. Det finner sted et årlig ekspertmøte om lisensiering og håndhevelse (LEOM), og hvor landene deler erfaringer og informasjon om egen gjennomføring av WA-relevant eksportkontroll. LEOM tar for seg operative og praktiske temaer knyttet til en mest mulig effektiv gjennomføring av kontrollen på nasjonalt plan. Ekspertene fra lisensieringsapparater, tollvesen og informasjonseksperter fra medlemslandene deltar i gruppen, og de siste årene er det gledelig at møtet samler et økende antall eksperter. Norge leder LEOM i 2015.

WA har etablert en kontrolliste for militære varer og en for flerbruksvarer. Listene er komplekse, og krever løpende forhandlinger og arbeid for å holde tritt med teknologisk utvikling. Forhandlingene strekker seg totalt over flere uker i året, og departementet deltar aktivt i arbeidet med egne tekniske eksperter. For norske eksportbedrifter er WA av stor betydning, og det er således viktig at departementet har god kompetanse og innsikt på dette området.

Når det gjelder WAs flerbruksliste, er norske bedrifter særlig berørt av kontrollen knyttet til offshore og undervannsteknologi, undervannsfarkoster, sonarer, seismisk utstyr, gyroer og visse typer kameraer. I tillegg kommer en rekke høyteknologiske deler og komponenter. De sivile varene som omfattes av flerbrukslisten har viktige militære og sikkerhetsmessige anvendelsesmuligheter, enten som selvstendige systemer, som deler og sub-systemer i våpen og militært utstyr, eller i fremstillingen av slikt utstyr.

Cyber-teknologi er nylig blitt inkludert i flerbrukslisten til WA. Slik teknologi utgjør et helt nytt teknologisk konsept, og forhandlinger om en målrettet og tydelig kontrolltekst har vært krevende. For tiden pågår et omfattende revisjonsarbeid av kontrollteksten for romrelatert teknologi. Behovet for revisjon på dette området er særlig den pågående kommersialiseringen av rommet. Det pågår også forhandlinger om en effektiv kontrolltekst når det gjelder 3D-printing (Additive Manufacturing Machines, AMM).

Mottakerne av militære varer er i all hovedsak forsvarsmyndigheter, men enkelte militære varer benyttes også for sivil bruk. Dette gjelder f.eks. rakettmotorer tilpasset mindre forskningsraketter og eksplosiver. For tiden er kontrollen med ubemannede luftfarkoster (UAV) og skuddsikre biler gjenstand for særskilte drøftelser i WA.

I Meld. St. 49 (2012–2013), Meld. St. 8 (2014–2015) og Meld. St. 8 (2015–2016) ble det redegjort grundig om arbeidet innenfor missilkontrollregimet MTCR, de kjernefysiske regimene NSG og Zangger-komiteen og om Australia-gruppen som retter seg mot kjemiske og biologiske våpen.

8.2 Samarbeidet med EU om eksportkontroll

Norge har siden 2003 samarbeidet med EUs utenrikstjeneste om eksportkontroll for forsvarsmateriell. Det holdes regelmessige bilaterale konsultasjoner rettet mot politikk, regelverk, problematiske destinasjoner og konkrete forhold. Norge deltar i EUs utveksling av avslag på søknader om eksport av forsvarsmateriell og er forpliktet til å konsultere det aktuelle EU medlemsland dersom man har til behandling en søknad som det tidligere er gitt avslag på. Videre åpner samarbeidet for deltagelse for norske eksperter i de informasjons- og kontaktaktiviteter som EU gjennomfører overfor tredjeland.

Siden 2013 har Norge også hatt et uformelt samarbeid med EU-kommisjonen om eksport av

flerbruksvarer. Man har kommet i gang med konsultasjoner som dekker politikk og regelverk. Dette samarbeidet er i september 2015 blitt formalisert ved utveksling av brev mellom Norge og EU-kommisjonen. Samarbeidet vil åpne for utveksling av avslag på søknader om eksport av flerbruksvarer mot utvalgte destinasjoner. Samarbeidet åpner også for norsk deltagelse i seminarer og informasjonsaktiviteter i regi av EU-kommisjonen, herunder norske bidrag i EUs utadrettede seminarvirksomhet om eksportkontroll.

Behovet for løpende samarbeid forsterkes ved at Norge implementerer EUs restriktive tiltak overfor Russland (Regulation EU 833/2014, og som inneholder egne krav til informasjon og konsultasjoner).

Som en følge av EØS-medlemskapet iverksatte Norge i 2013 direktiv 2009/43 EF. Dette direktivet er nå gjenstand for evaluering slik det er fastsatt i selve direktivteksten. Norge deltar også i en arbeidsgruppe som ser på mulighetene for å harmonisere bruken av direktivets lisensieringsprosedyrer.

8.3 FNs avtale om handel med konvensjonelle våpen (ATT)

Avtalen om våpenhandel ble vedtatt av FNs generalforsamling 2. april 2013. Avtalen er den første juridisk bindende avtalen som regulerer internasjonal våpenhandel. Målsettingen med avtalen er å etablere så høye felles internasjonale standarder for internasjonal handel med konvensjonelle våpen som mulig og å forhindre ulovlig handel med slike våpen, bl.a. med sikte på å bidra til fred, sikkerhet og stabilitet og å redusere menneskelige lidelser. Fra norsk side anses derfor at ATT har et bredere fokus enn ren handelsregulering. Avtalen forhindrer ikke statsparter i å beholde strengere nasjonale eksportkontrollregimer og å styrke disse utover avtalens krav. Den legger heller ikke ensidige begrensninger på norsk industri, og er ikke i norsk industris konkurransemessige disfavør.

Avtalen trådte i kraft 24. desember 2014 nitti dager etter at den femtiende staten hadde deponert sine ratifikasjonsdokumenter. 130 stater har undertegnet avtalen mens 82 har ratifisert, inkludert Norge, eller sluttet seg til den.

Det første statspartsmøtet fant sted i Mexico 24.–28. august 2015. Statspartsmøtet lyktes i å vedta nødvendige forutsetninger for våpenhandelsavtalens iverksetting og videre gjennomføring. Det ble vedtatt prosedyreregler som gjør det

mulig å fatte beslutninger ved votering (2/3 flertall i substansspørsmål og simpelt flertall for prosessuelle spørsmål). Prosedyrereglene som ble vedtatt inneholder også bestemmelser som sikrer at sivilsamfunnet inkludert FNs organer, Røde Kors, NGOer og industrien etter anmodning kan delta i kommende møter. Videre ble det vedtatt at ATTs sekretariat med tre personer vil bli lokalisert til Genève og Nigeria ble valgt til å lede arbeidet (presidentskap) frem mot og under neste statspartskonferanse i Genève 22.–26. august 2016.

Et ekstraordinært møte for statspartene til ATT tok 29. februar i Genève flere avgjørelser og anbefalinger knyttet til opprettelse og drift av ATTs sekretariat inkludert de administrative og økonomiske betingelsene for opprettelse av sekretariatet.

Det er lavere opplutning om avtalen i Afrika og Asia enn øvrige verdensdeler. 130 stater har undertegnet avtalen mens 82 har ratifisert eller sluttet seg til den. Fra norsk side vil man fortsette å arbeide for størst mulig tilslutning blant alle stater og oppfordre stater som har undertegnet om å ratifisere så snart som mulig.

For statspartene innebærer FNs våpenhandelsavtale at de skal rapportere om hvordan man har iverksatt avtalens bestemmelser, og å rapportere innen 31. mai hvert år om tillatt eller faktisk eksport og import av konvensjonelle våpen.

Etter nøye vurdering har Utenriksdepartementet inkludert de forbud og føringer som følger av avtalens artikkel 6 og 7 som del av de konsoliderte vurderingskriteriene i Utenriksdepartementets retningslinjer for behandlingen av søknader om eksport av forsvarsmateriell. På denne måten er norsk etterlevelse av avtalen når det gjelder eksportkontroll forankret i regelverket. Det ble redegjort grundig om dette arbeidet i Meld. St. 8 (2014–2015). Norge samarbeider med EU for å understøtte implementeringen av avtalen ved å gi assistanse til ATT-land som ønsker det. Norge støtter også sikring og destruksjon av våpenlagre og ammunisjon gjennom Norsk Folkehjelp og Mines Advisory Group i en rekke land.

Gjennomføring i norsk rett

Avtalen inneholder mange elementer og bestemmelser som allerede finnes i Norges og andre lands eksportkontrollsystemer, herunder i EU-landenes. Den sentrale forpliktelsen for Norge er at bestemmelsene i ATT, ikke minst de eksportkontrollrelevante artiklene 6 og 7, faktisk overholdes. Dette er reflektert i traktatens ordlyd, eksem-

pelvis artikkel 6 nr. 1: «En statspart skal ikke tilate overføring av konvensjonelle våpen omfattet av...».

Spørsmålet om norsk gjennomføring ble vurdert før norsk tilslutning til avtalen, og svaret inn gikk i Prop. 186 S (2012–2013) til Stortinget om samtykke til ratifikasjon, og hvor det heter at gjennomføring av avtalen ikke krever lov- eller forskriftsendringer.

Jf. Innst. 200 S (2015–2016) vedrørende Meld. St. 8 (2015–2016) om eksporten av forsvarsmateriell i 2014, vises til Prop. 186 S. Her fremgår det at avtalen inneholder mange elementer og bestemmelser som allerede finnes i Norges og andre lands eksportkontrollsystemer; herunder i EU-landens. Det er en betydelig overlapping mellom EU-kriteriene og ATTs artikler 6 og 7.

Etter at traktaten var ratifisert, foretok Utenriksdepartementet i tråd med Prop. 186 S, punkt 4 en gjennomgang av det samlede regelverk på området og vurderte mulig harmonisering mellom ulike deler av regelverket og avtalen. Resultatet var at de sentrale kriteriene i ATT og de åtte kriteriene som følger av EUs adferdskodeks for våpeneksport ble innarbeidet i Retningslinjer for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, samt teknologi og tjenester for militære formål av 28. februar 1992. Det er redegjort grundig om dette arbeidet

og den konsoliderte kriterielisten i Meld. St. 8 (2014–2015) om eksporten av forsvarsmateriell fra Norge i 2013, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid. De reviderte retningslinjene ble publisert 28. november 2014.

Dette vurderes som en hensiktsmessig implementering av ATT-prinsippene, som sammen med EUs kriterier utfyller de sentrale rammene for norsk eksportkontroll gitt i Regjeringens erklæring og Stortingets vedtak fra 1959.

Ved å sammenstille samtlige vurderingskriterier er det stor tydelighet og full åpenhet om de faktiske vurderinger og helhetlige hensyn som departementet legger til grunn ved behandlingen av søknader om eksportlisens for forsvarsmateriell. Det dreier seg i stor grad om normative kriterier og hensyn som skal ivaretas, og hjemmelskjeden med lov, forskrift og retningslinjer ivaretar en robust og restriktiv norsk eksportkontroll.

ATT er i seg selv en juridisk bindende avtale. Ved å inkludere artikkel 6 og 7 i den konsoliderte listen i retningslinjene, sikres at de faktisk blir anvendt og etterlevd i Utenriksdepartementets lisensiering på samme måte og med samme vekt som de åtte EU-kriteriene.

Norge samarbeider med EU for å understøtte implementeringen av avtalen ved å gi assistanse til ATT-land som ønsker det.

9 Eksporten av forsvarsmateriell i 2015

I dette kapitlet gis det oversikt over den faktiske eksporten av forsvarsmateriell i 2015 basert på verdien av utførsel ved salg av varer, teknologi og tjenester som omfattes av liste I. Oversiktene inneholder ikke opplysninger om midlertidig utførsel av varer for demonstrasjon eller reparasjon, eller om varer som vil bli returnert til Norge.

Eksporten av forsvarsmateriell, tjenester og utførte reparasjoner, samt om avslag på søknader om eksportlisens knyttet til liste I er fremstilt i følgende ni tabeller¹ og fire figurer:

Tabell 9.1 Totaler for eksport av forsvarsmateriell fra 2009 til 2015

Tabell 9.2 Fordeling av eksport av A- og B- materiell på grupper av land

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Tabell 9.4 Utførte tjenester knyttet til liste I

Tabell 9.5 Reparasjoner foretatt i Norge for utenlandske oppdragsgivere

Tabell 9.6 Oversikt over utførsel av håndvåpen

Tabell 9.7 Oversikt over forsvarsmyndighetens utførsel av eget materiell

Tabell 9.8 Oversikt over flerbruksvarer til militær sluttbruk

Tabell 9.9 Utstyr for humanitær minerydding

Figurer:

Figur 9.1 Utviklingen av eksporten av forsvarsmateriell 2005–2015

Figur 9.2 Fordeling av eksporten av A-materiell

Figur 9.3 Fordeling av eksporten av B-materiell

Figur 9.4 Utførselen fordelt på posisjonene i Liste I

Meldingen gir også informasjon om utførsel av sivile håndvåpen fra Norge, samt om forsvarsmyndighetens bruk av eget materiell i utlandet. Norge eksporterer ikke militære håndvåpen, og utførselen som er reflektert i kapittel 9.9 gjelder i all hovedsak antikke våpen til samlere, jakt- og konkurransevåpen.

Det gis informasjon om avslag på søknader om eksportlisens (kapittel 9.11). De avslagene som

inngår i oversikten er formelle avslag på lisenssøknader som har vært gjenstand for behandling på basis av det norske eksportkontrollregelverket. Det vises også til hvilke kriterier som er bakgrunn for avslagene (jf. retningslinjenes vedlegg A som reflekterer EUs normative kriterier). I 2015 ble 25 søknader om eksportlisens av forsvarsmateriell avslått. På denne måten bidrar Norge til å fremme høy internasjonal standard når det gjelder åpenhet om utførsel av forsvarsmateriell. Disse konkrete saker sier imidlertid lite om det faktiske bildet, da den nære dialogen mellom bedriftene og Utenriksdepartementet om muligheten for å få tillatelse til eksport innebærer at bedrifter sjelden søker om, eller retter henvendelser om mulighet for eksportlisens, til land hvor tillatelse ikke vil kunne påregnes å bli innvilget.

I tillegg gis det også informasjon om utførsel av sivile varer til militære sluttbrukere (kapittel 9.13) og om utførsel av utstyr for bruk i humanitære minneryddingsaksjoner (kapittel 9.14).

En oversikt over bedrifter som har rapportert om eksport av forsvarsmateriell i 2015 finnes i kapittel 9.15. Totalt rapporterte 74 virksomheter om eksport av varer, teknologi og tjenester omfattet av denne meldingen i 2015.

Den samlede verdien av eksporten i 2015 var i underkant av 4,2 milliarder kroner, hvorav drøyt 3 milliarder utgjorde salg av militære varer. Av dette utgjorde eksporten av A-materiell om lag 2,8 milliarder og B-materiell ca. 300 millioner kroner. Eksporten av A-materiell økte med 21 % og eksporten av B-materiell falt med 53 % i 2015. Verdien av forsvarsrelaterte tjenesteytelser til utenlandske mottakere var ca. 780 millioner kroner, hvilket var en økning på 64 %. Eksporten av flerbruksvarer omfattet av Liste II til militær sluttbruk beløp seg til ca. 312 millioner kroner, som var en økning med 59 % sammenlignet med 2014. Forklaringen på nedgangen i eksporten av B-materiell og oppgangen av salget av flerbruksvarer er i stor grad at en del utstyr som tidligere var klassifisert som militært, nå er omklassifisert til å være flerbruksvare.

Den samlede verdien av eksporten i 2014 var ca. 3,6 milliarder, og i 2013 beløp den seg til i

¹ Tallene er fremstilt i tusen kroner.

underkant av 4,3 milliarder kroner. I forhold til i 2014, økte verdien av den totale eksporten med 21 % i 2015.

I forhold til i 2014, var det i 2015 nedgang i eksporten til særlig Canada (ca. 43 millioner kroner), Finland (42 millioner), De forente arabiske emirater (18 millioner), Frankrike (69 millioner), Polen (196 millioner), Sverige (481 millioner) og Tyrkia (89 millioner).

I samme periode var det økning i verdien av eksporten til særlig Indonesia (ca. ca. 69 millioner kroner), Italia (97 millioner), Latvia (45 millioner), Nederland (86 millioner), New Zealand (94 millioner), Sveits (114 millioner), Sør-Korea (61 millioner), Tyskland (48 millioner) og USA (436 millioner).

Medlemslandene i NATO, Sverige og Finland er de største mottakerne av forsvarsmateriell fra Norge. I 2015 utgjorde eksporten av A-materiell til NATO-landene, samt Finland og Sverige 84 % og B-materiell 74 %. Totalt ble 93 % av A-materiell og

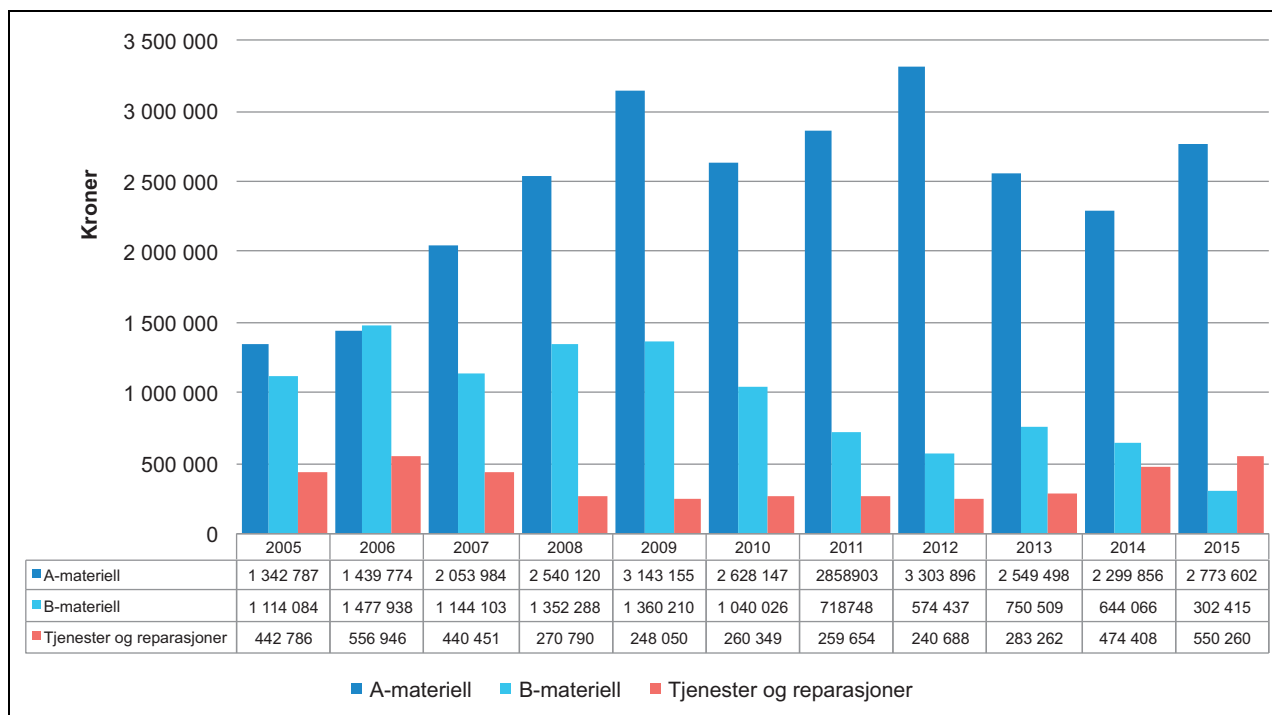
81 % av B-materiell solgt til NATO-land, de nordiske og andre europeiske og nærstående land.

Det ble utstedt 1000 lisenser for utførsel av varer på liste I, samt for tilknyttede tjenester og retur av militære varer til utenlandske eiere i 2015.

Fordi større leveranser kan skje i ett år og ikke i et annet, er det naturlig at det oppstår variasjoner i verdien av utførselen av forsvarsmateriell fra år til år.

9.1 Utvikling i eksporten av forsvarsmateriell, tjenester og reparasjoner

Figur 9.1 og tabell 9.1 viser utviklingen i eksporten av forsvarsmateriell i kategori A og B, samt for utførte tjenester og reparasjoner knyttet til liste I for utenlandske oppdragsgivere.

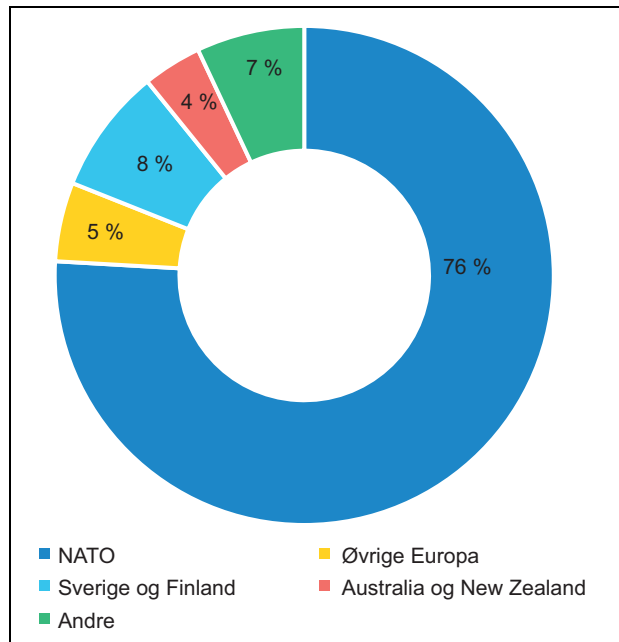
Figur 9.1 Utviklingen av eksporten av forsvarsmateriell 2005–2015

Tabell 9.1 Totaler for eksport av forsvarsmateriell fra 2010 til 2015

		2010	2011	2012	2013	2014	2015	Endring
Utførsel								%
Salg	A-materiell	2 628 147	2 858 331	3 303 896	2 549 498	2 299 856	2 773 512	21 %
Salg	B-materiell	1 040 026	718 748	574 437	750 509	644 066	302 415	-53 %
Salg	Totalt (A+B)	3 668 173	3 577 079	3 878 333	3 300 007	2 943 922	3 075 927	4 %
Salg	Flerbruksvarer til militær sluttbruk	11 376	38 098	404 437	683 432	196 320	311 582	59 %
	Sum	3 679 549	3 615 177	4 282 770	3 983 439	3 140 242	3 387 509	8 %
Tjeneste, Retur utlandet, Produksjonsrettigheter, Formidling		261 313	259 654	279 368	291 799	475 006	779 668	64 %
Sum		3 940 862	3 874 831	4 562 138	4 275 238	3 615 248	4 167 177	15 %

9.2 Utførsel av kategori A-materiell fordelt på grupper av land

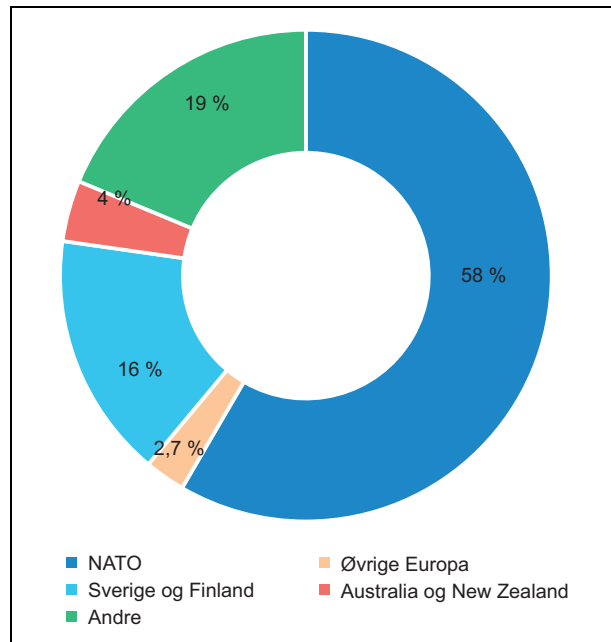
Figur 9.2 viser hvordan fordelingen av den totale eksporten av kategori A-materiell (våpen og ammunisjon) fordeler seg på grupper av mottakere. Som det fremgår var NATO-landene, Sverige og Finland de største mottakere av A-materiell i 2015 med totalt 84 % av eksporten.

Figur 9.2 Fordeling av eksporten av A-materiell

9.3 Utførsel av kategori B-materiell fordelt på grupper av land

Figur 9.3 viser hvordan fordelingen av eksporten av B-materiell (annet militært materiell) fordeler seg på grupper av mottakere. NATO-landene, Sverige og Finland var i 2015 de største mottakere av B-materiell med totalt 73 % av eksporten.

Figur 9.3 Fordeling av eksporten av B-materiell

9.4 Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land

Tabell 9.2 viser hvordan verdien av eksporten av forsvarsmateriell fordeler seg på det enkelte mottakerland i perioden 2012–2015.

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.2 Fordeling av eksport av A- og B- materiell på grupper av land

Land	CC	2012			2013			2014			2015			Endring 2015–2014	
		A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)		
Andorra	AD	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17	0	17	17	
Albania	AL	0	100	100	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Algerie	DZ	0	0	0	0	1 927	1 927	0	0	0	0	0	0	0	0
Australia	AU	112 909	26 815	139 724	105 917	11 066	116 983	1 679	2 892	4 571	8 226	12 192	20 418	15 847	
Armenia	AM	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Bahrain	BH	0	50	50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Belgia	BE	50 581	12 760	63 341	26 106	27 062	53 168	6 600	16 966	23 566	11 468	4 454	15 922	-7 644	
Bosnia	BA	251	0	251	0	0	0	157	0	157	320	0	320	163	
Brasil	BR	561	0	561	14 494	0	14 494	3 206	3 460	6 666	918	6 682	7 600	934	
Brunei	BN	0	0	0	0	950	950	0	0	0	0	0	0	0	
Bulgaria	BG	214	344	558	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Canada	CA	134 380	20 067	154 447	129 792	30 073	159 865	69 560	3 658	73 218	29 824	829	30 653	-42 565	
Chile	CL	235 238	20	235 258	46 222	13	46 235	3 825	21	3 846	4	0	4	-3 842	
Danmark	DK	35 373	28 062	63 435	19 894	9 370	29 264	24 458	3 322	27 780	8 305	10 309	18 614	-9 166	
Egypt	EG	0	0	0	0	2 591	2 591	0	0	0	0	0	0	0	
Estland	EE	4 556	1 610	6 166	8 162	1 844	10 006	8 341	1 379	9 720	2 154	3 336	5 490	-4 230	
EU	EU	123 499	749	124 248	18 061	88 966	107 027	107 610	2 890	110 500	65 659	2 895	68 554	-41 946	
Forente Arabiske Emirater	AE	0	1 017	1 017	2 644	15 321	17 965	40 168	4 412	44 580	23 475	2 795	26 270	-18 310	
Frankrike	FR	255 073	27 206	282 279	58 755	17 246	76 001	199 141	11 096	210 237	102 315	38 429	140 744	-69 493	
Færøyene	FO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	16	0	16	16	
Georgia	GE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Grønland	GL	0	0	0	0	0	0	0	0	0	24	0	24	24	
Hellas	GR	310	5	315	2 127	0	2 127	712	0	712	1 150	0	1 150	438	
India	IN	0	0	0	0	7 898	7 898	0	4 523	4 523	0	644	644	-3 879	
Irland	IE	144	436	580	2 312	0	2 312	165	474	639	0	0	0	-639	

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.2 Fordeling av eksport av A- og B- materiell på grupper av land

Land	CC	2012			2013			2014			2015			Endring 2015–2014
		A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	
Island	IS	0	0	0	45	35	80	119	0	119	8	0	8	-111
Italia	IT	181 959	6 277	188 236	150 404	260	150 664	83 291	7 559	90 850	184 778	2 994	187 772	96 922
Indonesia	ID	0	712	712	343	2 651	2 994	285	1 932	2 217	71 200	0	71 200	68 983
Japan	JP	1 318	56	1 374	7 451	232	7 683	79	2 280	2 359	2 104	3 714	5 818	3 459
Jordan	JE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2 371	2 371	2 371
Kroatia	HR	15 924	0	15 924	143 300	0	143 300	2 175	0	2 175	1 101	2 644	3 745	1 570
Kuwait	KW	6 137	1 203	7 340	0	0	0	14	0	14	16 410	0	16 410	16 396
Kypros	CY	0	885	885	0	306	306	6	0	6	0	0	0	-6
Latvia	LV	221	1 957	2 178	0	400	400	2 694	0	2 694	41 812	6 268	48 080	45 386
Libya	LY	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Litauen	LT	570	169	739	39	3 945	3 984	395	4 237	4 632	28 047	4 959	33 006	28 374
Luxembourg*	LU	6 623	5 762	12 385	3 697	11 682	15 379	657	26 720	27 377	1 313	4 247	5 560	-21 817
Macau	MO	0	0	0	0	169	169	0	0	0	0	0	0	0
Makedonia	MK	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Malaysia	MY	65 681	0	65 681	4 616	2 169	6 785	13 533	82	13 615	5 338	2 503	7 841	-5 774
Malta	MT	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Montenegro	ME	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Namibia	NA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	155	0	155	155
NATO	NATO	1 014	0	1 014	0	0	0	0	0	0	16	0	16	16
Nederland	NL	74 249	29 888	104 137	49 072	19 098	68 170	51 266	11 927	63 193	130 559	18 554	149 113	85 920
New Zealand	NZ	609	2 073	2 682	149	337	486	3 645	475	4 120	97 849	3	97 852	93 732
Ny-Kaledonia	NC	8 100	0	8 100	114	0	114	38	0	38	0	0	0	-38
Oman	OM	0	0	0	0	143	143	0	0	0	10 015	0	10 015	10 015
Polen	PL	257 618	15 078	272 696	299 647	2 804	302 451	267 207	3 783	270 990	72 503	2 109	74 612	-196 378
Portugal	PT	0	5 348	5 348	0	3 234	3 234	0	92	92	0	0	0	-92
Qatar	QA	0	1 988	1 988	0	300	300	0	1 456	1 456	0	0	0	-1 456
Romania	RO	430	1 381	1 811	5	247	252	126	0	126	0	308	308	182

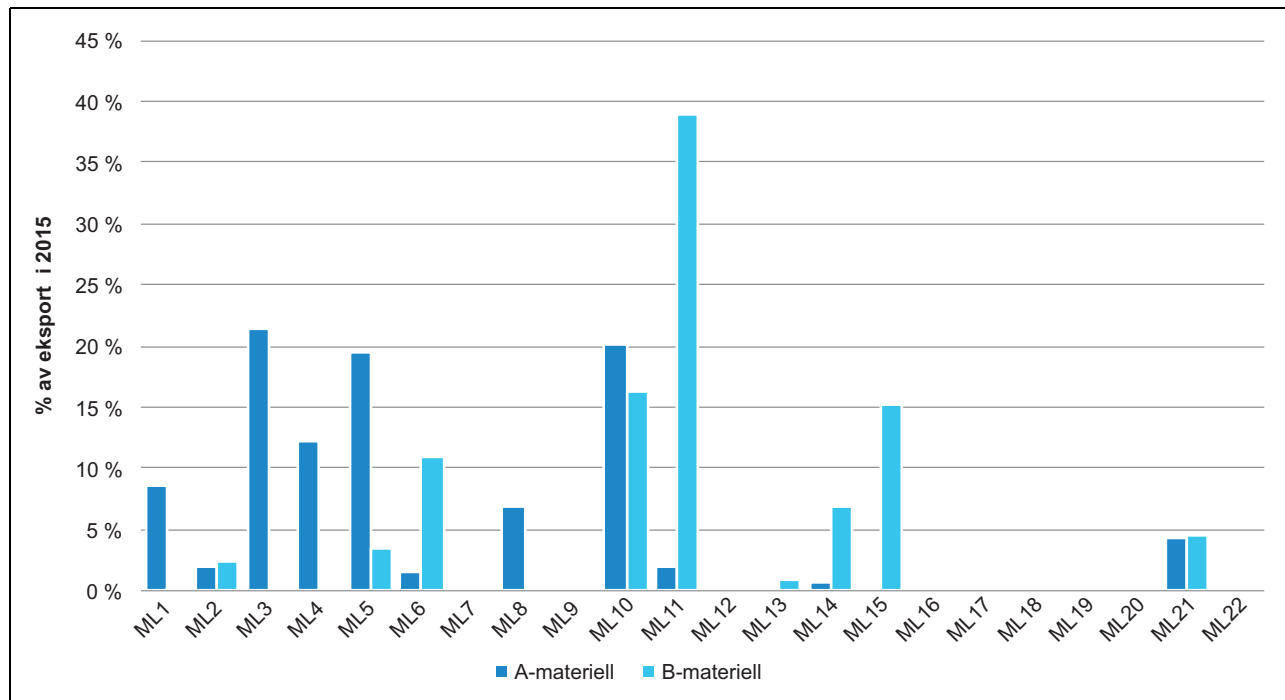
Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.2 Fordeling av eksport av A- og B- materiell på grupper av land

Land	CC	2012			2013			2014			2015			Endring 2015–2014
		A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	A-materiell	B-materiell	Totalt (A+B)	
Saudia-Arabia	SA	0	2 229	2 229	0	1 716	1 716	0	3 741	3 741	0	43	43	-3 698
Serbia	RS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	342	0	342	342
Singapore	SG	37 567	132	37 699	7 689	1 527	9 216	14 908	2 190	17 098	0	4 236	4 236	-12 862
Slovakia	SK	0	26	26	0	0	0	1	0	1	0	430	430	429
Slovenia	SI	0	674	674	120	700	820	305	155	460	0	194	194	-266
Spania	ES	18 220	2 677	20 897	6 040	221	6 261	545	798	1 343	2 286	888	3 174	1 831
Storbritannia	GB	76 718	89 170	165 888	30 281	64 226	94 507	15 854	22 148	38 002	28 072	13 104	41 176	3 174
Sudan	SD	0	0	0	0	15	15	0	0	0	0	0	0	0
Sveits	CH	168 696	18 372	187 068	82 898	3 305	86 203	20 672	2 036	22 708	129 416	7 422	136 838	114 130
Sverige	SE	258 498	62 209	320 707	242 544	132 738	375 282	334 429	352 990	687 419	160 098	46 189	206 287	-481 132
Sør-Afrika	ZA	5 237	0	5 237	3 462	144	3 606	1 609	0	1 609	1 225	0	1 225	-384
Sør-Korea	KR	3 761	1 346	5 107	1 742	8 601	10 343	5 370	5 958	11 328	44 824	27 504	72 328	61 000
Tanzania	TZ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Thailand	TH	12 853	70	12 923	14 490	0	14 490	11 082	0	11 082	18 478	0	18 478	7 396
Tsjekkia	CZ	4 754	9 846	14 600	495	12 538	13 033	1 582	13 903	15 485	2 239	6 096	8 335	-7 150
Tyrkia	TR	6 850	6	6 856	83 635	118 551	202 186	95 449	612	96 061	5 387	1 288	6 675	-89 386
Tyskland	DE	109 471	12 226	121 697	94 755	7 057	101 812	70 646	62 483	133 129	178 273	3 145	181 418	48 289
Ungarn	HU	0	18 545	18 545	6 630	17 957	24 587	169	26 790	26 959	20 355	0	20 355	-6 604
USA	US	948 263	164 138	1 112 401	880 639	118 874	999 513	831 348	38 330	869 678	1 253 382	52 627	1 306 009	436 331
Vietnam	VN	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5 058	5 058	5 058
Østerrike	AT	4 535	0	4 535	710	0	710	497	459	956	12 052	695	12 747	11 791
Totalt		3 228 965	573 683	3 802 648	2 549 498	750 509	3 300 007	2 299 856	644 066	2 943 922	2 773 512	302 415	3 075 927	132 005

* Omfatter utførsel til NATO

9.5 Eksport fordelt på vareposisjonene i liste I

Figur 9.4 Utførselen fordelt på posisjonene i Liste I

Figur 9.4 viser hvordan eksporten av forsvarsmateriell i 2015 fordeler seg på vareposisjonene i vareliste I.

9.6 Eksport av forsvarsmateriell fordelt på land og varegrupper i liste I

Tabell 9.3 gir en detaljert oversikt over hvilke land som har mottatt forsvarsmateriell fra Norge i 2015 og hvilke varegrupper som er eksportert.

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.						
Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum Total (A+B)
Andorra	AD	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	17		17
Australia	AU	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	878		878
		ML3	Ammunisjon	467		467
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	72		72
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	5093		5093
		ML10	Luffartøyer tilhørende utstyr, deler og komponenter		7227	7227
		ML11	Annet elektronisk utstyr	101		101
		ML14	Militært treningsutstyr	136		136
		ML15	Billed/videutstyr		4965	4965
		ML21	Programvare	1479		1479
Belgia	BE	ML3	Ammunisjon	5248		5248
		ML8	Energetiske materialer	6220		6220
		ML11	Annet elektronisk utstyr		4 454	4 454
Bosnia Hercegovina	BA	ML8	Energetiske materiale			15 922
				320		320
Brasil	BR	ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	918		918
		ML11	Annet elektronisk utstyr		6682	6682
						7 600

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisen	Karakterestikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Canada	CA	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	97		97	
		ML3	Ammunisjon	94		94	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	8 835	790	9 625	
		ML8	Energetiske materialer	2 771		2 771	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		25	25	
		ML15	Billed/vidеoutstyr		14	14	
		ML21	Programvare	18 027		18 027	30 653
Chile	CL	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	4		4	4
Danmark	DK	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	842		842	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	286		286	
		ML6	Kjøretøy og komponenter		111	111	
		ML10	Luftfartøyer tilhørende utstyr, deler og komponenter	7 177	7 177	14 354	
		ML11	Annet elektronisk utstyr		2 322	2 322	
		ML15	Billed/vidеoutstyr		87	87	
		ML21	Programvare		612	612	18 614
Estland	EE	ML6	Kjøretøy og komponenter		385	385	
		ML13	Ballistisk beskyttelse		2 951	2 951	
		ML14	Militært treningsutstyr	2 154		2 154	5 490

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.						
Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum Total (A+B)
EU	EU	ML11	Annet elektronisk utstyr		257	257
Finland	FI	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	28		28
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	6750		6750
		ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponentertilhørende deler og komponenter	39762		39762
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	1975		1975
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	586		586
		ML6	Kjøretøy og komponenter		2 610	2 610
		ML8	Energetiske materialer	1 838		1 838
		ML11	Annet elektronisk utstyr	5 474	285	5 759
		ML14	Militært treningsutstyr	6 195		6 195
		ML15	Billed-/videoutstyr	3 051		3 051
						68 554
Forente Arabiske Emirater	AE	ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponentsamt tilhørende deler og komponenter	23 475		23 475
		ML11	Annet elektronisk utstyr		2287	2 287
		ML15	Billed-/videoutstyr		508	508
						26 270

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisen	Karakterestikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Frankrike	FR	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	209		209	
		ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponentertilhørende deler og komponenter	57 793		57 793	
	ML4	Bomber, torpedøer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	1 354		1 354		
	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	15 047		15 047		
	ML6	Kjøretøy og komponenter		1 542	1 542		
	ML8	Energetiske materialer	16 720		16 720		
	ML9	Krigsskip, marint utstyr og tilhørende komponenter	8 800		8 800		
	ML10	Luffartøyer tilhørende utstyr, deler og komponenter	2 240		2 240		
	ML11	Annet elektronisk utstyr	10	23 469	23 479		
	ML13	Ballistisk beskyttelse	141		141		
ML15	Billed-/videoutstyr		13 174	13 174			
ML22	Teknologi		244	244			
<hr/>							
Færøyene	FO	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	16		16	16
<hr/>							
Grønland	GL	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	24		24	24
<hr/>							
Hellas	GR	ML4	Bomber, torpedøer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	1 150		1 150	1 150
<hr/>							
							140 743

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.						
Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum Total (A+B)
India	IN	ML11	Annet elektronisk utstyr		644	644
Indonesia	ID	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	450		450
		ML21	Programvare	70 750		70 750
						71 200
Island	IS	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	5		5
		ML8	Energetiske materialer	3		3
						8
Italia	IT	ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	3 961		3 961
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	148 277		148 277
		ML8	Energetiske materialer	12 522		12 522
		ML11	Annet elektronisk utstyr		2 994	2 994
		ML14	Militært treningsutstyr	4 393		4 393
		ML21	Programvare	15 625		15 625
						187 772
Japan	JP	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	24		24
		ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponentersamt tilhørende deler og komponenter	678		678
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	1 384		1 384
		ML8	Energetiske materialer	18		18
		ML15	Billed-/videoutstyr	3 714		3 714
						5 818

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.						
Land	CC	Posisjon i varelisen	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum Total (A+B)
Jordan	JO	ML15	Billed-/videoutstyr		2 371	2 371
					0	2 371
Kroatia	HR	ML8	Energetiske materialer	952		952
		ML11	Annet elektronisk utstyr		2 644	2 644
		ML15	Billed-/videoutstyr	149		149
						3 745
Kuwait	KW	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	16 410		16 410
						16 410
Latvia	LV	ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	29 038		29 038
		ML6	Kjøretøy og komponenter	12 774	5 776	18 550
		ML11	Annet elektronisk utstyr		492	492
						48 080
Litauen	LT	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	28 001		28 001
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	46		46
		ML11	Annet elektronisk utstyr		4 959	4 959
						33 006
Luxembourg	LU	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	1 313		1 313
		ML11	Annet elektronisk utstyr		4 247	4 247
						5 560

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.						
Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakterestikk	A-materiell	B-materiell	Sum Total (A+B)
Malaysia	MY	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	5 280		5 280
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	58		58
		ML15	Billed-/videoutstyr		2 503	2 503
						7 841
Namibia	NA	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	155		155
NATO	NA	ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	16		16
Nederland	NL	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	16		16
		ML3	Ammunisjon	41 830		41 830
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	157		157
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	72 422		72 422
		ML6	Kjøretøy og komponenter	40	1 623	1 663
		ML8	Energetiske materialer	23		23
		ML10	Luffartøy tilhørende utstyr, deler og komponenter	10 958		10 958
		ML11	Annet elektronisk utstyr		16 280	16 280
		ML14	Militært treningsutstyr	5 113		5 113
		ML15	Billed-/videoutstyr		651	651
						149 113

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.						
Land	CC	Posisjon i varelisten	Karakterestikk	A-materiell	B-materiell	Sum Total (A+B)
New Zealand	NZ	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	61		61
		ML3	Ammunisjon	1 201		1 201
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	91 778		91 778
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	4 809		4 809
		ML6	Kjøretøy og komponenter		3	3
Oman	OM	ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	10 015		10 015
Polen	PL	ML3	Ammunisjon	69 535		69 535
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	69		69
		ML8	Energetiske materialer	2 899		2 899
		ML11	Annet elektronisk utstyr		1 717	1 717
		ML21	Programvare		392	392
Romania	RO	ML11	Annet elektronisk utstyr		308	308
Saudi Arabia	SA	ML6	Kjøretøy og komponenter		43	43
Serbia	RS	ML8	Energetiske materialer	342		342
Singapore	SG	ML15	Billed-/videoutstyr		4 236	4 236
						4 236

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.						
Land	CC	Posisjon i varelister	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum Total (A+B)
Slovakia	SK	ML11	Annet elektronisk utstyr		430	430
Slovenia	SI	ML11	Annet elektronisk utstyr		194	194
Spania	ES	ML3	Ammunisjon	21		21
		ML6	Kjøretøy og komponenter		55	55
		ML8	Energetiske materialer	595		595
		ML10	Luffartøy tilhørende utstyr, deler og komponenter	1 670		1 670
		ML11	Annet elektronisk utstyr		116	116
		ML15	Billed-/videoutstyr		717	717
						3 174
Storbritannia	GB	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	2 548		2 548
		ML3	Ammunisjon tilhørende deler og komponenter	2 166		2 166
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	3 288		3 288
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	1 550		1 550
		ML6	Kjøretøy og komponenter		22	22
		ML8	Energetiske materialer	8 699		8 699
		ML10	Luffartøy tilhørende utstyr, deler og komponenter	2 420	8 454	10 874
		ML11	Annet elektronisk utstyr	7 401	309	7 710
		ML15	Billed-/videoutstyr		3 998	3 998
		ML21	Programvare		321	321
						41 176

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.						
Land	CC	Posisjon i varelister	Karakterestikk	A-materiell	B-materiell	Sum Total (A+B)
Sør-Afrika	ZA	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	1 043		1 043
		ML8	Energetiske materialer	182		182
						1 225
Sør-Korea	KR	ML5	Illedningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	32 813		32 813
		ML8	Energetiske materialer	11 933		11 933
		ML10	Luffartøy tilhørende utstyr, deler og komponenter		27 504	27 504
		ML11	Annet elektronisk utstyr	78		78
						72 328
Thailand	TH	ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	7 228		7 228
		ML3	Ammunisjon	11 250		11 250
						18 478
Tsjekkia	CZ	ML5	Illedningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	1 372		1 372
		ML8	Energetiske materialer	867		867
		ML9	Krigsskip, marint utstyr og tilhørende komponenter		571	571
		ML11	Annet elektronisk utstyr		5 525	5 525
						8 335
Tyrkia	TR	ML4	Bomber, torpedøer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	5 191		5 191
		ML8	Energetiske materialer	196		196
		ML15	Billed-/videoutstyr		1 288	1 288
						6 675

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Land	CC	Posisjon i varelisen	Karakterestikk	A-materiell	B-materiell	Sum	Total (A+B)
Tyskland	DE	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	96 351	352	96 703	
		ML3	Ammunisjon, tilhørende deler og komponenter	537		537	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	28 631		28 631	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	1 312	660	1 972	
		ML6	Kjøretøy og komponenter		587	587	
		ML8	Energetiske materialer	44 697		44 697	
		ML10	Luftfartøyer tilhørende utstyr, deler og komponenter	48		48	
		ML11	Annet elektronisk utstyr	49	1 023	1 072	
		ML15	Billed-/videoutstyr		523	523	
		ML18	Produksjonsutstyr	950		950	
		ML21	Programvare	5 698		5 698	181 418
Ungarn	HU	ML11	Annet elektronisk utstyr	20 355		20 355	20 355
USA	US	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	587		587	
		ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	4 101		4 101	
		ML3	Ammunisjon	395 121		395 121	
		ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	177 211		177 211	
		ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	120 365		120 365	
		ML6	Kjøretøy og komponenter		20 983	20 983	
		ML8	Energetiske materialer	44 607	63	44 670	

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.

Eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonal ikke-spredningssamarbeid

Tabell 9.3 Detaljer om eksporten fordelt på land og vareposisjoner i liste I

Merknad: Tabellen inkluderer hele systemer, deler og komponenter.						
Land	CC	Posisjon i varelisen	Karakteristikk	A-materiell	B-materiell	Sum Total (A+B)
		ML10	Luffartøyer	494 009	608	494 617
		ML11	Annet elektronisk utstyr	12 800	30 976	43 776
		ML15	Billed-/videoutstyr	4 581		4 581
						1 306 012
Vietnam	VN	ML11	Annet elektronisk utstyr		5 058	5 058
Østerrike	AT	ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	17		17
		ML3	Ammunisjon	11 907		11 907
		ML6	komponenter		695	695
		ML8	Energetiske materialer	128		128
						12 747

9.7 Tjenester for utenlandske oppdragsgivere

Tabell 9.4 viser tjenester knyttet til liste I og som norske bedrifter har utført for utenlandske oppdragsgivere i 2015.

Tabell 9.4 Utførte tjenester knyttet til liste I

Land	Tjenester relatert til forsvarsmateriell 2015	Sum
Australia	ML21	6 064
Belgia	ML22	1 388
Canada	ML5	315
Danmark	ML22	1 105
Finland	ML22	278
Frankrike	ML5, ML22	4 364
Italia	ML22	130
Japan	ML4	9 088
Kuwait	ML5	1 299
Luxembourg	ML4, ML22	2 426
Nederland	ML22	1 647
New Zealand	ML22	2 132
Polen	ML3	366
Portugal	ML22	100
Spania	ML22	5 304
Storbritannia	ML5, ML22	1 383
Sveits	ML11, ML22	848
Sverige	ML5, ML21, ML22	33 429
Tyrkia	ML22	142
Tyskland	ML22	214
USA	ML2, ML4, ML5, ML9, ML15, ML22	36 463
		108 485

9.8 Reparasjoner for utenlandske oppdragsgivere

Tabell 9.5 viser reparasjoner knyttet til liste I som norske bedrifter har utført for utenlandske oppdragsgivere i 2015.

Tabell 9.5 Reparasjoner foretatt i Norge for utenlandske oppdragsgivere

Land	Retur etter reparasjon 2015	Sum
Australia	ML5, ML15	180
Belgia	ML10, ML11	1 988
Canada	ML5, ML6	2 770
De Forente Arabiske Emirater	ML6	603
Estland	ML6, ML11, ML13	38
Finland	ML4, ML5, ML11	4 926
Frankrike	ML5, ML15	5 397
Hellas	ML4	700
Irland	ML5	236
Italia	ML5, ML6, ML15	102
Jordan	ML10, ML11	3 730
Kroatia	ML5	108
Luxembourg	ML5, ML11	2 078
Malaysia	ML11	70
Malta	ML15	8
Nederland	ML5, ML11	4 796
New Zealand	ML11	225
Polen	ML3, ML4	263 022
Spania	ML6, ML 11	4
Storbritannia	ML1, ML5, ML11, ML15	1 471
Sveits	ML5, ML11, ML15	6 218
Sverige	ML2, ML5, ML11, ML15	16 034
Sør-Korea	ML10	219
Tsjekkia	ML1, ML5, ML11, ML15	686
Tyrkia	ML5, ML15	5 930
Tyskland	ML1, ML2, ML4, ML5, ML6, ML11, ML21	740
Ungarn	ML11	319
USA	ML4, ML5, ML10, ML11, ML15	42 446
		365 044

9.9 Utførsel av håndvåpen og deler til slike

Det ble utført 4029 håndvåpen, samt deler og komponenter til håndvåpen, i 2015. Tabell 9.6 viser hvilke land som mottok disse håndvåpnene. Utførselen består i hovedsak av konkurransevåpen, jaktvåpen og historiske våpen. Det produseres ikke militære håndvåpen i Norge.

Tabell 9.6 Oversikt over utførsel av håndvåpen

Land	Antall
Danmark	2
Finland	29
Slovakia	6
Sverige	42
Tsjekkia	13
Tyskland	92
USA	53
Totalt	237

9.10 Forsvarets utførsler

Oversikten i tabell 9.7 viser forsvarets utførsel av eget materiell.

Materiell som har betydning for personellsikkerhet, eller rikets sikkerhet er i henhold til § 6.1 i Offentlighetslova ikke inkludert i oversikten. Personlig bekledning og utrustning er således heller ikke tatt med i oversikten.

Tabell 9.7 Oversikt over forsvarsmyndighetens utførsel av eget materiell

Materiell som har betydning for personellsikkerhet, eller rikets sikkerhet er i henhold til § 6.1 i Offentleglova ikke inkludert i rapporten. Personlig bekledning og utrustning er således heller ikke tatt inn i denne rapporten.

Mottakerland	ML-kode	Type
Afghanistan	1a, 3a, 6a, 10a, 11a, 13d,	ETTERFORSYNING
Østerrike	1a,	REPARASJON
Østerrike	1a,	REPARASJON
Bosnia-Hercegovina	11a, 13d,	EGNE
Belgia	1a, 9a, 10a,	REPARASJON
Belgia	10a, 11a,	RETUR
Belgia	11a,	ETTERFORSYNING
Belize	1a, 3a, 11a, 13d,	ETTERFORSYNING
Canada	1a, 3a, 10a,	ETTERFORSYNING
Canada	10a,	REPARASJON
Sveits	10a, 11a,	REPARASJON
Kypros	13d,	ETTERFORSYNING
Tyskland	6a, 9a, 11a, 17a1,	RETUR
Tyskland	1a, 3a, 6a, 6b1, 10a, 11a,	ETTERFORSYNING
Tyskland	1a, 4a, 5b, 6a, 9a, 10a, 11a, 11b, 17m,	REPARASJON
Danmark	4a, 6a, 10a, 11a, 11b,	REPARASJON
Danmark	10a,	RETUR
Danmark	1a, 3a,	ETTERFORSYNING
Estland	11a,	ETTERFORSYNING
Spania	9a,	ETTERFORSYNING
Spania	9a,	REPARASJON

Tabell 9.7 Oversikt over forsvarsmyndighetens utførelse av eget materiell

Materiell som har betydning for personellsikkerhet, eller rikets sikkerhet er i henhold til § 6.1 i Offentleglova ikke inkludert i rapporten. Personlig bekledning og utrustning er således heller ikke tatt inn i denne rapporten.

Mottakerland	ML-kode	Type
Finland	10a,	RETUR
Finland	1a, 3a, 6a, 11a,	ETTERFORSYNING
Finland	6a, 21b,	REPARASJON
Frankrike	9a, 11a,	REPARASJON
Frankrike	5b, 9a, 10a, 11a,	RETUR
Frankrike	11a,	ETTERFORSYNING
Storbritannia	10a, 11a, 13d,	RETUR
Storbritannia	10a, 10h, 11a,	REPARASJON
Storbritannia	9a, 10a, 11a, 11b, 13d, 17j,	ETTERFORSYNING
Israel	1a, 3a, 13d,	ETTERFORSYNING
Israel	10a, 11a, 13d, 17a1,	REPARASJON
Irak	1a, 3a, 6a, 11a, 13d, 17j, 17l,	ETTERFORSYNING
Irak	11a, 13d, 17j, 17l,	ETTERFORSYNING
Island	6a, 10a, 11a, 13d, 17j,	ETTERFORSYNING
Italia	10a, 13d,	ETTERFORSYNING
Italia	9a, 11a, 11b,	REPARASJON
Kuwait	1a, 3a, 6a, 11a, 17l,	ETTERFORSYNING
Litauen	1a, 3a, 11a, 13d, 17a1,	ETTERFORSYNING
Luxemburg	10a, 11a, 11b,	REPARASJON
Latvia	1a, 3a, 6a, 6b1, 10h, 11a, 11b, 13d, 17a1,	ETTERFORSYNING
Mali	1a, 3a, 13d, 17j, 17l,	ETTERFORSYNING
Nederland	10a, 13d,	ETTERFORSYNING
Nederland	10a, 11a,	REPARASJON
Nederland	10a, 11a,	RETUR
Polen	1a, 3a, 13d, 17a1,	ETTERFORSYNING
Portugal	1a, 3a, 10a,	REPARASJON
Sverige	3a, 6a, 10a, 11a,	REPARASJON
Sverige	1a, 6a, 11a,	ETTERFORSYNING
Sør-Sudan	1a, 3a, 11a, 17l,	ETTERFORSYNING
USA	10a, 11a, 11b,	REPARASJON
USA	10a, 11a, 15b,	RETUR
USA	1a, 3a, 4a, 9a, 10a, 11a, 13d,	ETTERFORSYNING

9.11 Avslag på søknader om eksport av forsvarsmateriell i 2015

I 2015 ble det gitt avslag på 25 søknader og konkrete henvendelser om eksport av forsvarsmateriell og tjenesteytelser for militære formål. Tre av avsla-

gene gjaldt formidling mellom to tredjeland. Avslagene rettet seg mot Algerie, Botswana, Colombia, Egypt, Filippinene, Irak, Jemen, Jordan, Kasakhstan, Kypros, Libanon, Macao, Pakistan, Saudi-Arabia, Serbia, Taiwan, Ukraina og Zimbabwe.

Avslagene ble begrunnet i Stortingets vedtak av 11. mars 1959, samt kriteria 1, 2, 3 og 4 i retningslinjenes konsoliderte liste. Av disse ble K3 og K4 oftest benyttet. K2, som retter seg mot risiko for bruk i interne sikkerhetsformål i mottakerlandet, ble benyttet i tre avslagstilfeller.

Avslagene gjaldt bl.a. i hovedsak militært bil- led- og videoutstyr, visse materialer, skytevåpen, komponenter til kjøretøy og ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter.

Det ble gitt ett avslag på flerbruksvare for militær bruk i 2015.

Avslag på en søknad om eksportlisens, eller beskjed om at lisens ikke kan påregnes innvilget, innebærer ikke et generelt forbud mot eksport av forsvarsmateriell til det aktuelle landet. Med unntak av gjennomføring av bindende embargovedtak fattet av FNs Sikkerhetsråd eller andre tiltaksregimer som Norge har sluttet seg til, opererer ikke det norske eksportkontrollsystemet med lister over land som er forhåndsgodkjent eller ikke som mottakere av forsvarsmateriell fra Norge. Alle søknader om utførselslisens er gjenstand for indi-

viduell behandling, og hvor også varenes beskaffenhet blir tatt i betraktning.

9.12 Overføring av produksjonsrettigheter og formidling

Tillatelser til overføring av produksjonsrettigheter gjelder norske bedrifters deltakelse i internasjonalt samarbeid om utvikling og fremstilling av forsvarsmateriell. Verdien av slike overføringer i 2015 beløp seg til ca. 85 millioner. Tillatelser til formidling av forsvarsmateriell mellom to tredjeland beløp seg i 2015 til om lag 146 millioner kroner.

9.13 Oversikt over utførsel av sivile varer til militær bruk i mottakerlandet

Tabell 9.8 viser utførsel av flerbruksvarer (liste II) til militær sluttbruk.

Tabell 9.8 Oversikt over flerbruksvarer til militær sluttbruk

Land	Produkt	Verdi
Algerie	Kommunikasjonsutstyr	18 234
Brasil	Sensorer og Navigasjon	4 850
Egypt	Kommunikasjonsutstyr	29 566
Hellas	Navigasjon	456
India	Navigasjon	3 081
Indonesia	Sensorer	750
Polen	Undervannsutstyr	45 000
Qatar	Kommunikasjonsutstyr	1 114
Saudi Arabia	Kommunikasjonsutstyr	66 747
Storbritannia	Sensorer, undervannsutstyr, materialteknologi og prosessor	92 736
Sveits	Materialteknologi og prosessor	72
Sverige	Kommunikasjonsutstyr	3 653
Sør-Korea	Sensorer	19 998
Thailand	Kommunikasjonsutstyr	3 829
Tyrkia	Undervannsutstyr	11 803
USA	Undervannsutstyr og kommunikasjonsutstyr	4 957
Vietnam	Sensorer	4 736
	Total	311 582

9.14 Oversikt over utførelse av beskyttelsesutstyr for bruk i humanitær minerydding

Tabell 9.9 Utstyr for humanitær minerydding

Mottaker	Bruk
Application Technology Service and Trade	Vester for mineryddere i Vietnam
DBM TECH Joint Stock Company	Vester for mineryddere i Vietnam
Dan Church Aid	Vester for mineryddere i Libanon
Dan Church Aid	Vester for mineryddere i Tyrkia og Syria
Fuerza Terrestre Ecuatoriana	Vester for mineryddere i Ecuador
ICRC, Geneve	Vester for mineryddere
Norwegian People's Aid	Vester for mineryddere i Zimbabwe
Norwegian People's Aid	Vester for mineryddere i Marokko
Norwegian People's Aid	Vester for mineryddere i Albania
Norwegian People's Aid	Vester for mineryddere i Colombia
United Nations Development Programme	Vester for mineryddere i Tadjikistan

9.15 Oversikt over bedrifter som har rapportert om eksport i 2015

- Aerospace Industrial Maintenance Norway SF
- AIM Norway
- Andresens Vaabenforretning a/s
- Andøya Test Center AS
- Arctic Trucks Norge AS
- Astrium Services Enterprises AS
- A-TEC AS
- Aune gård Jørn Martin Hansen
- Berget AS
- Bilberging Vadsø v/Jan Petter Olsen
- Børselars AS
- Chemring Nobel AS
- Comrod AS
- Dahl's historiske våpen
- DSG Technology AS
- DTW D T Wilson
- Equipnor AS
- Flo, div forsyning, transport/spedisjon
- Forsvaret
- Galleon Embedded Computing AS
- GKN Aerospace Norway
- GRS Riflestocks AS
- Habu Technology AS
- Hanevik Våpen
- Hansen Protection AS
- Hausken Lyddemper AS
- Heli-One (Norway) AS
- Honeywell Hearing Technologies AS
- Hugo Munthe-Kaas
- IDT AS
- IKM Haaland AS
- ING Ragnar Hansen AS
- Ingeniør Harald Benestad AS
- Intersport Bogstadveien a/s
- Jakt & Friluft AS
- Jaktdepotet AS
- Keytouch Technology AS
- Kitron AS
- Kongsberg Defence & Aerospace AS
- Kongsberg Maritime AS
- Kongsberg Seatex AS
- Krico Norway AS
- L-3 Communications Valmarine AS
- Lilltech AS
- Metric Industrial AS
- Metronor AS
- Nammo Bakelittfabrikken AS
- Nammo Raufoss AS
- Nor Team Engros AS
- Norautron AS
- Norma AS
- Norwegian Special Mission AS
- Otto Olsen AS
- Pedersens Vaabenlager AS
- Prox Dynamics AS
- Radionor Communications AS
- ROFI as
- Rustfrie Bergh AS
- Saab Technologies Norway AS

- Safety & Security Service A/S
- Schou AS
- Sensor AS
- Smartmotor AS
- T&G Elektro A/S
- Teleplan Globe AS
- Thales Norway AS
- Tinex AS
- Umoe Mandal AS
- Vinghøg AS
- Våpenloftet AS
- Våpenservice Helge Martin Næss

- Våpensmia AS
- Wärtsilä Valmarine AS

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

Tilråkning fra Utenriksdepartementet 10. juni 2016 om eksport av forsvarsmateriell fra Norge i 2015, eksportkontroll og internasjonalt ikke-spredningssamarbeid, blir sendt Stortinget.

Vedlegg 1**Vareliste I – Forsvarsrelaterte varer**

Varekategoriene i vareliste I er gjengitt nedenfor. Varelisten i sin helhet kan leses på www.eksportkontroll.no

ML1	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller mindre, våpen med kaliber 12,7 mm og lavere samt tilhørende komponenter	ML8	Energetiske materialer
ML2	Glattboret våpen med kaliber 20 mm eller større, våpen med kaliber 12,7 mm og høyere samt tilhørende komponenter	ML9	Krigsskip, marint utstyr og tilhørende komponenter
ML3	Ammunisjon	ML10	Luffartøyer
ML4	Bomber, torpedoer, raketter, missiler og eksplosiver samt tilhørende komponenter	ML11	Annet elektronisk utstyr
ML5	Ildledningsutstyr og tilhørende systemer og komponenter	ML12	Våpensystemer med høy kinetisk energi
ML6	Kjøretøyer og komponenter	ML13	Ballistisk beskyttelse
ML7	Kjemiske og biologiske giftige midler og materialer	ML14	Militært treningsutstyr
		ML15	Billed-/videoutstyr
		ML16	Halvfabrikatkomponenter for utstyr på listen
		ML17	Diverse utstyr
		ML18	Produksjonsutstyr
		ML19	Energivåpen
		ML20	Superledende utstyr
		ML21	Programvare
		ML22	Teknologi

Vedlegg 2

LOV 1987–12–18 nr. 93: Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v.

Lov om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v.

Lovens tittel endret ved lov 22 juni 1990 nr. 35.

§ 1. Kongen kan bestemme at varer og teknologi som kan være av betydning for andre lands utvikling, produksjon eller anvendelse av produkter til militært bruk eller som direkte kan tjene til å utvikle et lands militære evne, samt varer og teknologi som kan benyttes til å utøve terrorhandlinger, jf. straffeloven § 147 a første ledd, ikke må utføres fra norsk tollområde uten særskilt tillatelse. Det kan også settes forbud mot at det uten særskilt tillatelse ytes tjenester som nevnt i første punktum. Det kan settes vilkår for tillatelsene.

Kongen kan likeså sette forbud mot at personer som har bopel eller oppholdssted i Norge og norske selskaper, stiftelser og sammenslutninger uten særskilt tillatelse driver handel med, formidler eller på annen måte bistår ved salg av våpen og militært materiell fra et fremmed land til et annet. Tilsvarende gjelder for strategiske varer og teknologi som er nærmere angitt i forskrift.

Kongen gir nærmere forskrifter til utfylling og gjennomføring av loven.

Endret ved lover 22 juni 1990 nr. 35, 17 juni 2005 nr. 56 (i kraft 1 juli 2005 iflg. res. 17 juni 2005 nr. 632).

§ 2. Enhver plikter å gi departementet den bistand og de opplysninger som kreves for å kontrollere at bestemmelsene i loven eller i forskriftene gitt i medhold av den blir fulgt.

Til dette formål kan departementet foreta inspeksjon og kreve innsyn i registrerte regnskapsopplysninger, regnskapsmateriale, forretningspapirer og andre dokumenter som kan ha betydning. Departementet kan foreta kontrollen selv eller la oppnevnte sakkyndige gjøre det. I forbindelse med kontrollen skal departementet få tilgang til kontor- og bedriftslokaler og nødvendig hjelp og rettleiding. Klage etter forvaltningslovens §§ 14 og 15 har ikke oppsettende virkning med mindre underinstansen eller klageinstansen fastsetter det.

Pliktene etter første og annet ledd gjelder uten hinder av lovbestemt taushetsplikt.

Med de unntak som følger av bestemmelsene foran, har enhver taushetsplikt om det de får kunnskap om etter denne lov. Taushetsplikten er likevel ikke til hinder for

1. at opplysningen brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, bl.a. kan de brukes i forbindelse med saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelsen, oppfølging og kontroll,
2. at opplysningene er tilgjengelige for andre tjenestemenn innen organet eller etaten i den utstrekning som trengs for en hensiktsmessig arbeids- og arkivordning, bl.a. til bruk av veiledning i andre saker,
3. at forvaltningsorganet gir andre forvaltningsorganer opplysninger om et foretaks forbindelse med organet og om avgjørelser som er truffet når det er nødvendig for å fremme avgiverorganets oppgaver etter denne lov,
4. at forvaltningsorganet anmelder eller gir opplysninger om lovbrudd til påtalemyndigheten eller vedkommende kontrollmyndighet, når det finnes ønskelig av allmenne omsyn eller forfølgning av lovbruddet har naturlig sammenheng med avgiverorganets oppgaver,
5. at forvaltningsorganet gir et annet forvaltningsorgan opplysninger (samordning) som forutsatt i lov om Oppgaverregisteret.

Departementet kan videre bestemme at offentlige organer som har med skatteliggingen og kontrollen med merverdiavgiften å gjøre, skal få adgang til å gjøre seg kjent med de opplysninger som er gitt etter denne lov.

Forvaltningslovens §§ 13 til 13 e gjelder ikke.

Endret ved lover 6 juni 1997 nr. 35 (i kraft 1 nov 1997), 17 juli 1998 nr. 56 (i kraft 1 jan 1999).

§ 3. Departementet kan kreve beslag i regnskapsmateriale m.v. som nevnt i § 2 annet ledd. Er det grunn til å tro at det finnes slikt materiale, og gir forholdene ellers grunn til det, kan departe-

mentet kreve ransaking av kontorlokale og alle andre steder som ikke er privat hjem.

Krav om ransaking eller beslag skal rettes til politiet. Om den videre behandling av kravet gjelder reglene i straffeprosessloven så langt de passer. Den kravet rettes mot skal ha partsrettigheter etter straffeprosessloven og i den grad det er nødvendig for virksomheten, tilgang til det beslaglagte. Han blir likevel ikke av den grunn å regne som siktet for en straffbar handling. Straffeprosesslovens § 204 gjelder tilsvarende. Retten avgjør uten hensyn til § 212 første ledd i straffeprosessloven hvilke dokumenter mm. som retten skal se igjennom.

Endret ved lov 17 juli 1998 nr. 56 (i kraft 1 jan 1999).

§ 4. Når departementet krever ransaking eller beslag for å få opplysninger om et forhold som vedkommende er siktet eller tiltalt for, skal kravet behandles i særskilt sak etter reglene i § 3 annet ledd. Det samme gjelder når departementet krever å få se dokumenter mm. som ligger hos retten eller påtalemyndigheten uten at det er avgjort om de kan brukes i straffesaken. Hvis retten godtar kravet fra departementet, kan den sette som vilkår at opplysningene ikke skal benyttes i forbindelse med etterforskningen i straffesaken før det er endelig avgjort om påtalemyndigheten kan benytte dem i denne saken. Får påtalemyndigheten ikke medhold i sitt krav, kan departementet ikke gi opplysningene eller dokumentene videre til påtalemyndigheten med mindre det er lovlig etter de regler som ellers gjelder deres taushetsplikt ved straffbare handlinger.

§ 5. Dersom forholdet ikke rammes av strengere straffebud, straffes med bøter eller med fengsel inntil fem år eller med begge deler den som forsettlig:

1. utfører eller søker å utføre varer, teknologi eller tjenester i strid med denne lov eller forskrift som er gitt i medhold av den, eller
2. overtrer eller søker å overtre noe vilkår som er satt i medhold av denne lov, eller

3. muntlig eller skriftlig gir uriktige opplysninger om forhold som er av betydning for adgangen til å utføre varer, teknologi eller tjenester når det skjer
 - a. i erklæring avgitt til bruk for offentlig myndighet eller noen som handler på vegne av offentlig myndighet, i anledning av utførsel eller søknad om tillatelse til utførsel,
 - b. i erklæring som skal sette en annen i stand til å gi slik erklæring som er nevnt under punkt a, eller
4. på annen måte overtrer eller søker å overtre bestemmelser som er gitt i eller i medhold av denne lov.

På samme måte straffes medvirkning til noen overtredelse som nevnt i første ledd.

Uaktsom overtredelse som nevnt i første ledd eller medvirkning til det, straffes med bøter eller fengsel inntil to år.

§ 6. (Opphevet ved lov 20 juli 1991 nr. 66.)

§ 7. Departementet kan pålegge et foretak eller en person som ikke oppfyller sin opplysningsplikt etter § 2 en daglig, løpende mulkt, inntil opplysningsplikten er oppfylt.

Tvangsmulkten størrelse fastsettes under hensyn til hvor viktig det er at pålegget blir gjennomført.

Pålegg om mulkt er tvangsgrunnlag for utlegg.

Kongen gir nærmere forskrifter om fastsettelse, beregning og ettergivelse av tvangsmulkt.

Endret ved lov 26 juni 1992 nr. 86.

§ 8. Loven trer i kraft straks. Forskrifter om kontroll av strategisk eksport gitt i medhold av Mellombels lov av 13. desember 1946 nr. 30 om utførsleforbud gjelder inntil videre.

Loven kommer ikke til anvendelse på tillatelser som er gitt før loven trer i kraft. Tjenesteytinger og meddelelse av teknologi mv. etter lovens ikrafttreden krever likevel tillatelse etter denne lov selv om de knytter seg til tidligere gitte tillatelser.

Vedlegg 3

Forskrift om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester

Dato	FOR-2013–06–19–718
Departement	Utenriksdepartementet
Publisert	I 2013 hefte 9
Ikrafttredelse	19.06.2013
Sist endret	FOR-2014–09–09–1163
Endrer	FOR-1989–01–10–51
Gjelder for	Norge
Hjemmel	LOV-1987–12–18–93-§1, FOR-1987–12–18–967
Kunngjort	25.06.2013 kl. 15.30
Rettet	24.09.2013 (EØS-henvisninger og § 2)
Korttittel	Forskrift om eksport av forsvarsmateriell mv.

Kapitteloversikt:

- Kap. 1. Innledende bestemmelser (§§ 1–2)
- Kap. 2. Lisens (§§ 3–8)
- Kap. 3. Eksport av forsvarsrelaterte varer til mottakere i EØS (§§ 9–12)
- Kap. 4. Sertifisering av norske foretak som mottakere i EØS (§§ 13–15)
- Kap. 5. Registrering, rapportering og oppfølging (§§ 16–21)
- Kap. 6. Generelle bestemmelser (§§ 22–27)
- Kap. 7. Sluttbestemmelser (§28)
- Vedlegg I Liste I – forsvarsrelaterte varer (2014)
- Vedlegg II Liste II – flerbruksvarer (2012)

Hjemmel: Fastsatt av Utenriksdepartementet 19. juni 2013 med hjemmel i lov 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. § 1, jf. delegeringsvedtak 18. desember 1987 nr. 967. EØS-henvisninger: EØS-avtalen vedlegg II kap. XIX nr. 3q (direktiv 2009/43/EF). Endringer: Endret ved forskrifter 30 juni 2014 nr. 898, 9 sep 2014 nr. 1163. Rettelser: 24.09.2013 (EØS-henvisninger og § 2).

Kap. 1. Innledende bestemmelser*§ 1. Hva forskriften omfatter*

Forskriften gjelder eksport av nærmere angitte varer, teknologi, herunder immaterielle ytelser, tekniske datapakker eller produksjonsrettigheter for varer, samt visse tjenester.

Særlige bestemmelser gjelder for eksport av angitte ytelser fra en leverandør i en EØS-stat til en mottaker i en annen EØS-stat når det uttrykkelig fremgår av denne forskrift.

§ 2. Definisjoner

(1) Med *forsvarsrelaterte varer* menes de produkter som til enhver tid er oppført på liste I som utgjør vedlegg I til denne forskrift.

(2) Med *flerbruksvarer* menes de produkter som til enhver tid er oppført på liste II som utgjør vedlegg II til denne forskrift.

(3) Med *eksport* menes enhver utførsel fra norsk tollområde av varer, tjenester og teknologi som omfattes av denne forskrift.

(4) Med *overføring* menes eksport av forsvarsrelaterte varer fra en leverandør eller tollager i en EØS-stat til en mottaker i en annen EØS-stat.

(5) Med *leverandør* menes enhver juridisk eller fysisk person som er rettslig ansvarlig for eksport av ytelser etter denne forskrift.

(6) Med *mottaker* menes enhver juridisk eller fysisk person som er rettslig ansvarlig for mottak av ytelser etter denne forskrift.

(7) Med *lisens* menes tillatelse fra Utenriksdepartementet til å eksportere nærmere angitte ytelser til en juridisk eller fysisk person.

(8) Med *overføringslisens* menes tillatelse fra nasjonale myndigheter i en EØS-stat, som gir leverandøren rett til å overføre forsvarsrelaterte varer til en mottaker i annen EØS-stat.

(9) Med *transitt* menes transport av varer over norsk tollområde uten omlasting, når avsender og mottaker befinner seg utenfor norsk tollområde.

Kap. 2. Lisens

§ 3. Lisensplikt

Eksport av visse varer, nærmere angitt teknologi, herunder immaterielle ytelser, tekniske datapakker eller produksjonsrettigheter for varer eller visse tjenester krever lisens fra Utenriksdepartementet om ikke annet følger av denne forskrift. Departementet avgjør i tvilstilfeller om en ytelse er lisenspliktig eller ikke. Lisensplikten gjelder også ved eksport av varer fra tollager.

§ 4. Lisensplikt etter varelistar

Eksport av varer og teknologi oppført på liste I og liste II som utgjør vedlegg til denne forskrift, krever lisens fra Utenriksdepartementet. Lisensplikten knyttet til liste I gjelder også for materiell som har vært særlig konstruert eller modifisert for militært formål, uavhengig av nåværende tilstand.

0 Endret ved forskrift 9 sep 2014 nr. 1163.

§ 5. Lisensplikt for tjenester

Tjenester knyttet til varer og teknologi oppført på liste I og II samt tjenester for øvrig som kan tjene til å utvikle et lands militære evne, som ytes i utlandet eller her i landet for bruk i utlandet, krever lisens fra Utenriksdepartementet.

§ 6. Lisensplikt for handel og formidling

Handel, formidling eller annen bistand ved salg av varer og teknologi som omfattes av liste I fra et fremmed land til et annet, krever lisens fra Utenriksdepartementet. Tilsvarende gjelder ved formidling av varer oppført i liste II samt tilhørende teknologi og tjenesteytelse der det er kjent eller

grunn til å forstå at varen, teknologien eller tjenesten er eller kan være ment, helt eller delvis, for bruk i forbindelse med utvikling, produksjon, håndtering, drift, vedlikehold, lagring, deteksjon, identifikasjon eller spredning av kjemiske, biologiske eller kjernefysiske våpen eller andre kjernefysiske sprenglegemer, og i forbindelse med utvikling, produksjon, vedlikehold eller lagring av missiler som kan levere slike våpen.

§ 7. Lisensplikt for øvrige varer, teknologi og tjenester

I tillegg til liste I og II er eksport av følgende varer, teknologi og tjenester lisenspliktige:

- a. enhver vare, teknologi og tjenesteytelse der eksportøren er kjent med eller har grunn til å forstå at varen, teknologien eller tjenesten er eller kan være ment, helt eller delvis, for bruk i forbindelse med utvikling, produksjon, håndtering, drift, vedlikehold, lagring, deteksjon, identifikasjon eller spredning av kjemiske, biologiske eller kjernefysiske våpen eller andre kjernefysiske sprenglementer. Tilsvarende regler gjelder for eksport av enhver vare, teknologi eller tjeneste som kan benyttes til utvikling, produksjon, vedlikehold eller lagring av missiler som kan levere slike våpen,
- b. enhver vare, teknologi eller tjeneste til militær bruk til områder som er underlagt våpenembargo vedtatt av FNs sikkerhetsråd med hjemmel i FN-paktens kapittel VII eller andre tiltaksregimer Norge har sluttet seg til,
- c. enhver vare, teknologi og tjeneste til militær bruk til områder hvor det er krig, krig truer eller til land hvor det er borgerkrig.
- d. enhver vare, teknologi og tjeneste som direkte kan tjene til å utvikle en stats militære evne på en måte som ikke er forenlig med vesentlige norske sikkerhets- og forsvarsinteresser.

§ 8. Unntak fra lisensplikt

Lisensplikten i § 3, jf. § 4 – § 7, gjelder ikke for:

- a. varer oppført på Liste II i utenlandsk eie og som returneres til utlandet etter å ha vært midlertidig innført til Norge i forbindelse med utstilling og demonstrasjon,
- b. redningsutstyr og oljevernustyr som utføres i forbindelse med hjelpeaksjoner,
- c. skytevåpen, våpendeler og ammunisjon som utføres i henhold til våpenloven, jf. forskrift 25. juni 2009 nr. 904 om skytevåpen, våpendeler og ammunisjon, femte del,
- d. varer som utføres til den europeiske romorganisasjonen ESA, eller en representant for

- denne, og som er strengt nødvendig for organisasjonens offisielle virksomhet. Unntaket gjelder bare for leveranser til ESAs medlemsland,
- e. varer oppført på liste II som utelukkende er i transitt gjennom norsk tollområde, når avsender og mottaker befinner seg utenfor norsk tollområde. Det samme gjelder varer oppført på liste I dersom både avsender og mottaker befinner seg innenfor EØS,
 - f. varer, teknologi og tjenester til bruk på norsk kontinentalsokkel,
 - g. varer, teknologi og tjenester til bruk om bord på norskeide skip under norsk flagg og norskeide luftfartøyer, i utenriksfart,
 - h. eksport fra norsk forsvarsmyndighet, forutsatt at eiendomsretten til varen ikke overføres og varen skal benyttes av norske styrker i utlandet. Unntaket gjelder også for varer som norsk forsvarsmyndighet sender ut for reparasjon, vedlikehold, oppdatering eller lignende, med retur til Norge. I henhold til disse unntaksbestemmelsene skal forsvarsmyndigheten hvert år, innen 15. februar, sende rapport til Utenriksdepartementet om all utførsel som nevnt ovenfor foretatt i løpet av det foregående kalenderår,
 - i. forsvarsmateriell som eies av et NATO-lands eller et EØS-stats forsvarsmyndighet, og som returneres til utlandet etter å ha vært midlertidig innført til Norge i forbindelse med øvelse eller trening.

⁰ Endret ved forskrift 30 juni 2014 nr. 898.

Kap 3. Eksport av forsvarsrelaterte varer til mottakere i EØS

§ 9. Overføringslisens

Overføring av forsvarsrelaterte varer til mottakere i EØS kan kun skje på grunnlag av en generell overføringslisens, en global overføringslisens eller en individuell overføringslisens utferdiget av Utenriksdepartementet. Reglene om overføringslisens gjelder kun forsvarsrelaterte varer oppført på liste I som utgjør vedlegg til denne forskrift.

§ 10. Generell overføringslisens

Generelle overføringslisenser for forsvarsrelaterte varer kunngjøres av Utenriksdepartementet. Lisensene kan benyttes av leverandører i Norge etter forutgående registrering hos Utenriksdepartementet. Generelle overføringslisenser gjelder bestemte varekategorier, til en kategori eller kate-

gorier av mottakere i EØS og det kan settes særlige vilkår for lisensene.

Generelle overføringslisenser skal kunngjøres dersom:

- a. mottakeren inngår i en EØS-stats væpnede styrker eller en offentlig oppdragsgiver på forsvarsområdet som foretar innkjøp som utelukkende skal brukes av en EØS-stats væpnede styrker,
- b. mottakeren er et foretak som er sertifisert i samsvar med § 13,
- c. overføringen gjøres med sikte på demonstrasjon, evaluering eller utstilling,
- d. overføringen gjøres med sikte på vedlikehold eller reparasjon, dersom mottakeren er den opprinnelige leverandøren av de forsvarsrelaterte varene.

⁰ Endret ved forskrift 30 juni 2014 nr. 898.

§ 11. Global overføringslisens

Ved overføring av forsvarsrelaterte varer som ikke omfattes av en generell overføringslisens, kan Utenriksdepartementet, etter skriftlig søknad fra leverandør i Norge, utferdige en global overføringslisens. Lisensene gis for en periode på tre år med mulighet for forlengelse. Globale overføringslisenser gjelder bestemte forsvarsrelaterte varer eller kategorier av varer til mottakere eller kategori av mottakere i en eller flere EØS-stater. Det kan settes særlige vilkår for lisensene.

§ 12. Individuell overføringslisens

Ved overføring av forsvarsrelaterte varer som ikke omfattes av en generell overføringslisens og en global overføringslisens ikke kan innvilges, kan Utenriksdepartementet, etter skriftlig søknad fra leverandør i Norge, utferdige en individuell overføringslisens. Lisensen gjelder en spesifisert mengde forsvarsrelaterte varer til en mottaker i en EØS-stat i en eller flere sendinger.

En individuell overføringslisens skal benyttes dersom:

- a. søknaden om overføringslisens er begrenset til en overføring,
- b. det er nødvendig for å beskytte Norges grunnleggende sikkerhetsinteresser, eller av hensyn til den offentlige orden,
- c. det er nødvendig for å overholde Norges internasjonale forpliktelser, eller
- d. det er tungtveiende grunner til å tro at leverandøren ikke vil være i stand til å oppfylle vilkårene for å få en global overføringslisens.

Kap. 4. Sertifisering av norske foretak som mottakere i EØS

§ 13. Sertifisering av foretak i Norge

Utenriksdepartementet kan, etter skriftlig søknad, sertifisere foretak etablert i Norge for mottak av forsvarsrelaterte varer under generelle overføringslisenser kunngjort av andre EØS-stater.

Utenriksdepartementet skal gjennom sertifiseringsprosessen vurdere det mottakende foretaks pålitelighet, særlig med hensyn til foretakets evne til å overholde eksportbegrensningene for forsvarsrelaterte produkter mottatt i henhold til en generell overføringslisens fra en annen EØS-stat. Ved vurderingen vil det særlig legges vekt på følgende kriterier:

- a. dokumentert erfaring fra forsvarsvirksomhet, der det særlig tas hensyn til foretakets historikk med hensyn til overholdelse av eksportrestriksjoner, eventuelle rettsavgjørelser i denne forbindelse, eventuelle tillatelser til å produsere eller markedsføre forsvarsrelaterte varer, og hvorvidt foretaket har erfarent lederpersonale,
- b. relevant industriell virksomhet i forbindelse med forsvarsrelaterte varer i EØS, særlig evne til system-/delsystemintegrasjon,
- c. særskilt utpeking av en overordnet leder som skal være personlig ansvarlig for overføringer og eksport,
- d. en skriftlig erklæring fra foretaket, undertegnet av den overordnede lederen nevnt i bokstav c), om at foretaket vil iverksette alle nødvendige tiltak for å overholde og håndheve alle særlige vilkår knyttet til sluttbruk og eksport av hver bestanddel eller hver vare det har mottatt,
- e. en skriftlig erklæring fra foretaket, undertegnet av den overordnede lederen nevnt i bokstav c), om at det med behørig aktsomhet, som svar på anmodninger og forespørsler fra Utenriksdepartementet, vil fremskaffe detaljerte opplysninger om sluttbrukere eller sluttbruk av alle eksporterte varer som er overført eller mottatt i henhold til en overføringslisens fra en annen EØS-stat,
- f. en beskrivelse, kontrassegnert av den overordnede lederen nevnt i bokstav c), av det interne programmet for sikring av samsvar med kravene eller av foretakets ledelsessystem for overføring eller eksport. I den nevnte beskrivelsen skal det gis nærmere opplysninger om de organisasjonsmessige, menneskelige og tekniske ressursene ledelsen rår over i forbindelse med overføringer og eksport, ansvarskjeden i foretaket, internkontrollrutiner, holdningsskapende tiltak og opplæring av persona-

let, fysiske og tekniske sikkerhetsordninger, journalføring og sporbarhet av overføringer og eksport.

§ 14. Utstedelse av sertifikat

Utenriksdepartementet utsteder et sertifikat til godkjente mottakende foretak i Norge. Sertifikatet skal inneholde informasjon om utstedende myndighet, foretakets navn og adresse, gyldighetstid samt en erklæring om at foretaket oppfyller kravene til sertifisering. Sertifikatet kan også inneholde vilkår knyttet til innhenting av informasjon som er nødvendig for kontroll av om kriteriene i § 13, 2. ledd er oppfylt samt suspensjon eller tilbakekalling av sertifikatet.

Sertifikatets gyldighetstid fastsettes av Utenriksdepartementet, men kan ikke overstige fem år.

Sertifiserte foretak i Norge vil bli meldt inn til EUs sentrale register og som publiseres på EU-kommisjonens hjemmeside.

§ 15. Kontroll med sertifiserte foretak

Utenriksdepartementet vil minst hvert tredje år kontrollere at mottakende foretak oppfyller kravene for sertifisering, jf. § 13, 2. ledd, samt eventuelle vilkår fastsatt i sertifikatet, jf. § 14. Dersom det sertifiserte foretaket ikke lenger oppfyller kravene vil Utenriksdepartementet pålegge foretaket å iverksette tiltak for å sikre oppfyllelse av samtlige krav og vilkår. Utenriksdepartementet kan også suspendere eller tilbakekalle sertifiseringen.

Kap 5. Registrering, rapportering og oppfølging

§ 16. Registrering

Leverandøren skal føre et detaljert og fullstendig register over eksport av forsvarsrelaterte varer oppført på liste I som utgjør vedlegg til denne forskrift. Registeret skal inneholde dokumenter med følgende opplysninger:

- a. en beskrivelse av varen og dens referanse til liste I,
- b. mengde og verdi,
- c. overføringsdatoer,
- d. leverandørens og mottakerens navn og adresse,
- e. dersom det er kjent eller påkrevet etter § 24, sluttbruken og sluttbrukeren av varen,
- f. dokumentasjon på at opplysninger vedrørende eksportbegrensninger er oversendt mottakeren,
- g. tolldeklarasjon med ekspedisjons- og løpenummer.

§ 17. Rapportering

Leverandøren skal rapportere til Utenriksdepartementet kvartalsvis, på fastsatt skjema, om all eksport og overføring av forsvarsrelaterte varer oppført på liste I.

§ 18. Arkivering

Leverandøren skal oppbevare registre og lisenser i minst ti år fra utløpet av det kalenderåret eksporten fant sted. Utenriksdepartementet kan pålegge leverandøren å fremvise denne dokumentasjonen for kontroll.

§ 19. Informasjon om vilkår

Leverandøren skal informere mottakerne om vilkår for lisensen, herunder begrensninger i forbindelse med sluttbruk eller re-eksport.

§ 20. Oppfølging av eksport

Leverandøren skal påse at forsvarsrelaterte varer, flerbruksvarer, teknologi eller tjenester som overføres eller eksporteres, er i samsvar med innvilget lisens, går til fastsatt bestemmelsessted, ikke fraviker godkjent beskrivelse eller kvantum angitt i lisensen, samt at eksporten skjer innen den gyldighetstid og på de særlige vilkår som er fastsatt i lisensen.

§ 21. Kontroll ved eksport

Leverandøren skal ved eksport av lisenspliktige varer og teknologi legge frem gyldig lisens for tollmyndigheten senest ved fremleggelse av tolldeklarasjon.

Kap 6. Generelle bestemmelser

§ 22. Lisenssøknad

Lisenssøknad skal fremmes skriftlig og på fastsatt skjema undertegnet av den som har fullmakt til å handle på leverandørens vegne. For overføringslisenser gjelder også særskilte regler i kap. 3.

Leverandøren skal legge frem alle opplysninger og dokumentasjon som Utenriksdepartementet finner nødvendig for behandling av søknaden.

Ved avtaler om eksport av lisenspliktige varer bør det alltid tas forbehold om at søknad om lisens innvilges.

§ 23. Vilkår for innvilgelse av lisens

Utenriksdepartementet kan sette vilkår i tråd med formålet til lov 18. desember 1987 nr. 93 for innvilgelse av lisens i medhold av denne forskrift.

§ 24. Sluttbrukererklæring

Utenriksdepartementet kan kreve at leverandøren fremlegger en sluttbrukererklæring.

§ 25. Tilbakekalling av lisens

Lisens gitt i medhold av denne forskrift kan tilbakekalles, suspenderes eller begrenses dersom leverandøren misbruker lisensen eller misligholder vilkårene i denne. Det samme gjelder dersom leverandøren handler i strid med bestemmelser gitt i denne forskrift. Lisens kan også tilbakekalles, suspenderes eller begrenses dersom det fremkommer nye opplysninger eller de politiske eller faktiske forhold i mottakerstaten eller området endres, og dette vesentlig endrer grunnlaget for lisensen. For øvrig gjelder de alminnelige regler om omgjøring av enkeltvedtak.

§ 26. Endring, forlengelse og overdragelse av lisens

Leverandøren må søke Utenriksdepartementet om endring eller forlengelse av innvilgede lisenser samt for å overdra slike til andre.

§ 27. Retur av lisens

Lisenser som ikke er benyttet eller ikke kan benyttes som forutsatt, returneres til Utenriksdepartementet med en redegjørelse for årsaken. Det samme gjelder om en innvilget lisens har gått tapt.

Kap 7. Sluttbestemmelser

§ 28. Ikrafttreden

Forskriften trer i kraft straks. Fra samme tidspunkt oppheves forskrift 10. januar 1989 nr. 51 til gjennomføring av utførselsreguleringen for strategiske varer, tjenester og teknologi.

Vedlegg I

Liste I – forsvarsrelaterte varer (2014)

Endret ved forskrift 30 juni 2014 nr. 898.

Vedlegg II

Liste II – flerbruksvarer (2012)

Vedlegg 4

Retningslinjer for Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsmateriell, samt teknologi og tjenester for militære formål av 28. februar 1992

Sist revidert: 5. november 2014

1.1 Anvendelsesområde

Disse retningslinjene gjelder Utenriksdepartementets behandling av søknader om eksport av forsvarsrelaterte varer, materiell som har vært særlig konstruert eller modifisert for militært formål, samt teknologi og tjenester for militære formål, jf. lov av 18. desember 1987 nr. 93 om kontroll med eksport av strategiske varer, tjenester og teknologi m.v. (eksportkontrollloven) og forskrift av 19. juni 2013 nr 718 om eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi og tjenester (eksportkontrollforskriften). Retningslinjene kan også anvendes ved eksport av flerbruksvarer samt tilhørende teknologi og tjenester til militær sluttbruk. Retningslinjene gjelder ikke for leveranser av ubetydelig omfang og som ikke er for militær bruk eller for politibruk.

1.2 Formål

Formålet med retningslinjene er å utdype prosedyrene for og de kriterier som vektlegges ved Utenriksdepartementets behandling av søknader som beskrevet i punkt 1.1.

1.3 Adgang til fravikelse

Departementet kan fravike retningslinjene i enkeltsaker der særlige hensyn gjør seg gjeldene.

2. Overordnede prinsipper og vurderingskriterier

2.1 Grunnlag for vurderingen

Utgangspunktet for vurderingen av søknader som beskrevet i 1.1 er Regjeringens erklæring av 11. mars 1959 og Stortingets vedtak av samme dato sammenholdt med Stortingets enstemmige presisering i 1997, jf. 2.2. Regjeringen anser Stortingets – dette er uforenlig med Norges internasjonale

vedtak som et bindende pålegg, og eksportreguleringen skal sikre at det blir fulgt

EUs felles holdning om våpeneksport (2008/944/CSFP) artikkel 2 og FN-avtalen om handel med konvensjonelle våpen (ATT) av 3. april 2013 artikkel 6 og 7, jf. vedlegg A og B, danner også grunnlag for vurdering av slike søknader.

2.2 Regjeringens erklæring, Stortingets vedtak og Stortingets presisering

a. Regjeringens erklæring av 1959

Det skal ved avgjørelsen legges vekt på de utenriks- og innenrikspolitiske vurderinger, og hovedsynspunktet bør være at Norge ikke vil tillate salg av våpen og ammunisjon til områder hvor det er krig eller krig truer, eller til land hvor det er borgerkrig.

b. Stortingets vedtak av 1959

Stortinget tar til etterretning den erklæring Statsministeren på vegne av Regjeringen har lagt frem. Stortinget vil sterkt understreke at eksport av våpen og ammunisjon fra Norge bare må skje etter en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område. Denne vurdering må etter Stortingets mening være avgjørende for om eksport skal finne sted.

c. Stortingets presisering av 1997

Utenriksdepartementets vurdering av disse forholdene omfatter en vurdering av en rekke politiske spørsmål, herunder spørsmål knyttet til demokratiske rettigheter og respekt for grunnleggende menneskerettigheter.

2.3 Særlige avslagsgrunnlag

I tillegg til prinsippene som følger av Regjeringens erklæring og Stortingets vedtak, skal søknader som beskrevet i 1.1 avslås med grunnlag i vedlegg A (Kriterium 1–4) og vedlegg B (artikkel 6–7) dersom:

forpliktelser (jf K1, og ATT artikkel 6),

- det åpenbart er fare for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt til intern undertrykking (jf K2, og ATT artikkel 7),
- eksport vil kunne fremprovosere eller forlenge væpnede konflikter eller forverre eksisterende motsetninger eller konflikter i den endelige bestemmelsesstaten (jf K3),
- det er åpenbar fare for at den påtenkte mottakeren vil bruke den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, til å angripe en annen stat eller tvinge gjennom territorialkrav med makt (jf K4),
- det foreligger kunnskap om at det militære utstyret vil kunne bli brukt til å begå folke mord, forbrytelser mot menneskeheten eller krigsforbrytelser (jf ATT artikkel 6),
- det er overveiende sannsynlig at det militære utstyret vil innebære brudd på internasjonale regler om terrorisme og regler om transnasjonal organisert kriminalitet (jf ATT artikkel 7).

2.4 Særlige vurderingskriterier

I tillegg til prinsippene som følger av Regjeringens erklæring og Stortingets vedtak, skal det ved vurdering av søknader som beskrevet i 1.1 med grunnlag i vedlegg A (Kriterium 5–8) og vedlegg B (artikkel 7) særlig tas hensyn til:

- den nasjonale sikkerheten i Norge, allierte og vennligsinnede land (jf K5),
- kjøperlandets atferd overfor verdenssamfunnet, særlig med hensyn til landets holdning til terrorisme, hvilke allianser det har inngått, og respekten for folkeretten (jf K6),
- risiko for at den militære teknologien eller det militære utstyret skal bli ulovlig omsatt i kjøperlandet eller reeksportert på ugunstige vilkår (jf K7),
- forenligheten mellom eksporten av militær teknologi og militært utstyr og mottakerlandets økonomiske og tekniske evne, samtidig som det tas hensyn til at det er ønskelig at stater kan dekke sine legitime sikkerhets- og forsvarsbehov med minst mulig innsats av menneskelige og økonomiske ressurser til våpen (jf K8),
- risikoen for at våpeneksporten kan bli brukt til å gjennomføre alvorlig kjønnsbasert vold eller vold mot kvinner og barn (jf ATT artikkel 7).

3. Varekategorier og landgrupper

3.1 Varekategorier

Ved behandling av søknader benyttes følgende varekategorier:

Varekategori A:

Kategorien omfatter våpen, ammunisjon og visse typer militært materiell. I tillegg omfattes annet materiell med strategisk kapasitet som vesentlig kan påvirke de militære styrkeforhold ut over nærområdet.

Varekategori B:

Kategorien omfatter øvrige forsvarsrelaterte varer som ikke har egenskaper eller bruksområder som definert for varekategori A.

3.2 Landgrupper

Ved behandling av søknader benyttes følgende landgrupper:

- a. *Landgruppe 1* består av de nordiske land og NATOs medlemsland, samt enkelte særskilt nærstående land.
- b. *Landgruppe 2* består av andre land enn de som omfattes av gruppe 1 og som er godkjent etter regjeringsbehandling som mottakere av varer i kategori A.
- c. *Landgruppe 3* består av land utenfor gruppe 1 og 2 og som Norge ikke selger våpen og ammunisjon som definert som varekategori A til, men som etter vurdering kan motta annet materiell som definert som varekategori B.
- d. *Landgruppe 4* er land som Norge ikke selger A- eller B-materiell til fordi de befinner seg i et område hvor det er krig eller krig truer, land hvor det er borgerkrig eller land hvor en omhyggelig vurdering av de uten- og innenrikspolitiske forhold i vedkommende område tilsier at eksport av våpen og militært materiell ikke bør finne sted, eller land som er omfattet av bindende sanksjoner vedtatt av FNs Sikkerhetsråd eller andre tiltaksregimer som Norge har sluttet seg til.

4. Eksport av varer med selvstendig funksjon

4.1 Endelig mottakerland

Ved eksport av varer med selvstendig funksjon skal søknaden alltid vurderes ut fra endelig mottakerland uavhengig av om eksport skjer direkte eller via tredjeland.

4.2 Varekategori A

Ved eksport av varer med selvstendig funksjon i varekategori A legges følgende kriterier til grunn:

- a. Eksport av varer i kategori A kan ikke finne sted til andre sluttbrukere enn statlige myndigheter. Eksport av jakt og konkurransevåpen

kan likevel finne sted til myndighetsgodkjente mottakere i mottakerstaten.

- b. Eksport av varer i kategori A vil normalt tillates når kunden er, eller opptrer på vegne av, forsvarsmyndigheter i land i gruppe 1, såfremt dokumentasjon som godtgjør dette foreligger.
- c. Eksport av varer i kategori A til land utenfor gruppe 1 vil kreve regjeringsbehandling. Land som blir godkjent som mottakere av varer i kategori A etter regjeringsbehandling, utgjør gruppe 2. Innvilgelse av lisens i slike tilfeller forutsetter fremlegging av myndighetsbekreftet sluttbrukererklæring med reeksport-klausul, dvs. erklæring som fastslår at reeksport ikke må finne sted uten norske myndigheters godkjennelse.

4.3 Varekategori B

For eksport av varer i kategori B vil det normalt kunne tilstås lisens for land i gruppe 1, 2 og 3 såfremt tilfredsstillende dokumentasjon på sluttbruk og sluttbruker er fremlagt.

4.4 Landgruppe 4

Eksport av kategori A- og kategori B-produkter kan ikke finne sted til land i gruppe 4, med mindre særlige hensyn gjør seg gjeldende.

5. Eksport av materiell opprinnelig konstruert eller modifisert for militært formål

5.1 Materiell uten militær bruksverdi

Ved eksport av materiell opprinnelig konstruert eller modifisert for militært formål, men som vurderes å ikke lenger ha noen militær bruksverdi, kan lisens innvilges til mottakere i landgruppene 1, 2 og 3, såfremt tilfredsstillende dokumentasjon på sluttbruk og sluttbruker er fremlagt.

6. Eksport av deler (delleveranser)

6.1 Definisjon

Med delleveranser menes leveranser av varer som ikke har noen selvstendig funksjon.

6.2 Delleveranse under samarbeidsavtaler

Ved delleveranser under samarbeidsavtaler med bedrifter eller myndigheter i andre land, skal eksportlisens gis når avtalen er godkjent av norske myndigheter. Samarbeidsavtaler med land og bedrifter i landgruppe 1 bør normalt godkjennes, såfremt de norske deler, delsystemer eller kompo-

nenter samordnes med deler fra andre leveringskilder, og at det ferdige produkt ikke fremstår som norsk. Det kan i disse tilfellene avstås fra dokumentasjon for sluttbruk av det ferdige produkt.

6.3 Andre delleveranse

- a. Ved delleveranser til prosjekter som ikke er myndighetsgodkjente, og der leveransen er basert på markedstilgjengelig teknologi og kundens produktbeskrivelse, skal lisens i alminnelighet innvilges til de land som ikke tilhører gruppe 4, dersom det ferdige produkt ikke fremstår som norsk. Det kan i disse tilfellene avstås fra dokumentasjon for sluttbruk.
- b. Søknad om eksportlisens for delleveranser av annen type enn nevnt i 6.2 og 6.3 a) skal behandles på samme måte som ved eksport av sluttproduktet.

7. Eksport av teknologi, herunder bl. a. produksjonsrettigheter og tekniske data

7.1 Definisjon

Med teknologi menes her innsikt som er avgjørende for å utvikle, produsere, vedlikeholde eller bruke en vare.

7.2 Produksjonsrettigheter

Søknad om overføring av produksjonsrettigheter skal behandles med sikte på å sikre at overføringen ikke har som formål å omgå norsk eksportregulering.

7.3 Eksport av teknologi under godkjente samarbeidsavtaler

Ved eksport av teknologi som inngår i samarbeidsavtaler med bedrifter eller myndigheter i andre land, skal lisens innvilges såfremt avtalen er godkjent av norske myndigheter.

7.4 Eksport av teknologi utenfor godkjente samarbeidsavtaler

- a. Generelt
Ved behandlingen av søknader om eksport som ikke er ledd i myndighetsgodkjent samarbeid, skal det bringes på det rene hvilken kategori det ferdige produkt vil tilhøre.
- b. Produksjonsrettigheter i varekategori A
Ved eksport av produksjonsrettigheter for en vare i kategori A, kan tillatelse bare gis for

overføring til land i gruppene 1 og 2 og etter tilsvarende prinsipper som for øvrig gjelder for eksport av varer under denne kategorien.

Som vilkår for tillatelsen skal den norske selger av produksjonsrettighetene pålegges å innarbeide i forbehold i kontrakten om at eventuell overføring eller reeksport av produksjonsrettigheter til en tredjepart må forelegges norske myndigheter for godkjennelse. Søknad om slik sublisensiering skal behandles på samme måte som overføring av produksjonsrettighetene direkte fra Norge.

c. Produksjonsrettigheter i varekategori B

For overføring av produksjonsrettigheter til varer i kategori B skal lisens normalt innvilges for land i gruppene 1, 2 og 3. Utenriksdepartementets krav til dokumentasjon og kontraktbetingelser vil i disse tilfeller bero på en konkret vurdering hvor bl. a. produktets egenskaper, produksjonslandets egen eksportpolitikk, den interne situasjonen i landet og risikoen ved eventuell eksport til uønskede mottakere, tas i betraktning.

d. Annen teknologioverføring

Ved andre typer teknologioverføringer kan det ikke oppstilles detaljerte retningslinjer. Vurderingen av eksportsøknaden vil måtte avhenge av i hvilken grad teknologi-overføringen knytter seg til et produkts militære funksjon. Jo mer dette er tilfelle, dess mer skal vurderingen av en søknad basere seg på retningslinjene for eksport av ferdigproduktet i tilsvarende varekategori.

8. Tjenester

8.1 Generelt

Tjenester kan være knyttet til utvikling, produksjon, vedlikehold og bruk av et produkt, men behøver ikke være knyttet til noe produkt for å måtte ha tillatelse etter forskriftenes §§ 3, 5 og 7. Militær planlegging vil også være omfattet.

8.2 Tjenester tilknyttet forsvarsrelaterte varer

Tjenester som er tilknyttet forsvarsrelaterte varer, og som utgjør en vesentlig forutsetning for varens utvikling, produksjon, vedlikehold eller bruk, følger de samme retningslinjer som ved eksportlisens for selve produktet.

8.3 Andre tjenester

Tjenester som ikke er konkret knyttet til en vare, men som vedrører militær planlegging, bør tillate

tes til land i gruppene 1 og 2 og nektes til land i gruppe 4. Innvilgelse til land i gruppe 3 må vurderes konkret med utgangspunkt i tjenestens antatte militære og mulige politiske virkning.

9. Samarbeids- og utviklingsprosjekter

9.1 Prosjekt godkjent av norske forsvarsmyndigheter

Eksport av varer, tjenester og teknologi til land Norge har samarbeidsavtaler med skal tillates dersom leveransen finner sted under et prosjekt som er godkjent av norske forsvarsmyndigheter med det hovedsiktet mål å ivareta samarbeidslandenes egne forsvarsbehov. Dersom det ferdige produkt ikke fremstår som norsk, kan det reeksporteres etter samarbeidslandets eksportkontrollregler.

9.2 Produkt med flernasjonal identitet

Ved samarbeidsprosjekter som er av en slik art at det ferdige produkt fremstår med flernasjonal identitet, kan produksjonslandets eksportkontrollregler legges til grunn ved eksport til tredjeland. I forbindelse med godkjenningen av samarbeidsprosjektet skal eksportvilkårene for det ferdige produkt til tredjeland avtales mellom samarbeidslandenes myndigheter.

10. Prosedyreregler

10.1 Saksbehandlingstid

Søknader som omfattes av retningslinjene, bør være ferdigbehandlet av Utenriksdepartementet senest innen 12 uker når det gjelder kategori A-produkter og senest innen 6 uker for øvrige søknader.

10.2 Foreleggelse for Regjeringen

Dersom søknaden om eksport berører viktige forsvarsspørsmål eller materiellsamarbeid med andre land, eller næringsinteresser, skal forelegges Regjeringen på egnet måte.

10.3 Tekniske sakkyndige

Ved vurdering av tekniske sider og bruksområde for produkt, teknologi, data-pakke eller tjeneste konsulteres om nødvendig Forsvarsdepartementet ved Forsvarets forskningsinstitutt.

Vedlegg A¹

Kriterium 1

Respekt for medlemsstatenes internasjonale forpliktelser, særlig sanksjoner som er vedtatt av FNs sikkerhetsråd eller av Den europeiske union, avtaler om ikke-spredning og andre emner samt andre internasjonale forpliktelser

Eksportlisens skal ikke utstedes dersom dette er uforenlig med blant annet:

- a. medlemsstatenes internasjonale forpliktelser og deres plikt til å overholde våpenblokade innført av De forente nasjoner (FN), Den europeiske union (EU) og Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE),
- b. medlemsstatenes forpliktelser etter avtalen om ikke-spredning av kjernefysiske våpen, konvensjonen om biologiske våpen og toksinvåpen og konvensjonen om kjemiske våpen,
- c. medlemsstatenes forpliktelse til å avstå fra å eksportere enhver form for anti-personellmidler.
- d. medlemsstatenes forpliktelser innenfor rammen av Australia-gruppen, kontrollregimet for rakettvåpenteknologi, Zangger-komiteen, gruppen av leverandører av kjernefysisk materiale, Wassenaar-samarbeidet og Haag-atferdskodeksen mot spredning av ballistiske raketter (HCOC).

Kriterium 2

Respekt for menneskerettighetene og internasjonal humanitærrett i den endelige bestemmelsesstaten

Medlemsstatene skal vurdere mottakerstatens holdninger til relevante prinsipper som er nedfelt i internasjonale menneskerettsinstrumenter, og skal deretter:

- a. avstå fra å utstede eksportlisens når det åpenbart er fare for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt til intern undertrykking,
- b. i hvert enkelt tilfelle utøve særlig forsiktighet og ta hensyn til hvilken type militær teknologi eller militært utstyr det gjelder, når de utsteder lisens til land der kompetente organer i FN, Europarådet eller EU har konstatert alvorlige brudd på menneskerettighetene.

Teknologi eller utstyr som kan brukes til intern undertrykking, skal i denne forbindelse omfatte

blant annet slik teknologi eller slikt utstyr, eller tilsvarende teknologi eller utstyr, som det er godtgjort at den påtenkte sluttbrukeren har anvendt til intern undertrykking, eller teknologi eller utstyr som det er grunn til å tro vil bli anvendt til andre formål eller viderelevert til en annen sluttbruker enn angitt, og bli brukt til intern undertrykking. I tråd med artikkel 1 i denne felles holdning skal det vurderes nøye hvilken type teknologi eller utstyr det dreier seg om, særlig om teknologien eller utstyret er ment for nasjonale sikkerhetsformål. Intern undertrykking omfatter blant annet tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff, summariske eller vilkårlige henrettelser, forsvinninger, vilkårlig frihetsberøvelse og andre alvorlige brudd på menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, som angitt i relevante internasjonale menneskerettsinstrumenter, herunder Verdenserklæringen om menneskerettighetene og den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter.

Medlemsstatene skal vurdere mottakerstatens holdninger til relevante prinsipper som er nedfelt i internasjonale humanitærrettsinstrumenter, og skal deretter:

- c) avstå fra å utstede eksportlisens når det åpenbart er fare for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt til å begå alvorlige brudd på internasjonal humanitærrett.

Kriterium 3

Den innenrikspolitiske situasjonen i den endelige bestemmelsesstaten som følge av eksisterende motsetninger eller væpnede konflikter

Medlemsstatene skal avstå fra å utstede eksportlisens som vil kunne fremprovosere eller forlenge væpnede konflikter eller forverre eksisterende motsetninger eller konflikter i den endelige bestemmelsesstaten.

Kriterium 4

Bevaring av regional fred, sikkerhet og stabilitet

Medlemsstatene skal avstå fra å utstede eksportlisens når det åpenbart er fare for at den påtenkte mottakeren vil bruke den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, til å angripe en annen stat eller til å tvinge gjennom territorialkrav med makt.

Ved vurderingen av denne risikoen skal medlemsstatene ta hensyn til blant annet følgende:

¹ Tatt inn ved endring av retningslinjene 20.mai 2009

- a. om det pågår, eller om det er sannsynlig at det kan oppstå, en væpnet konflikt mellom mottakerstaten og et annet land,
- b. om det foreligger territorialkrav mot et naboland som mottakerstaten tidligere har forsøkt eller truet med å tvinge gjennom med makt,
- c. om det er sannsynlig at den militære teknologien eller det militære utstyret vil bli brukt til andre formål enn legitime nasjonale sikkerhets- og forsvarsoppgaver i mottakerstaten,
- d. at det er nødvendig å unngå å påvirke den regionale stabiliteten negativt i vesentlig grad.

Kriterium 5

Den nasjonale sikkerheten i medlemsstatene og i territorier der de eksterne forbindelser er en medlemsstats ansvar, samt den nasjonale sikkerheten i vennligsinnede og allierte land

Medlemsstatene skal ta hensyn til:

- a. hvilken virkning den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan ha på deres egne, på andre medlemsstats og på vennligsinnede og allierte lands forsvars- og sikkerhetsinteresser, samtidig som de erkjenner at dette forhold ikke må berøre hensynet til kriteriet om respekt for menneskerettighetene eller kriteriet om regional fred, sikkerhet og stabilitet,
- b. risikoen for at den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan bli brukt mot deres egne eller andre medlemsstats styrker og mot styrkene til vennligsinnede og allierte land.

Kriterium 6

Kjøperlandets atferd overfor verdenssamfunnet, særlig med hensyn til landets holdning til terrorisme, hvilke allianser det har inngått, og respekten for folkeretten

Medlemsstatene skal ta hensyn til blant annet kjøperlandets historikk når det gjelder:

- a. støtte eller oppfordring til terrorisme og internasjonal organisert kriminalitet.
- b. overholdelse av internasjonale forpliktelser, særlig om å avstå fra maktbruk, og av internasjonal humanitærrett.
- c. forpliktelse om ikke-spredning og andre former for rustningskontroll og nedrustning, særlig med hensyn til undertegning, ratifisering og gjennomføring av relevante konvensjoner om rustningskontroll og nedrustning nevnt i kriterium 1 bokstav b).

Kriterium 7

Risiko for at den militære teknologien eller det militære utstyret skal bli ulovlig omsatt i kjøperlandet eller reeksportert på ugunstige vilkår

Ved vurderingen av hvilken virkning den militære teknologien eller det militære utstyret som skal eksporteres, kan ha på mottakerstaten, og av risikoen for at teknologien eller utstyret kan bli viderelevert til en uønsket sluttbruker eller bli anvendt til et uønsket formål, skal det tas hensyn til følgende:

- a. mottakerstatens legitime forsvars- og sikkerhetsinteresser, også i tilknytning til eventuell deltakelse i FNs og andre fredsbevarende operasjoner,
- b. mottakerstatens tekniske evne til å bruke teknologien eller utstyret,
- c. mottakerstatens evne til å gjennomføre effektiv eksportkontroll,
- d. risikoen for at teknologien eller utstyret vil bli reeksportert til uønskede bestemmelsessteder, og mottakerstatens historikk med hensyn til å overholde bestemmelser om reeksport eller innhente samtykke før reeksport som den eksporterende medlemsstaten finner det nødvendig å pålegge,
- e. risikoen for at teknologien eller skal bli videre sendt til terrororganisasjoner eller frittstående terrorister,
- f. risikoen for teknologiervervelse gjennom ulovlig kopiering av produkter («reverse engineering») eller utilsiktet teknologioverføring.

Kriterium 8

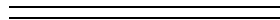
Forenlighet mellom eksporten av militær teknologi eller militært utstyr og mottakerlandets økonomiske og tekniske evne, samtidig som det tas hensyn til at det er ønskelig at stater kan dekke sine legitime sikkerhets- og forsvarsbehov med minst mulig innsats av menneskelige og økonomiske ressurser til våpen

Medlemsstatene skal på bakgrunn av opplysninger fra relevante kilder, som rapporter fra FNs utviklingsprogram (UNDP), Verdensbanken, Det internasjonale valutafond (IMF) og Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD), vurdere om den planlagte eksporten i betydelig grad vil hindre en bærekraftig utvikling i mottakerstaten. De skal i denne forbindelse vurdere den forholdsmessige størrelsen på mottakerstatens militære og sosiale utgifter, idet de tar hensyn også til eventuell bilateral bistand eller bistand fra EU.

Vedlegg B – ATT artikkel 6 og artikkel 7

Artikkel 6 omfatter overførsler som er forbudt under avtalen. Dette innbefatter overførsler som medfører brudd på sanksjoner vedtatt av FNs sikkerhetsråd, herunder våpenembargoer, statenes øvrige traktatforpliktelser samt overførsler av våpen som eksportørstaten har kunnskap om at vil kunne bli brukt til å begå folkemord, forbrytelser mot menneskeheten eller krigsforbrytelser. Artikkel 6 innebærer også at våpen, ammunisjon og deler og komponenter som eksporteres, skal tilfredsstillende kravene som stilles til krigsføringsmidler i den humanitære folkeretten.

Artikkel 7 omhandler betingelser og kriterier for eksport av våpen og varer under avtalen. Kriteriene er knyttet til en forhåndsvurdering av mulige konsekvenser for fred og sikkerhet og risiko for brudd på internasjonale menneskerettigheter, internasjonal humanitærrett, internasjonale regler om terrorisme og regler om transnasjonal organisert kriminalitet. Hvis det er *overveiende* sannsynlig at slike negative konsekvenser kan inntreffe, skal eksporttillatelse ikke gis. Eksportørstaten skal i sin forhåndsvurdering også ta hensyn til risikoen for at våpeneksporten kan bli brukt til å gjennomføre alvorlig kjønnsbasert vold eller vold mot kvinner og barn.

Bestilling av publikasjoner

Offentlige institusjoner:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Privat sektor:

Internett: www.fagbokforlaget.no/offpub

E-post: offpub@fagbokforlaget.no

Telefon: 55 38 66 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Omslagsillustrasjon: Pavel Khorenyan/iStock

Trykk: 07 Aurskog AS – 06/2016

